

***Program rada
Agencije za civilno vazduhoplovstvo
za 2025. godinu***

decembar 2024. godine

SADRZAJ

I Uvodni dio.....	3
a) O Agenciji.....	3
b) Medunarodni aspekti djelovanja Agencije	3
II Nadležnost Agencije	5
III Programske aktivnosti Agencije	8
a) Izvršavanje obaveza i aktivnosti utvrđenih zakonom, podzakonskim aktima, potvrđenim i objavljenim međunarodnim sporazumima i drugim dokumentima koji regulisu oblast civilnog vazduhoplovstva	8
1) Sektor za sigurnost vazdusne plovidbe.....	11
2) Sektor za sigurnost vazduhoplova i operacija vazduhoplova	18
3) Menadzer Sistema upravljanja sigurnosc' :u.....	31
4) Menadzer Sistema za prac' :enje uskladenosti.....	35
5) Menadzer za komunikaciju	36
6) Sektor za bezbjednost, olaksice i traganje i spasavanje.....	38
b) Vrsenje inspeksijskog nadzora i kontinuiranog nadzora nad vazduhoplovnim subjektima i njihovim osobljem u cilju prac' :enja ispunjenosti propisanih uslova na osnovu kojih im je Agencija izdala dozvolu, sertifikat iii odobrenje	45
IV Donosenje akata iz nadležnosti Agencije i pripremanje strucnih osnova za izradu podzakonskih akata iz nadležnosti Vlade i Ministarstva	46
V Medunarodna saradnja Agencije.....	48
a) Saradnja sa Evropskom unijom u oblasti vazdusnog saobrac' :aja.....	48
b) Saradnja sa međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama.....	50
c) Bilateralna i multilateralna saradnja	52
VI Kontrolne posjete međunarodnih organizacija	54
VII Kadrovsko i materijalno-tehnicko osposobljavanje	55
a) Kadrovsko osposobljavanje Agencije	55
b) Obuka i strucno usavršavanje zaposlenih	56
c) Materijalno-tehnicko osposobljavanje.....	57
VIII Izrada programa, planova i izvjestaja.....	58

I Uvodni dio

Pravni osnov za donošenje Programa rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu utvrđen je članom 10 stav 1 tačka 2 Zakona o vazдушnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20), kojim je propisano da Savjet Agencije za civilno vazduhoplovstvo donosi godišnji program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo.

Odredbom člana 16 stav 1 tačka 8 Statuta Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-2566/18 od 27.11.2018. godine, propisano je da direktor Agencije za civilno vazduhoplovstvo (u daljem tekstu: Agencija) predlaže Savjetu Agencije godišnji program rada.

U skladu sa navedenim odredbama Zakona o vazдушnom saobraćaju i Statuta Agencije za civilno vazduhoplovstvo pripremljen je Program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu.

a) 0 Agenciji

Odredbama Zakona o vazдушnom saobraćaju propisani su pravni položaj, nadležnost i organizacija Agencije, upravljanje i rukovođenje Agencijom, organi Agencije i njeno poslovanje.

Članom 5 Zakona o vazдушnom saobraćaju propisano je da je Agencija nezavisno pravno lice koje vrši javna ovlaštenja u skladu sa ovim zakonom, da je osniva Vlada Crne Gore, da je samostalna u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti i da za svoj rad odgovara Vladi. Organi Agencije su Savjet Agencije i direktor Agencije.

b) Medunarodni aspekti djelovanja Agencije

Zakonom o vazдушnom saobraćaju, članom 6 stav 1 tačka 14, propisano je da Agencija saraduje sa organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo.

Medunarodne organizacije iz oblasti vazdušnog saobraćaja od posebnog značaja za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore su:

- Medunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva (*International Civil Aviation Organization - ICAO*),
- Agencija Evropske unije za sigurnost vazduhoplovstva (*European Union Aviation Safety Agency- EASA*),
- Evropska konferencija civilnog vazduhoplovstva (*European Civil Aviation Conference - ECAC*),
- Evropska organizacija za sigurnost vazdušne plovodbe (*European Organization for the Safety of Air Navigation - EUROCONTROL*).

Crna Gora je 13. marta 2007. godine postala 189. punopravna članica Medunarodne organizacije civilnog vazduhoplovstva (ICAO), specijalizovane organizacije Ujedinjenih nacija zadužene za stalni nadzor sprovođenja ciljeva Konvencije o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu (*Convention on International Civil Aviation*), poznatije kao Čikaska konvencija (*Chicago Convention*), i obavezujućih standarda i preporučenih praksi iz aneksa Konvencije.

Postavši prethodno punopravan član ICAO-a, što je predstavljalo preduslov, Crna Gora je postala i punopravan član Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva (ECAC) 25. juna 2008. godine. Glavni cilj ECAC-a je unapređenje sigurnog, djelotvornog i kontinuiranog razvoja sistema evropskog vazdušnog saobraćaja, kroz harmonizaciju postupaka upravljanja vazдушnim saobraćajem među

državama članicama iz Evrope i unapređenje tih postupaka između država članica i drugih država u svijetu.

Crna Gora je 1. jula 2007. godine postala punopravan član Evropske organizacija za sigurnost vazdušne plovidbe (EUROCONTROL), organizacije koja je prvenstveno zadužena za sigurnost vazdušne plovidbe. Članstvo Crne Gore i njeno puno učesce u radu upravljackih i stručnih tijela ove evropske organizacije, od velikog značaja za siguran i jednoobrazan pristup država članica, ostvaruje se na osnovu Protokola o konsolidaciji Međunarodne konvencije o saradnji u oblasti bezbjednosti (*Safety*) vazdušne plovidbe EUROCONTROL od 13. decembra 1960. godine, sa izmjenama i dopunama (Zakon o ratifikaciji, „Službeni list SCG - Međunarodni ugovori“, br. 18/04 i 19/04) i Multilateralnog sporazuma o rutnim naknadama (*Multilateral Agreement relating to Route Charges*, „Službeni list SCG - Međunarodni ugovori“, broj 04/05).

Crna Gora je 09. juna 2006. godine potpisala Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (*European Common Aviation Area (ECAA) Agreement*, u daljem tekstu: ECAA Sporazum). Skupština Crne Gore ratifikovala je ovaj Sporazum 9. oktobra 2007. godine, i isti je stupio na snagu 26. oktobra 2007. godine objavljivanjem Zakona o ratifikaciji ECAA Sporazuma („Službeni list RCG“, broj 62/07 i „Službeni list CG - Međunarodni ugovori“, broj 1/11). Cilj ovog Sporazuma je stvaranje zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja zasnovanog na slobodnom pristupu tržištu i zajedničkim pravilima u oblastima sigurnosti, bezbjednosti, upravljanja vazdušnim saobraćajem i uticaja na životnu sredinu.

ECAA Sporazum je u Evropskoj uniji stupio na snagu u decembru 2017. godine (11 godina nakon potpisivanja) pa je, imajući u vidu veliki broj akata koje je usvojila u periodu od njegovog potpisivanja, Evropska komisija bila u obavezi da donese novi azurirani Aneks 1. Novi, azurirani Aneks 1 zvanično je objavljen u Službenom listu EU („*Official Gazzette of European union*“) u avgustu 2019. godine kao sastavni dio Odluke br. 1/2019 ECAA Zajedničkog Komiteta od 31. jula 2019. godine kojom se zamjenjuje Aneks I ECAA Sporazuma o pravilima koja se primjenjuju na civilno vazduhoplovstvo [2019/1343] (*DECISION No 1/2019 of 31 July 2019 replacing Annex I to the ECAA Agreement on the rules applicable to civil aviation - OJL211/4 of 12.08.2019*). Obaveza Crne Gore je da transponuje ovaj akt u nacionalno zakonodavstvo.

Predlog zakona o potvrđivanju izmjena Multilateralnog sporazuma između Evropske zajednice i njenih država članica o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (ECAA Sporazum) je u oktobru 2021. godine prodao Vladinu proceduru. Kako je u međuvremenu izabrana nova Vlada, povučeni su svi propisi iz Skupštine i vraćeni u Vladinu proceduru. Vlada je u oktobru 2022. godine ponovo utvrdila Predlog zakona o potvrđivanju izmjena ECAA i prosljedila ga Skupštini na usvajanje. Zakon je Skupština usvojila u toku 2023. godine, ali isti nije objavljen u „Službenom listu Crne Gore“. U toku 2023. godine formiran je novi saziv Skupštine i izabrana nova Vlada, koja je na sjednici od 28. novembra 2024. godine usvojila Predlog zakona.

Agencija Evropske unije za sigurnost vazduhoplovstva (EASA) je organizacija Evropske unije osnovana s ciljem razvijanja zajedničkih standarda sigurnosti i obezbjeđivanja njihove jedinstvene primjene u Evropskoj uniji (EU), sa sjedištem u Kelnu (Njemacka). Osnovne djelatnosti preuzela je od Zajedničkih vazduhoplovnih vlasti (*Joint Aviation Authorities - JAA*), nakon prestanka rada te organizacije, 2007. godine. EASA je u međuvremenu proslirila svoje nadležnosti, preuzimanjem obaveze izrade vazduhoplovnih standarda i propisa iz oblasti upravljanja vazdušnim saobraćajem (*Air Traffic*

Management -ATM) i aerodroma, kao i vršenja nadzora i nad njihovom primjenom. Punopravno članstvo u EASA-i, za sada, ostvaruju samo države članice EU i države članice EFTA (*European Free Trade Association*), dok za ostale države postoji mogućnost ostvarenja posebnog statusa i aktivnog ucesca u radu EASA-e putem zaključivanja tzv. „Radnih aranžmana“ (*Working Arrangements*). Regulative koje priprema i predlaže EASA, a usvajaju institucije EU, obavezujuće su za države članice EU, a u zavisnosti od vrste potpisanih aranžmana i za ostale države.

Crna Gora je prvi Radni aranžman sa EASA-om potpisala 7. jula 2009. godine. Osnov za potpisivanje tog aranžmana predstavljala je tzv. Osnovna Regulativa br. 216/2008 (*Basic Regulation 216/2008*). Kako je 2009. godine Regulativa br. 216/2008 izmijenjena i dopunjena Regulativom 1108/2009, kojom se nadležnosti EASA-e proširuju i na oblast ATM/ANS-a i aerodroma, direktor Agencije je izmijenjeni Aneks 1 Radnog Aranžmana potpisao 2. novembra 2011. godine.

Od 2011. do 2015. godine doslo je do brojnih promjena usljed kojih je EASA smatrala neophodnim da postojeći, tada već zastarjeli, Radni Aranžman zamijeni novim, koji je, nakon konsultacija i usaglasavanja, potpisan 25. februara 2015. godine u Kelnu od strane direktora Agencije i izvršnog direktora EASA-e. Ovaj Radni aranžman pokriva sve aspekte uređenja sigurnosti civilnog vazduhoplovstva i zaštite životne sredine kada su u pitanju proizvodi, djelovi, uredaji, osoblje, organizacije, aerodromi, kao i upravljanje vazdušnim saobraćajem i usluge vazdušne plovidbe, u skladu sa Regulativom (EZ) br. 216/2008 i njenim pravilima implementacije. Putem ovog Radnog aranžmana EASA ostvaruje saradnju sa Agencijom za civilno vazduhoplovstvo, između ostalog, i u sprovođenju odredbi ECAA Sporazuma relevantnih za sigurnost vazdušnog saobraćaja.

Prethodno je, takode u Kelnu, 15. maja 2012. godine, sa EASA-om potpisan i Radni aranžman o sigurnosnim pregledima stranih vazduhoplova na platformi (*SAFA Working Arrangement*), koji se odnosi na obaveznost prikupljanja i razmjene informacija u odnosu na sigurnost vazduhoplova koji koriste aerodrome država članica EU i aerodrome država koje nijesu članice EU ali učestvuju u ovom programu, pa i aerodrome u Crnoj Gori.

Imajući u vidu novine u oblasti SAFA-e, na inicijativu Agencije, u decembru 2023. godine potpisan je novi SAFA Radni aranžman između EASA i Agencije. Sa novim aranžmanom, pored svih postojećih elemenata, uvodi se i element procjene rizika operatora vazduhoplova prilikom planiranja realizacije inspekcija na platformi. Dodatno, sticu se uslovi da Crna Gora postane ucesnica EU programa testiranja posade vazduhoplova na prisustvo alkohola u krvi. Vazno je istaci da je potpisivanjem ove vrste aranžmana Crna Gora postala jedna od rijetkih država koja nije članica EASA-e, a ucesnica je, na ovom nivou, razmjene i prikupljanja informacija u okviru EU programa inspekcija vazduhoplova na platformi aerodroma.

II Nadležnost Agencije

Nadležnost Agencije propisana je prvenstveno odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju i podzakonskim aktima donesenim na osnovu ovog zakona, ali i odredbama Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju („Sluzbeni list CG“, br. 18/11, 46/14 i 43/18), odredbama Zakona o prevozu opasnih materija („Sluzbeni list CG“, br. 33/14 i 13/18), odredbama Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju („Sluzbeni list CG“, br. 44/12 i 146/21) i odredbama Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata („Sluzbeni list CG“, br. 64/17, 44/18, 63/18, 11/19, 82/20, 86/22 i 4/23).

Zakonom o vazdušnom saobraćaju Agenciji je preneseno vršenje javnih ovlasćenja u oblasti vazdušnog saobraćaja, od kojih su najznacajnija sljedeća: izdavanje sertifikata i uvjerenja

vazduhoplovnim subjektima o ispunjavanju uslova za obavljanje određene djelatnosti iz oblasti vazdušnog saobraćaja, izdavanje dozvola vazduhoplovnom osoblju, vršenje inspekcijskog nadzora nad sprovođenjem zakona i zaključenih međunarodnih ugovora, donošenje akata u skladu sa zakonom i akata radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, koji se, uz prethodnu saglasnost resornog ministarstva, objavljuju u „Službenom listu Crne Gore”.

Konkretno, nadležnost Agencije je utvrđena odredbom člana 6 stav 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kojom je propisano da Agencija:

1. izdaje sertifikat vazdušnog operatora i operativnu licencu,
2. izdaje uvjerenje o tipu vazduhoplova, uvjerenje o plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o provjeri plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o registraciji,
3. izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom lieu za održavanje vazduhoplova,
4. izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom lieu za stručno osposobljavanje vazduhoplovnog osoblja,
5. izdaje sertifikat i odobrenje za upotrebu civilnog aerodroma,
6. izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom lieu za obezbjeđivanje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova,
7. izdaje dozvole i ovlaštenja civilnom vazduhoplovnom osoblju,
8. priprema stručne osnove za izradu programa, planova, podzakonskih akata koje donose Vlada i organ državne uprave nadležan za poslove saobraćaja,
9. donosi opšte akte u skladu sa ovim zakonom i akte radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz saglasnost Ministarstva,
10. donosi akte kojima se nalaze preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja,
11. vodi registre i evidencije u skladu sa ovim zakonom,
12. vrši inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona i zaključenim međunarodnim ugovorima,
13. vrši kontinuirani nadzor ispunjenosti uslova u skladu sa ovim zakonom,
14. saraduje sa organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo,
15. vrši i druge poslove u skladu sa ovim zakonom i Statutom Agencije.

Odredbom člana 6 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da je Agencija Nacionalni nadzorni organ koji obavlja poslove koji se odnose na: utvrđivanje uskladenosti pružanja usluga u vazdušnoj plovidbi sa propisanim zahtjevima, izdavanje sertifikata pružaocu usluga u vazdušnoj plovidbi, kontinuirani nadzor nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi, nadzor nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem, kao i druge poslove u skladu sa ovim zakonom i aktima Agencije.

Jedno od najznačajnijih javnih ovlaštenja koje je preneseno Agenciji je obavljanje poslova inspekcijskog nadzora nad sprovođenjem Zakona o vazdušnom saobraćaju i propisa donesenih na osnovu ovog zakona, kao i zaključenih međunarodnih ugovora koji obavezuju Crnu Goru, a koji se odnose na: vazduhoplov i vazduhoplovnju komponentu, vazdušni saobraćaj, pružanje

vazduhoplovnih usluga i pravila letenja, kao i aerodromske letne informacije, aerodrome i aerodromske usluge, letilista, vazduhoplovno osoblje, pomocno vazduhoplovno i drugo strucno osoblje, ispravnost i rad tehnickih sredstava i objekata vazdusne plovidbe.

Naime, clanom 6 stav 1 tacka 12 i clanom 151 stav 2 Zakona o vazdusnom saobraćaju propisano je da poslove inspeksijskog nadzora nad sprovođenjem ovog zakona i propisa donesenih na osnovu ovog zakona vrši Agencija preko inspektora za vazdusni saobraćaj, u skladu sa ovim zakonom i zakonom kojim se uređuje inspeksijski nadzor.

Inspeksijski poslovi koji obuhvataju ovlasćenja za obavljanje pregleda, izricanje ogranicenja i zabrana, naganje upravnih mjera, izdavanje prekrasnog naloga, podnosenje zahtjeva za pokretanje prekrasnog postupka, kao i preduzimanje drugih mjera propisanih Zakonom o inspeksijskom nadzoru („Sluzbeni list RCG”, broj 39/03 i „Sluzbeni list CG”, br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15 i 52/16) i Zakonom o prekrasima („Sluzbeni list CG”, br. 01/11, 06/11, 39/11, 32/14 i 51/17) i u 2025. godini ce predstavljati jedan od prioriteta u radu, imajući u vidu da inspeksijski nadzor znacajno doprinosi zastiti i dodatnom unapredenju dostignutog nivoa sigurnosti i bezbjednosti vazdusnog saobraćaja u Crnoj Gori.

Agenciji je, dodatno, propisano ovlasćenje da moze da odobri, najduze na sest mjeseci, izuzece od obaveze ispunjenja određenog administrativnog i drugog zahtjeva, ukoliko utvrdi da je vazduhoplovni subjekt na drugi nacin obezbijedio isti nivo sigurnosti vazdusnog saobraćaja koji se postize primjenom tog zahtjeva.

Shodno Zakonu o prevozu opasnih materija („Sluzbeni list CG”, br. 33/14 i 13/18), Agencija je nadležna za odobravanje izuzeca od zabrane prevoza opasnih materija čiji je prevoz zabranjen u skladu sa Tehnickim instrukcijama. S tim u vezi, a u skladu sa navedenim zakonom, izuzece od zabrane prevoza opasnih materija moze se dozvoliti u vazdusnom prostoru Crne Gore, na osnovu rjesenja o izuzecu od zabrane koje, u skladu sa Tehnickim instrukcijama, izdaje Agencija uz saglasnost nadležnih organa državne uprave zavisno od vrste opasne materije.

Shodno Zakonu o obaveznom osiguranju u saobraćaju („Sluzbeni list CG”, br. 44/12 i 146/21), Agencija je nadležna da vrši nadzor nad primjenom odredaba ovog zakona koje se odnose na prava i obaveze po osnovu obaveznog osiguranja u vazdusnom saobraćaju.

Agencija obavlja i odredene poslove organa za tehnicke uslove, u skladu sa Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata („Sluzbeni list CG”, br. 64/17, 44/18, 63/18, 11/19, 82/20, 86/22 i 4/23), a koji se odnose na: definisanje urbanisticko tehnickih uslova za izgradnju objekata iz domena tehnickog organa za dio vazdusnog saobraćaja; analiza tehnicke dokumentacije gradevinskih objekata u cilju pribavljanja saglasnosti tehnickog organa; razmatranje nacrt planskih dokumenata, analize iz domena tehnickog organa iz oblasti vazdusnog saobraćaja i dalje aktivnosti na izmjeni iii procesuiranju planskog dokumenta; provjera tehnicke dokumentacije iz domena tehnickog organa iz oblasti vazdusnog saobraćaja; predlog korekcija iii dalje procesuiranje tehnicke dokumentacije za složene inženjerske objekte.

Agencija ce do kraja tekuće godine pripremiti plan vrsenja inspeksijskih nadzora za 2025. godinu, koji ce, zajedno sa planiranom dinamikom vrsenja periodicnih kontinuiranih nadzora koji se sprovode nad radom vazduhoplovnih subjekata radi utvrđivanja kontinuirane ispunjenosti uslova na osnovu kojih je izdat certifikat tokom citavog perioda njegovog vazenja, predstavljati sastavni dio Plana inspeksijskih i kontinuiranih nadzora vazduhoplovnih subjekata za 2025. godinu.

Odredbama Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdusnom saobraćaju („Sluzbeni list CG”, br. 18/11, 46/14 i 43/18) utvrđena je nadležnost Agencije u pogledu

nadzora nad primjenom pojedinih odredaba ovog zakona. Naime, ovim zakonom propisano je da Agencija vrši nadzor nad primjenom odredaba koje se odnose na prava lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti, kao i po prigovoru putnika, u slučaju uskracivanja ukrcaja, otkazivanja ili dužeg kasnjenja leta. U slučaju prigovora lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti Agencija je nadležna za mirno rješavanje sporova između putnika i vazdušnog prevoznika i operatora aerodroma, dok je po prigovoru putnika u slučaju uskracivanja ukrcaja, otkazivanja ili dužeg kasnjenja leta Agencija nadležna za mirno rješavanje sporova između putnika i vazdušnog prevoznika.

U proceduri su izmjene navedenog Zakona, kako bi Agenciji bio dodijeljen inspekcijski nadzor u oblasti prava putnika koja se odnose na prigovore putnika, u slučaju uskracivanja ukrcaja, otkazivanja ili dužeg kasnjenja leta. Vlada je još ranije utvrdila Predlog ovog zakona, ali kako je u oktobru 2023. godine izabrana nova Vlada, Predlog ovog zakona ponovo je utvrđen u junu 2024. godine.

Nadalje, određeni poslovi i aktivnosti iz nadležnosti Agencije utvrđeni su podzakonskim aktima, koje Agencija donosi na osnovu Zakona o vazdušnom saobraćaju, nacionalnim strateskim dokumentima iz oblasti vazdušnog saobraćaja, kao i potvrđenim i objavljenim ECAA Sporazumom i drugim međunarodnim dokumentima.

III Programske aktivnosti Agencije

Imajući u vidu ranije navedene nadležnosti Agencije, propisane članom 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kao i ostale zakonom i podzakonskim aktima utvrđene obaveze, programske aktivnosti Agencije u 2025. godini biće prevashodno usmjerene na:

- izvršavanje obaveza i aktivnosti utvrđenih zakonom, podzakonskim aktima, potvrđenim i objavljenim međunarodnim sporazumima i drugim dokumentima koji regulišu oblast civilnog vazduhoplovstva, i
- vršenje inspekcijskog nadzora i kontinuiranog nadzora nad vazduhoplovnim subjektima i njihovim osobljem u cilju praćenja ispunjenosti propisanih uslova na osnovu kojih im je Agencija izdala dozvolu, sertifikat ili odobrenje.

a) Izvršavanje obaveza i aktivnosti utvrđenih zakonom, podzakonskim aktima, potvrđenim i objavljenim međunarodnim sporazumima i drugim dokumentima koji regulišu oblast civilnog vazduhoplovstva

Medu opstim aktivnostima u Agenciji, koje podrazumijevaju involviranost i doprinos svih unutrašnjih organizacionih jedinica i pojedinaca, za 2025. godinu su sljedeće:

- priprema stručnih osnova za donošenje novog Zakona o vazdušnom saobraćaju.
- priprema i donošenje novih vazduhoplovnih propisa, izmjena i dopuna postojećih, kao i priprema stručnih osnova za potrebe donošenja podzakonskih akata iz nadležnosti Ministarstva i Vlade CG, u skladu sa *Planom pripreme podzakonskih akata Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu* i aktuelnim Programom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji (PPCG), a na osnovu Zakona o vazdušnom saobraćaju, zaključenih međunarodnih ugovora, propisa Evropske unije i pravila i standarda koji se odnose na sigurnost i bezbjednost u vazdušnom saobraćaju, naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a

TEL | 382 2' 02) 0/
r'''no 3';;>?C(1,))/
[.v,,l. ,r/<icnl.MC

- azuriranje i realizacija akcionih planova za otklanjanje neusaglasenosti i nedostataka konstatovanih prilikom kontrolnih posjeta međunarodnih organizacija civilnog vazduhoplovstva, sa precizno utvrđenim aktivnostima koje je neophodno preduzeti u cilju njihovog otklanjanja, određenim nosiocima odgovornosti za izvršavanje tih aktivnosti i definisanim rokovima za njihovu realizaciju.
- azuriranje postojećih, kao i donošenje novih priručnika i procedura u skladu sa novom organizacijom, kao i zakonskom i podzakonskom regulativom, sa ciljem boljeg regulisanja procesa kao i ispunjavanja preporuka Državne revizorske institucije
- razmatranje ICAO državnih pisama (*/CAO State Letters*) i formiranje predloga aktivnosti u odnosu na ta dokumenta,
- identifikacija razlika u odnosu na ICAO standarde i preporučene prakse,
- implementacija nadogradnje softvera Sistema upravljanja dokumentima (*Document Management System - OMS*),
- ocuvanje postojećeg nivoa znanja zaposlenih u Agenciji i njegovo unapređenje pohađanjem obuka, koje se sprovode po Trening planu, obukama obnavljanja znanja, nedostajucim specijalistickim obukama i obukama za nave vazduhoplovne propise.

Pored ovih aktivnosti, opsteg karaktera, među aktivnostima koje iziskuju multidisciplinarni pristup izdvajaju se sljedeće:

- aktivnosti u vezi sa nacionalnim odborima

Shodno Zakonu o vazдушnom saobraćaju formirani su sljedeći nacionalni odbori: Nacionalni odbor za upravljanje sigurnoscu u vazдушnom saobraćaju, Nacionalni odbor za upravljanje vazдушnim prostorom, Nacionalni odbor za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva i Nacionalni odbor za olaksice u vazдушnom saobraćaju. Predsjednici ovih odbora su predstavnici Agencije a, pored njih, u sastavima ovih odbora participiraju i druga lica iz Agencije. Strucne poslove, za potrebe ovih odbora, u najvećoj mogućoj mjeri obavljaju strucne sluzbe Agencije jer se, s obzirom na raspolozive resurse, Vlada odlucila da predstavnici Agencije, kroz predsjednike odbora i clanove odbora, koordiniraju aktivnosti od državnog interesa u domenu vazdušnog saobraćaja. U odnosu na aktivnosti koje se odvijaju u ovim odborima izvjesno je da se pitanja i izazovi sa kojima se susrecu ova tijela bivaju sve složenija i da postoji sve izraženija potreba da se određena pitanja, od znacaja za sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja, kao i za upravljanje vazдушnim prostorom, sve cesce razmatraju u sirem kontekstu, te je iz tog razloga veoma znacajno vrsiti koordinaciju aktivnosti sa drugim državnim organima i institucijama. Saglasno trendovima, ocekuje se da tokom 2025. godine intenzitet ovih aktivnosti bude veci, narocito u vezi sa izazovima kao sto su: upotreba dronova, generalno, i upravljanje vazдушnim prostorom kada je u pitanju upotreba dronova; opasnosti u vezi sa prisustvom divljeg svijeta u blizini aerodroma; bezbjedonosna pitanja, posebno u vezi sajber bezbjednosti i dr.

- bezbjednost informacionih tehnologija (Cyber Security)

Tokom proteklih godina u oblasti vazduhoplovstva znacajno se povecava broj dogadaja u kojim je doslo do ugrozavanja sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja kroz tzv. sajber napade. Savremena tehnologija omogucuje izvođenje ovih nelegalnih aktivnosti na nacin da ni vazduhoplovstvo nije imuno na ovu vrstu ugrozavanja. Ova cinjenica namece obavezu da se u vazduhoplovnom sistemu razviju određeni mehanizmi zastite koji se, prije svega, ogledaju u tome da bi vazduho lovni sistemi trebalo da budu pro-ektovani i realizovani na nacin na budu ot orn

sajber napade i to na način na koji bi se onemogućio uticaj na bitne funkcije vazduhoplovnog sistema. Na globalnom nivou ovaj problem je prepoznat još prije nekoliko godina pa je zaključkom sa 40. Skupštine ICAO predviđeno da države članice kao i vazduhoplovni subjekti usmjere aktivnosti u pravcu implementacije Sajber strategije ICAO, identifikacije rizika i prijetnji u odnosu na aktivnosti u vazduhoplovstvu i kritične aktivnosti, definisanja odgovornosti državnih tijela, institucija i vazduhoplovnih subjekata i dr.

U septembru 2019. godine Evropska komisija je objavila prvo izdanje Sajber satrategije u vazduhoplovstvu. ICAO je u oktobru 2019. godine objavio dokument Aviation Cybersecurity Strategy koji daje opšte smjernice državama članicama ICAO u pogledu sajber bezbjednosti u civilnom vazduhoplovstvu, a u novembru 2020. godine, posredstvom državnog pisma, dostavio je državama članicama dokument koji sadrži Cybersecurity Action Plan. Ovim akcionim planom je predviđeno niz aktivnosti koje treba da sprovedu ICAO i države članice u cilju unapređenja sajber bezbjednosti u civilnom vazduhoplovstvu, kako na međunarodnom nivou tako i u svakoj od država članica.

U EASA dokument-u *European Plan for Aviation Safety (EPAS) 2023-2025* u kojem su, pored ostalih aktivnosti koje se odnose na sigurnost u civilnom vazduhoplovstvu, kao sistemska i strateska aktivnost je predviđena i upravljanje rizikom po pitanju cyber-a.

Tokom 2022. i 2023. godine objavljene su i dvije bitne EU regulative, na osnovu *Basic Regulation-a 1139/2018*, koje postavljaju Cyber regulatorne zahtjeve pred vazduhoplovne vlasti, operatore vazduhoplova, operatore aerodroma i organizacije. Bilo je planirano da ove regulative budu prenesene u pravni poredak Crne Gore tokom 2024. godine, ali obzirom da se radi o regulativi koja treba da počne da se primjenjuje u državama Evropske unije tek od 2026. godine, ove aktivnosti su pomjerene za 2025. i 2026. godinu. Radi se o regulativama koje se bave uticajem Cyber prijetnji na sigurnost vazdušnog saobraćaja.

Cyber prijetnje mogu imati negativan uticaj kako na sigurnost tako i na bezbjednost vazdušnog saobraćaja i upravo iz tog razloga ovom pitanju je potrebno prici na sveobuhvatan način u gotovo u svim oblastima koje su u nadležnosti Agencije.

Aktivnosti Agencije u oblasti sajber bezbjednosti u civilnom vazduhoplovstvu sa kojima je potrebno nastaviti u 2025. godini su sljedeće:

- Izrada akcionog plana za sajber bezbjednost u civilnom vazduhoplovstvu, na osnovu smjernica iz državnog pisma ICAO i globalne ICAO strategije za sajber bezbjednost. Ovaj akcioni plan Agencije treba da bude urađen u saradnji sa državnim organima nadležnim za informacionu bezbjednost, jer je to obaveza države a ne samo Agencije.
- Uspostavljanje zvanične saradnje između Agencije i državnih organa nadležnih za informacionu bezbjednost (Direktorata za elektronsku upravu i informatičku bezbjednost Ministarstva javne uprave i Odeljenja za informatičku bezbjednost i odgovor na kompjuterske incidente (CS/NCIRT) Direkcije za zaštitu tajnih podataka).
- Nastavak aktivnog učešća Agencije u radu radnih grupa EASA (*Network of Cyber Analysts*) i EUROCONTROL (CYBERG) za sajber bezbjednost, u kojima je Agencija član i već učestvuje kroz svoje predstavnike.
- Organizovanje radionica (*workshop*), seminara i konferencija na temu sajber bezbjednosti za subjekte civilnog vazduhoplovstva iz Crne Gore sa temama iz sajber bezbjednosti, saglasno sa zahtjevima i preporukama ICAO i EASA.

fo j1"!>"2 I' O?; '.,;,>i
r
J
3
1
-
;
?
h
1
'
.
-
.
}
[
v
t
-
.
1
.
Y
-
;
.
.
c
r
n
r
i
o

- Planiranje i sprovođenje specijalističkih, naprednih obuka za neke od nadzornika i inspektora Agencije, kao i IT administratora, iz sajber bezbjednosti u relevantnim organizacijama za obuku (**IANIS EUROCONTROL** i druge).
- Organizacija obuka i radionica sa opštim temama iz sajber bezbjednosti za sve zaposlene u Agenciji, radi podizanja svijesti i sticanja neophodnih znanja za postupanje u prevenciji i odbrani od sajber napada i incidenata. Cilj ovakvih obuka je obucavanje zaposlenih za zaštitu informacione imovine (ICT infrastruktura i podaci u različitim formama) i ugleda Agencije.
- Kreiranje platforme koja omogućava kontinuiranu edukaciju i testiranje zaposlenih o cyber prijetnjama. Platforma bi bila kreirana u saradnji sa spoljnim saradnicima i nudila bi i dodatne mogućnosti usklađivanja sa ISO 27001 standardom i ostalim vidovima edukacije sa zaposlenima u kompaniji. Platforma bi bila u potpunosti prilagodljiva korporativnom stilu klijenta (logotipu, web domenu, e-mail serveru, itd.) te se integriše s klijentovim Active directory servisima.
- Uvođenje u poslovanje Agencije mjera i postupaka prema standardu ISO/IEC 27001 *Sistem menadžmenta bezbjednosti informacija*, kao i sertifikacija Agencije po ovom standardu, sa ciljem uspostavljanja kvalitetnog okvira za sajber bezbjednost i praktičnu primjenu dobre prakse i mjera sajber bezbjednosti.
- Osmisljavanje, priprema i organizovanje promotivnih aktivnosti (medijske i internet kampanje) na temu sajber bezbjednosti u civilnom vazduhoplovstvu.
- Sprovođenje svih ostalih aktivnosti iz preporučenog opšteg ICAO akcionog plana za sajber bezbjednost u civilnom vazduhoplovstvu, a koje su u nadležnosti Agencije.
- Sprovođenje aktivnosti na pripremi implementacije i sprovođenju procjene uticaja Regulativa 2022/1645 i 2023/203 i formiranje radne grupe za preuzimanje regulativa.

Sprovođenje aktivnosti na primjeni rješenja za klasifikaciju podataka nakon njegove implementacije u našem domenu usljed čega je potrebno pažljivo isplanirati redoslijed koraka uz asistenciju svih organizacionih jedinica Agencije:

- Identifikovanje tipova podataka
- Procjena postojećih sigurnosnih politika i procedura i implementacija novih
- Razvijanje klasifikacionih oznaka (interno, povjerljivo, javno)
- Uspostavljanje pravila za klasifikaciju dokumenata
- Revizija i priprema politika pristupa podacima
- Obuka zaposlenih
- Testiranje rješenja sa malim brojem zaposlenih za početak
- Procjena iskustva korisnika i ispravka eventualnih problema u primjeni
- Prikupljanje povratnih informacija od korisnika sistema
- Implementacija i puna primjena rješenja

Azuriranje postojećih i uvođenje novih neophodnih IT politika i procedura u skladu sa standardima i najboljim praksama.

1) Sektor za sigurnost vazdušne plovidbe

U okviru Sektora za sigurnost vazdušne plovidbe prioritete planirane aktivnosti u 2025. godini predstavljene su zasebno, za Odsjek za sigurnost vazdušne plovidbe i Odsjek aerodroma, u nastavku.

Odsjek za sigurnost vazdušne plovidbe

U okviru Odsjeka prioritete planirane aktivnosti u 2025. godinu su sljedeće:

- vršenje nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi, organizacijom za osposobljavanje kontrolora letenja i ostalog operativnog osoblja pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi, sprovođenjem inspekcijskog nadzora, planiranih i dodatnih samostalnih provjera, kao i planiranih i dodatnih zajedničkih provjera (u saradnji sa Direktoratom civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije), posebno po pitanju:
 - usaglasenosti pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi sa zajedničkim zahtjevima za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, prvenstveno u pogledu zahtjeva za tehničku i operativnu stručnost i sposobnost, organizacionu strukturu i upravljanje organizacijom, upravljanje sigurnošću i kvalitetom, bezbjednost, ljudske resurse, oblast finansija, odgovornost i osiguranje, kvalitet usluga, otvoreno i transparentno pružanje usluga, planove za slučaj nepredviđenih okolnosti i zahtjeva u vezi izvještavanja;
 - usaglasenosti pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi sa zahtjevima koji se odnose na operativne usluge u vazdušnom saobraćaju,
 - usaglasenosti organizacije za osposobljavanje kontrolora letenja sa zahtjevima koji se odnose na licenciranje i osposobljavanje kontrolora letenja,
 - usaglasenosti sa zahtjevima za upravljanje vazdušnim prostorom i upravljanje protokom i kapacitetom vazdušnog saobraćaja,
 - usaglasenosti sa zahtjevima o načinu postupanja sa planovima leta,
 - usaglasenosti sa zahtjevima iz oblasti interoperabilnosti,
 - primjene standarda i procedura za obuku pomoćnog vazduhoplovnog osoblja koje obavlja poslove održavanja tehničkih uređaja i sistema kontrole letenja, tj. vazduhoplovno tehničkog osoblja kontrole letenja (*Air Traffic Safety Electronics Personnel - ATSEP*),
 - usaglasenosti sa zahtjevima za stručno osposobljavanje pomoćnog vazduhoplovnog osoblja - vazduhoplovno meteorološkog osoblja;
 - usaglasenosti sa zahtjevima za projektovanje i održavanje procedura za letenje koji su u upotrebi u vazdušnom prostoru Crne Gore, kao i za osposobljavanje osoblja koje projektuje procedure za letenje,
 - usaglasenosti sa zahtjevima obavještanja, analiziranja i praćenja (*follow-up*) događaja u civilnom vazduhoplovstvu;
 - primjene pravila o kvalitetu vazduhoplovnih podataka i vazduhoplovnih informacija;
 - pružanja usluge kalibraze zemaljskih radionavigacionih sredstava (ZRNS); i
 - implementacije promjena u funkcionalnom sistemu pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi i organizacija za osposobljavanje kontrolora letenja.
- strateški zadaci u Odsjeku za sigurnost vazdušne plovidbe obuhvataju:
 - reorganizacija vazdušnog prostora i unapređenje struktura u crnogorskom vazdušnom prostoru sa ciljem optimizacije upotrebe istog od više strana korisnika;
 - priprema i izrada odgovarajućih akata sa ciljem preuzimanja i implementacije Regulative (EU) br. 2023/203 kojom je definisana oblast Cyber Security-a;
 - priprema i izrada odgovarajućih akata sa ciljem preuzimanja i implementacije Regulative (EU) br. 2023/1768 i Regulative (EU) br. 2023/1769, kojima su definisana detaljna pravila

- W.V. CO. Ir?

aktivacije i deaktivacije upotreba geografskih zona od strane operatora sistema bespilotnih vazduhoplova;

- nastavak koordinacije na nacionalnom i medunarodnom nivou i priprema strucnih osnova za propise u oblasti bezbjednosti informacionih tehnologija - sajber bezbjednost (*Cyber Security*), prvenstveno sa Ministarstvom javne uprave i Direkcijom za zastitu tajnih podataka, u cilju unapredenja saradnje izmedu drzavnih organa nadleznih za informacionu bezbjednost, prufaoca usluga vazdusne plovidbe i drugih subjekata civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori, jacanja kapaciteta subjekata civilnog vazduhoplovstva u oblasti sajber bezbjednosti i zastite od sajber kriminala, stvaranja potrebnih preduslova za formiranje lokalnih CIRT timova kod kljucnih subjekata civilnog vazduhoplovstva za zastitu i borbu protiv sajber kriminala;
- aktivnosti po pitanju saradnje sa drugim institucijama na medunarodnom nivou:
 - aktivnosti u sklopu saradnje sa DCV u cilju primjene odredaba Sporazuma o tehnickoj saradnji u oblasti zajednickog nadzora nad pružanjem usluga u vazdusnoj plovidbi i Procedure o tehnickoj saradnji u oblasti zajednickog nadzora nad prufanjem usluga u vazdusnoj plovidbi;
 - saradnja sa EUROCONTROL-om u sklopu projekta podrške drzavama clanicama avie organizacije, u oblasti:
 - uskladjivanja integracije bespilotnih vazduhoplova u operacije vazdusnog saobracaja po pitanju U-space regulatornih zahtjeva;
 - implementacije zahtjeva, standarda i preporucene prakse sajber bezbjednosti kod subjekata civilnog vazduhoplovstva i sertifikacije i deklaracije sistema upravljanja vazdusnim saobracaju/uslugama u vazdusnoj plovidbi; i dr.
 - aktivno ucesce u radu Koordionacionog tima ACV/DCV/SMATSA i sprovođenje dogovorenih aktivnosti;
 - ucesce u zajednickim aktivnostima na trilateralnom nivou (ACV-DCV-SMATSA) u cilju implementacije Programa efikasnosti (Performance Scheme);
 - ucesce u radu ICAO, EC, ECAC, EASA, EUROCONTROL, NCP radnih grupa i radnih tijela drugih organizacija u oblasti nadleznosti odsjeka (EANPG - EASPG, VOLCEX, ATM/ANS TeB, NETOPS, RND SG, NFMP, RAFT, FMG, ECAC Environmental Forum, EACCC, ICAO EUR SAR Task Force itd.);
 - uspostavljanje saradnje sa inostranim vazduhoplovnim vlastima u oblasti ATM/ANS, razmjena iskustava u oblasti vazdusne plovidbe, uspostavljanje saradnje i studijske posjete u cilju razmjene iskustava sa vazduhoplovnim vlastima i/ili pruzaocima ATM/ANS usluga drugih drfava.
- ostale redovne aktivnosti iz oblasti nadleznosti Sektora:
 - sprovođenje postupaka izdavanja, obnove, priznavanja, privremenog ukidanja i ukidanja dozvole kontrolora letenja i studenta kontrolora letenja;
 - sprovođenje postupaka izdavanja, produženja, obnove, priznavanja, privremenog ukidanja i ukidanja ovlasćenja, dodatnih i posebnih ovlasćenja;
 - sprovođenje postupaka izdavanja i ukidanja privremenih autorizacija procjenjivaca instruktora;
 - utvrđivanje listi ispitivaca/procjenjivaca;

- sprovođenje postupka odobravanja sintetičkog uređaja za osposobljavanje kontrolora letenja i studenta kontrolora letenja;
 - analiza i davanje stručnog mišljenja na zahtjeve za izgradnju i postavljanje objekata u blizini aerodroma i zemaljskih radio-navigacionih sredstava, u koordinaciji sa Odsjekom aerodroma i pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi;
 - analiza i davanje stručnog mišljenja na planske dokumente dostavljene od strane nadležnog ministarstva ili lokalnih organa uprave u koordinaciji sa Odsjekom aerodroma i pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi;
 - redovne aktivnosti interne i eksterne koordinacije u cilju analize i pripreme odgovora na ICAO državna pisma (*/CAO State Letters*);
 - azuriranje EASA SES&BR standardizacijskog upitnika o implementaciji evropskih propisa iz oblasti ATM/ANSi drugih ICAO/EASA/EUROCONTROL upitnika;
 - redovno azuriranje i praćenje sertifikacione dokumentacije pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi na mjesečnom nivou;
 - redovno održavanje i vođenje ustanovljenih registara iz oblasti nadležnosti sektora (Registar dozvola kontrolora letenja, Registar provjera, Registar neusaglasenosti, Registar korektivnih mjera, Registar sertifikacione dokumentacije, Registar promjena i učestalih promjena, Registar ICAO državnih pisama i dr.);
 - sprovođenje postupaka analize događaja iz oblasti nadležnosti odsjeka;
 - saradnja sa menadžerom sistema upravljanja sigurnosću u pogledu izrade izvještaja o događajima, sprovođenju nadzora u oblasti praćenja i istraživanja događaja i definisanju sigurnosnih indikatora ;
 - sprovođenje aktivnosti internih provjera u skladu sa zahtjevima sistema za praćenje uskladenosti (*Compliance Monitoring*).
 - saradnja sa Agencijom za zaštitu životne sredine po pitanju smanjenja emisije CO2 i uvođenja vazduhoplovstva u EU ETS;
 - analiza, praćenje i procjena vrijednosti sigurnosnih indikatora iz oblasti ANS, u skladu sa Nacionalnim programom sigurnosti vazdušnog saobraćaja i Nacionalnim planom sigurnosti,
 - unapređenje platforme za planiranje, sprovođenje i praćenje nadzornih aktivnosti;
 - organizacija radionica u cilju uspostavljanja koordinacije i unapređenja kompetencija vazduhoplovnih subjekata;
- unapređenje uspostavljene koordinacije na nacionalnom i međunarodnom nivou u oblasti kriznog menadžmenta (*Crisis Management*), prisustvovanje međunarodnim forumima i aktivno učešće u radnim tijelima ICAO, EASA, EUROCONTROL, IFATCA i dr. u vezi sa kriznim menadžmentom u oblasti ANS, posebno u *EUROCONTROL European Aviation Crisis Coordination Cell- EACCC*.
- izrada/revizija internih dokumenata Odsjeka:
 - azuriranje priručnika Odsjeka i njemu pripadajućih procedura, uputstava i drugih dokumenata,
 - priprema i usvajanje Godišnjeg izvještaja o sigurnosnom nadzoru Odsjeka i Godišnjeg izvještaja o pridržavanju ATFM mjerama.

- Priprema stručnih osnova za izradu pravilnika, sigurnosnih naloga i drugih propisa iz oblasti nadležnosti Odsjeka u skladu sa planom pripreme podzakonskih akata, kao i azuriranje instrukcija, uputstava za primjenu podzakonskih akata i listi usaglasenosti sa regulatornim zahtjevima i međunarodnim standardima i preporučenim praksama;
- Sprovođenje obuke/osposobljavanja zaposlenih u sektoru u skladu sa godišnjim Trening planom.
- aktivnosti u vezi sa podrškom i koordinacijom u okviru Sistema upravljanja sigurnosću (SMS) i Sistema za praćenje uskladenosti (CMS).

S obzirom da je određenom broju iskusnih nadzornika iz Sektora za sigurnost vazdusne plovidbe u proteklom periodu prestao radni angazman iii su raspoređeni na druga radna mjesta, kao i da je ovo imalo za posljedicu znacajno povecanje radnih aktivnosti kod najiskusnijih nadzornika koji i dalje rade u ovom sektoru, neophodno je intenzivirati aktivnosti u cilju angafovanja novih kolega i potom njihovog obucavanja za kvalitetno i efikasno izvršavanje obaveza i poslova iz nadležnosti ovog odsjeka. Ovo je posebno znacajno imajući u vidu predviđeno povecanje radnih obaveza, ali i kompleksnost procesa osposobljavanja nadzornika za poslove iz domena nadležnosti Odsjeka za sigurnost vazdusne plovidbe, odnosno veliki broj i trajanje obuka koje su u tom smislu neophodne.

Odsjek aerodroma

Iako je jos tokom 2023. godine okoncan postupak izdavanja sertifikata AD Aerodromima Crne Gore za Aerodrom Podgorica, od istih se ocekuje da preduzmu aktivnosti u postupku konverzije kao i da zapocnu rad i pripremu za postupak izdavanja sertifikata za Aerodrom Tivat, u odnosu na Regulativu (EU) br. 139/2014. Kada je u pitanju Aerodrom Podgorica, nadzori u kritичnim oblastima realizovani su u toku 2024. godine, dok je za 2025. godinu planirana realizacija nadzora u preostalim oblastima u kojima su sprovedeni inicijalni nadzori prilikom postupka izdavanja sertifikata, sa ciljem da sve oblasti nadzora budu provjerene u periodu od 24 mjeseca od izdavanja sertifikata.

Imajući u vidu trenutno stanje po pitanju ispunjenosti regulatornih normi na Aerodromu Tivat, krajem 2024. godine održan je sastanak sa predstavnicima operatora ovog aerodroma, pri čemu je naglasena spremnost Agencije da pomogne u otpocinjaju aktivnosti ispunjavanja standarda propisanih Regulativom (EU) br. 139/2014, dok je zajednički dogovoreno da operator aerodroma formira radne grupe koje bi imale zadatak da sprovedu aktivnosti u cilju usaglasavanja sa regulatornim zahtjevima i obavezu komunikacije sa predstavnicima Agencije na mjesecnom nivou. U 2025. godini planirano je inteziviranje rada prethodno pomenutih radnih grupa i uskladjivanje sertifikacione baze. Ukoliko od strane operatora Aerodroma Tivat dogovorene aktivnosti i dinamika izostanu, Agencija će preduzeti zakonom predviđene mjere, kao i mjere u smislu zakona o inspeksijskom nadzoru i uspostavljanje operativnih ograničenja u cilju ocuvanja prihvatljivog nivoa sigurnosti na ovom aerodromu.

U narednoj godini planirane su aktivnosti po pitanju ponovnog uspostavljanja Aerodroma Berane za vazdusni saobraćaj, što je projekat od drzavnog znacaja. Konkretno po pitanju Agencije u ovom postupku za 2025. godinu je tesko predvidjeti buduci da je studija opravdanosti za aktivaciju predmetnog aerodroma nedavno izradena i u fazi je analize kod nadleznih drzavnih organa. Medutim, ukoliko se na drzavnom nivou donese odluka o intenziviranju ovog procesa, Agencija ce imati znacajnu ulogu u citavom postupku, pocevsi od faze izrade tehnicke dokumentacije pa do samog postupka izdavanja sertifikata aerodroma, sto ce biti jako izazovno u smislu koriscenja resursa koje Agencija posjeduje u Odsjeku aerodroma.

Tct *:_182 ?,... ,o?:: ;D/
r?:- t3v,, ?o');_') 5 1
[wt-,, ,,-,o;cn·1.m0

Oba letilista, Kapino polje i Cemovsko polje, i dalje imaju poteskoce u ispunjavanju određenih regulatornih zahtjeva i upravo ta situacija nameće potrebu planiranja nadzora i tokom 2025. godine, sa tezistem na provjeri onih regulatornih zahtjeva na cijem se rjesavanju insistira vec duze vrijeme. Agencija je u cilju pomoci malim subjektima i u prethodnom periodu sprovodila aktivnosti koje su za cilj imale unapredenje rada operatora pomenutih letilista, sto ce svakako, i pored obaveze sprovođenja nadzora, nastaviti da realizuje u narednom periodu. U toku 2025. godine u planu je održavanje osnovne obuke u oblasti upravljanja sigurnoscu za male subjekte ciju organizaciju ce sprovesti Agencija kao vid pomoci malim subjektima.

Predmet nadzora, shodno planu nadzora za 2025. godinu, ce biti i dva postojeća helidroma.

U odnosu na pomenuta letilista i helidroma trenutno postoje regulatorni zahtjevi proporcionalni riziku u vezi sa aktivnostima i vrstama operacija koje se izvode na njima, ali i ispunjavanje takvih regulatornih zahtjeva predstavlja poteskocu, narocito u slucaju letilista, gdje je pitanje dodatno problematizovano zbog niskog obima aktivnosti na letilistima.

Takode, planskim dokumentima na nivou drzave predviđena je mogućnosti izgradnje novih aerodroma na teritorijama Opštine Ulcinj, Opštine Bar i Opštini Zabljak. Aktivacija predmetnih aerodroma ce zavisiti od inicijative investitora, ali svakako, ukoliko dode do pokretanja postupka izgradnje bilo kojeg od pomenutih aerodroma, pri cemu u Opštini Ulcinj vec postoji površina koja se koristi za vanaerodromsko slijetanje/polijetanje lakih vazduhoplova, obaveze Agencije ce se sastojati u postupcima inicijalne sertifikacije operatora aerodroma.

U toku 2025. godine za očekivati je aktivaciju dva nova helidroma na području države, za koje je tehnička dokumentacija vec spremna i u toku 2024. godine je bila predmet analiza nadležnih službi Agencije. Takode, aktivnosti Agencije u toku 2025. godine, u odnosu na ova dva helidroma ce se sastojati u postupcima sertifikacije, prilikom cega ce formirani timovi Agencije provjeravati oblasti koje su od znacaja sa sigurnost izvođenja operacija polijetanja/slijetanja vazduhoplova i u odnosu na rezultate tih provjera planirati dalje aktivnosti. Za rad timova u postupcima sertifikacije novih helidroma imamo interesovanje vazduhoplovnih vlasti okolnih država po pitanju ucesca njihovih predstavnika u smislu strucnog osposobljavanja, sto ce svakako predstavljati aktivnost koju ce Agencija prihvatiti i realizovati.

Ovlašćenim organizacijama za obavljanje poslova strucnog osposobljavanja lica koja obavljaju poslove od znacaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja na aerodromu: Centru za obuku AD Aerodroma Crne Gore i Helidromima Crne Gore DOO, ovlašćenja isticu u prvoj polovini naredne godine, pa je za očekivati, u imajući u vidu značaj navedenih subjekata po osposobljavanje kvalifikovanog kadra kod vazduhoplovnih subjekata, dace aplicirati za produženje ovlašćenja.

U oblasti pružanja usluga zemaljskog opsluzivanja, trenutno je vazeće 6 (sest) dozvola, od kojih ce dva nosioca dozvola biti predmet kontinuiranog nadzora u 2025. godini, dok preostale cetiri dozvole isticu u toku 2025. godine i, kao i u slucaju organizacija za osposobljavanje, osnovano je očekivati da ce nosioci dozvola aplicirati za produženje vazenja istih.

U ovom odsjeku i dalje se značajan dio resursa planira za potrebe abrađe planskih dokumenata i dokumenata koji se dostavljaju od strane brojnih fizickih i pravnih lica u vezi sa Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata.

Agencija je prethodno usaglasila sa operatorom aerodroma u Tivtu i Podgorici površine namijenjene za zastitu vazduhoplova u letu. Tokom proteklih godina Agencija je, prilikom abrađe planskih dokumenata, ministarstvu nadležnom za oblast vazdušnog saobraćaja, ali i drugim organima i

institucijama, uputila digitalni oblik površina namijenjenih za zaštitu vazduhoplova u letu na aerodromima u Podgorici i Tivtu.

Agencija je u skladu sa Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata prepoznata kao tehnički organ za vazdusni saobraćaj, što podrazumijeva aktivno učešće Agencije prilikom izdavanja UT uslova za objekte u gore pomenutim oblastima, korekciju, izmjenu, mišljenje i saglasnost na planske dokumente, u zavisnosti od faze u kojoj se nalazi, i saglasnosti na tehničku dokumentaciju za objekte u blizini oba aerodroma.

Broj predmeta koji će biti obrađen na godišnjem nivou je nezahvalno prognozirati budući da zavisi od potrebe za građenjem na nivou države, ali iz dosadašnjeg iskustva za očekivati je minimalno 100 predmeta (ukupno), u toku 2025. godine.

U toku 2025. godine za očekivati je nastavak postupka izrade odgovarajućih smjernica i predloga zaštite uže okoline Aerodroma Podgorica i Aerodroma Tivat, pri čemu će značajnu ulogu imati resursi Odsjek aerodroma koji će biti iskorisceni za komunikaciju sa nadležnim državnim i opštinskim organima po osnovu iznalazanja najboljih rješenja u cilju obezbjeđivanja odgovarajućeg nivoa sigurnosti izvođenja operacija vazdusnog saobraćaja.

U zavisnosti od pokazatelja i interne procjene uticaja divljeg svijeta na sigurno izvođenje operacija na aerodromima Tivat i Podgorica, Agencija ostavlja mogućnost da preduzme zakonom propisane mjere kako bi dodatno provjerila uskladenost operatora sa regulatornim zahtjevima po pitanju upravljanja opasnostima od divljeg svijeta i naloži preduzimanje mjera i aktivnosti u cilju smanjenja uticaja na sigurno izvođenje operacija. Agencija će i dalje insistirati na ocuvanju okruženja aerodroma i uklanjanju nelegalnih i uređivanju legalnih odlagališta otpada, u saradnji sa operatorom oba aerodroma, organima lokalne samouprave i državne uprave.

U toku 2025. godine predviđene su aktivnosti izmjene postojećih regulatornih akata i/ili donošenja novih u zavisnosti od procjene stručnih službi Agencije. Regulatorni akti koji će biti predmet intervencija Odsjeka aerodroma u 2025. godini su:

- Pravilnik o stručnom osposobljavanju lica koja obavljaju poslove od značaja za sigurnost vazdusnog saobraćaja na aerodromu („Službeni list CG” br. 20/14);
- Pravilnik o standardima i kriterijumima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na aerodromu („Službeni list CG” br. 29/14, 56/15, 19/17, 8/2018, 71/18, 1/20, 110/20 i 26/21);
- Pravilnik o pružanju usluga zemaljskog opsluživanja na aerodromu („Službeni list CG” br. 68/2015);
- Pravilnik o zahtjevima i administrativnim procedurama koje se odnose na aerodrome („Službeni list CG” br. 39/18, 55/21 i 109/23).

Izmjena pomenutih regulatornih akata će gotovo izvjesno zahtijevati i izmjene Zakona o vazdusnom saobraćaju ali budući da Odsjek aerodroma nije jedini dio Agencije koji ima potrebu izmjena odredbi pomenutog zakona, a to da je radna grupa za izmjenu predmetnog zakona formirana na nivou Ministarstva saobraćaja, nezahvalno je prognozirati da li će ova aktivnost biti realizovana tokom 2025. godine, ali je sada gotovo izvjesno da će u toku 2025. godine biti potrebe za pokretanjem postupaka usko povezanih sa izmjenama pomenutog zakona.

2) Sektor za sigurnost vazduhoplova i operacija vazduhoplova

Sektor za sigurnost vazduhoplova i operacija vazduhoplova će u 2025. godini, kao i godinama unazad biti u obavezi da od ovori brojnim zahtjevima i izazovima koji su ne JOR.Qrcijani trenutno

fo •3.,;,, r, 6?) 5,01

F♦• 3v) ?0 'l;·j:) /

[1y•1L ·1r.,:tj;cn♦1.Mo

raspoloživim resursima, ali će se ovaj nedostatak djelimično nadomjestiti povećanjem broja zaposlenih, ali takođe i povećanim angafovanjem raspoloživog osoblja i već ustaljenim modelima pomoći od strane vazduhoplovnih vlasti država iz regiona. Planiran je nastavak zapošljavanja stručnog i motivisanog kadra, ali samo po sebi to neće riješiti pitanje trenutnog nedostatka resursa, jer će biti neophodno da taj novi kadar prođe zahtjevanu obuku. Realizacija vrlo zahtjevnih obuka, usljed ograničene raspoloživosti na tržištu, predstavlja veliki izazov i vremenski nije brzo ostvariva. Dodatnu predstavlja i činjenica da u ostalim organizacionim jedinicama Agencije ne postoje dodatni raspoloživi stručni resursi, pa se nedostatak resursa u sektoru ne može prevazići na taj način.

U ovom sektoru ukupno je angafovano 13 kolega, od kojih 7 posjeduje nadzornicka ovlaštenja i u potpunosti je uključeno u aktivnosti nadzora, dok su ostali zaposleni u procesu obucavanja i procesu sticanja nadzornickih ovlaštenja. Oni učestvuju i u nadzorima, ali u svojstvu posmatraca odnosno člana tima. Tokom ove godine nije bilo odliva kadra, dok su dvojica novih kolega započeli radni angažman u Odsjeku za operacije vazduhoplova, licenciranje i obuku. Situacija sa resursima u ovoj organizacionoj jedinici je i pored dolaska novih zaposlenih nepovoljna, a svaki dalji odliv kadrova doveo bi i do smanjenja potrebne dinamike u osnovnim aktivnostima Agencije, regulatornom i nadzornom dijelu.

Broj aktivnosti u oblasti operacija bespilotnih vazduhoplova je u eksponencijalnom rastu, već godinama unazad. Broj operatora i složenost operacija bespilotnih vazduhoplova, kao i potreba ostvarivanja dinamične i zahtjevne komunikacije, iziskuje potrebu za resursima koji bi trebalo da budu veći od ovih koji su trenutno raspoloživi. U Sektoru je na ovim poslovima, u najvećem dijelu, angafovana jedna osoba.

U regulatornom dijelu tokom 2025. godine biće nastavljene aktivnosti stručne redakture prilikom preuzimanja regulativa Evropske Unije. Ne očekuje se usvajanje amandmana aneksa ICAO koji bi implicirali izmjene i dopune postojećih pravilnika.

Tokom 2024. godine nije došlo do okončanja postupka izrade predlog izmjena i dopuna Zakona o vazdušnom saobraćaju. Naime, rad u okviru radne grupe koja je radila na ovom aktu je rezultirao znatnim brojem predloženih izmjena i dopuna što implicira potrebu donošenja novog zakona. Izvjesne su brojne izmjene i dopune koje su već projektovane u oblastima operacija i plovidbenosti vazduhoplova, i vazduhoplovnog osoblja, ali će biti potrebna njihova detaljna dorada, imajući na umu da se ovim krovnim vazduhoplovnim aktima moraju prenijeti sve značajnije odredbe iz relevantnih EU regulativa, pri čemu se radi o jako složenim regulatornim pitanjima. Rad na novom zakonu će u znatnoj mjeri dovesti do angafovanja osoba iz ovog sektora, polazeći od toga da je više nego značajno predložiti održiva rješenja koja će biti zasnovana na EU aktima ali i Čikaskoj konvenciji i standardima i preporukama ICAO-a.

Tokom 2025. godine biće nastavljeno dalje azuriranje lista uskladenosti (*Compliance Check List- CC*) na ICAO platformi. Jedna od aktivnosti koja bi trebalo da bude realizovana na ICAO platformi je popunjavanje baze sa podacima o samoprocjeni (*Self Assessment*), koja nije realizovana tokom 2024. godine. Ova ne predstavlja prioritetnu aktivnost, ali je u pitanju aktivnost koju ICAO veoma cijeni. Raspoloživi resursi su upitni i u ovom dijelu. Biće nastavljene aktivnosti azuriranja Plana korektivnih aktivnosti u vezi sa posjetom kontrolnog tima ICAO u januaru 2019. godine. Kao i svake godine, predstoji azuriranje podataka u bazi „*State Aviation Activity Questionnaire*”.

Tokom 2024. godine u velikoj mjeri su realizovane planirane obuke, tako da je dvoje zaposlenih steklo uslove za izdavanje nadzornickih ovlaštenja, mada postoji još sestoro zaposlenih koji nemaju nadzornicka ovlaštenja. Tokom 2025. godine treba nastaviti sa praksom razmjene inspektora i

~~—cesca urazlicitim za ednickim nadzorima sa nadzornicima iz drugih vazduhoplovnih vlasti. Mali broj~~

vazduhoplovnih subjekata i relativno mala vazduhoplovna industrija ne omogućava podizanje nivoa kompetencija i znanja. Dijeljenje i usvajanje najbolje prakse i dalje predstavlja cilj od velikog znacaja za kvalitet aktivnosti koje vrsi ovaj sektor.

U februaru 2025. godine planirana je EASA standardizaciona posjeta u oblasti FCL i MED, tako da se veliki dio obaveza koje se odnose na organizaciju i pripremu sektora za najavljenju posjetu izvsava krajem ove i pocetkom naredne godine.

U ovom sektoru ce se nastaviti vrsenje poslova koji se odnose na operacije vazduhoplova, licenciranje i obuku vazduhoplovnog i drugog osoblja koja obavlja poslove od znacaja za sigurnost vazdusnog saobracaja, vazduhoplove i operacije bespilotnim letjelicama, kontinuirani nadzor i inspekcijski nadzor u vezi utvrdivanja uslova za obavljanje vazdusnih operacija; utvrdivanje uslova za sigurnu upotrebu vazduhoplova i vazduhoplovnih uredaja, operacija bespilotnim vazduhoplovima i uslova koje mora da ispunjava vazduhoplovno osoblje i drugog osoblje koje obavlja poslove od znacaja za sigurnost vazdusnog saobracaja; donosenje programa za obuku vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od znacaja za sigurnost vazdusnog saobracaja; utvrdivanje uslova koje moraju da ispunjavaju organizacije i lica za obuku vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od znacaja za sigurnost vazdusnog saobracaja; provjeravanje obucenosti vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od znacaja za sigurnost vazdusnog saobracaja; pripremu za donosenje pojedinačnih akata iz ove oblasti {dozvola, sertifikata, saglasnosti, odobrenja, potvrda}.

Pored aktivnosti kontinuiranog nadzora nad radom vazduhoplovnih subjekata, radi utvrdivanja da su uslovi na osnovu kojih je Agencija izdala sertifikat, uvjerenje, potvrdu, licencu ili drugi akt, ispunjeni tokom citavog perioda njihovog vazenja, realizovace se i aktivnosti inspekcijskih nadzora koji su, Zakonom o vazdusnom saobracaju, preneseni u nadleznost Agencije, kao dio javnih ovlascenja.

Uspostavljanje softverskog rjesenja kojim bi se optimizovali radni procesi u Agenciji predstavlja imperativ. Tokom 2024. godine je trebalo da se nastavi sa daljim aktivnostima na implementaciji Document Management System-a, odnosno sistema koji ima za cilj znacajno poboljsanje arhiviranja i pretrage dokumenata, vodenje vise registara i evidencija, ali ovaj sistem bi trebalo da ima za cilj i uredenje sistema iniciranja i pracenja realizacije radnih tokova i zadataka. U proteklom periodu upotreba ovog sistema nije dovela do daljnjeg poboljsanja aktivnosti Agencije osim u dijelu arhiviranja i pretrage dokumentacije. Sistem se jos uvijek ne koristi u cilju kreacije i pracenja radnih tokova ali ni u dijelu generisanja listi provjera i vodenja registra vazduhoplova, registra vazduhoplovnog osoblja i organizacija. Nepostojanje, odnosno neimplementacija, ovog alata predstavlja dodatno i veliko opterecenje za ionako nedovoljne resurse u ovom sektoru. Ono sto predstavlja dodatnu poteskocu jeste da se pracenje efikasnosti organizacije i pojedinaca nije moguće objektivno sagledati bez postojanja ovog softvera. Sasvim izvjesno tokom 2025. godine treba nastaviti sa pokusajem uspostavljanja pune funkcionalnosti postojećeg OMS Sistema, odnosno izvsiti nabavku novog softverskog paketa podrške koji bi bio u funkciji poboljsanja efikasnosti rada.

Direktna komunikacija sa vazduhoplovnim subjektima jeste nejefikasniji model promovisanja regulatornih zahtjeva. Primjena najbolje prakse i osvrti na uocene propuste i konstatovane neuskladenosti ostvaruje se upravo putem organizovanja radionica. Vee uobicajeno, dvije oblasti koje treba da budu predmet posebne paznje su Sistem upravljanja sigurnoscu (*Safety Management System - SMS*) i Sistem za pracenje uskladenosti (*Compliance Monitoring System - CMS*). Ovo su jako znacajni elementi sistema upravljanja operatora vazduhoplova i organizacija i u slucaju da su ovi sistemi postavljeni na odgovarajuci nacin to obezbjeđuje izvođenje relevantnih aktivnosti sa

fo 31i;; 2- 02) :-,0i
F♦., 3♦♦; ::'0',::y::y /
[,v*.1. -1r,'q;cn1 r,o

najmanjim nivoom rizika. Pored ovih radionica planira se i organizacija radionice u oblasti paraglajdinga, ultralakih vazduhoplova i u oblasti generalne avijacije.

Vazna aktivnost ovog Sektora se ogleda i u pripremi, objavljivanju i revizijama Sigurnosnih naloga (*Safety Orders*), Sigurnosnih informacija (*Safety Information*) i Alternativnih nacina usaglasavanja (*AltMOC*), tamo gdje se smatra potrebnim.

U toku 2025. godine osnovne aktivnosti nadzora i sertifikacije, po organizacionim jedinicama, predviđene su po sljedećem:

Odsjek vazduhoplova, vazduhoplovnih komponenti i bespilotnih vazduhoplova

Oblast bespilotnih vazduhoplova, sasvim očekivano, doživljava ekspanzijski rast. Broj evidentiranih operatora bespilotnih vazduhoplova je u stalnom porastu pri čemu se intenzitet evidentiranja operatora povećava tokom ljetnjih mjeseci. Takav trend će biti nastavljen, sasvim izvjesno, i tokom 2025. godine. Tokom 2025. godine će, putem medija i društvenih mreža, biti nastavljena promotivna kampanja u cilju informisanosti operatora bespilotnih vazduhoplova o novim regulatornim zahtjevima koji su stupili na snagu 01. jula 2024. godine i opasnostima i rizicima koji su karakteristični za ovu vrstu aktivnosti. Radi se o izuzetno komplikovanim regulatornim rješenjima koje afektiraju više različitih oblasti, a ne samo vazduhoplovstvo. Regulativa (EU) br. 2019/947, kojom je 2023. godine u naš pravni sistem preuzet regulatorni okvir EU, postavlja zahtjeve za vršenje operacija bespilotnim vazduhoplovima. Međutim, druga regulativa, Regulativa (EU) br. 2019/945, definiše zahtjeve standarde u pogledu CE-markinga bespilotnih vazduhoplova. Citavu ovu problematiku dodatno opterećuje potreba za vrlo intenzivnom komunikacijom i koordinacijom između više organa i institucija u Crnoj Gori. Agencija je, neformalno, preuzela obavezu koordinacije ovih aktivnosti i za očekivati je da tokom 2025. godine dode do još intenzivnije komunikacije sa svim relevantnim organima i institucijama. S tim u vezi, Agencija će uspostaviti saradnju, odnosno, potpisati Sporazum o saradnji sa vlastima nadležnim za nadzor i kontrolu tržišta i izraditi proceduru za razmjenu sigurnosnih informacija. Jedno od ključnih pitanja u vezi sa operacijama bespilotnih vazduhoplova jeste uspostavljanje geografskih zona i pitanje upotrebe vazdušnog prostora i pitanje definisanja pružaoca usluga. Tokom 2024. bilo je planirano da se donese odluka o tome ko bi mogao preuzeti obavezu pružanja usluga u ovoj oblasti međutim do toga nije doslo. Imajući u vidu sadašnje rješenje, odnosno aktuelnog pružaoca vazduhoplovnih usluga u vazdušnom prostoru Crne Gore, preuzimanje takvog rješenja i u oblasti bespilotnih vazduhoplova od strane istog pružaoca je najracionalnije rješenje, ali to iziskuje i procjenu resursa i mogućnosti, pa i troškova, od strane ovog vazduhoplovnog subjekta. U svakom slučaju upotreba vazdušnog prostora i definisanje pružaoca usluga predstavljaju pitanja od najvećeg sigurnosnog značaja. Uopšte, uvođenje novog regulatornog sistema će zahtijevati značajne promjene postojećih i izradu novih procedura, obrazaca, izradu velikog broja uputstava i promotivnog materijala za operatore. Iako u ovom trenutku ne postoje operatori sa odobrenjem za vršenje operacija koje predstavljaju veći rizik, realno je očekivati da će u Crnoj Gori tokom 2025. godine biti i ovakvih operatora. Samim tim, Agencija će izraditi Plan nadzora operatora UAS koji su podnijeli izjavu ili imaju operativnu autorizaciju ili LUC i vazduhoplovno modelarske klubove i udruženja koji imaju odobrenje u skladu sa novim regulatornim okvirima. Efikasnost nadzora u ovoj oblasti je u velikoj mjeri predodređena brzim reakcijama i prisustvom inspektora na terenu. Kako ovo nije ostvarivo kroz resurse kojima raspolaže Agencija, kroz Sporazum o saradnji u oblasti suzbijanja nelegalne upotrebe bespilotnih vazduhoplova o saradnji, sa Upravom policije, postignuto je rješenje da se nadzor u ovoj oblasti ipak odvija na efikasan i svrsishodan način. Tokom 2025. godine očekuje se nastavak zaista dobre saradnje sa policijskim službenicima i inspektori Agencije će sasvim izvjesno nastaviti preduzimanje

svih raspoloživih zakonskih mjera, kako bi spriječili nelegalnu upotrebu bespilotnih vazduhoplova. S tim u vezi, a s obzirom da je novi pravilnik stupio na snagu, pojavila se potreba za izmjenom Sporazuma o saradnji sa Upravom policije, tako da će Agencija u 2025. godini isti i potpisati sa Upravom policije. Dodatno, Agencija će organizovati i radionicu za Upravu policije, na kojoj će biti objasnjena nova pravila i način na koji će se vršiti provjera operatora od strane pripadnika policije. Takođe će se intenzivirati aktivnosti na objavljivanju informacija, obrazaca, uputstava i promotivnog materijala na internet stranici Agencije jer se očekuje da to bude dominantan vid komunikacije sa operatorima bespilotnih vazduhoplova. Agencija će organizovati radionicu za operatore bespilotnih vazduhoplova u cilju detaljnijeg pojasnjenja regulatornih okvira po pitanju upotrebe bespilotnih vazduhoplova u Crnoj Gori. Takođe, Agencija će pokušati organizovati i vazduhoplovnu priredbu na kojoj će se izvoditi trke dronova, a u saradnji sa drugim institucijama i organizacijama, koja je neophodna za organizovanje i održavanje ovakve vrste događaja. Cilj ove aktivnosti je dalja promocija regulatornih zahtjeva u ovoj oblasti ali i pokušaj da se i budućim operatorima kao i postojećim dalje edukuju u pogledu rizika koji su u vezi sa operacijama bespilotnih vazduhoplova, naročito u dijelu kontrolisanog vazdušnog prostora. Ovaj odsjek ima i vrlo intenzivnu komunikaciju sa predstavnicima Ministarstva ekonomije u vezi izdavanja saglasnosti za uvoz bespilotnih vazduhoplova. Naravno da je i ova komunikacija intenzivnija tokom ljetnih mjeseci, kada se broj uvezenih bespilotnih vazduhoplova značajno povećava. S obzirom da operacije bespilotnim vazduhoplovima u blizini aerodroma predstavljaju veliku opasnost i rizik po sigurnost vazdušnog saobraćaja, ovaj odsjek će i tokom 2025. godine nastaviti aktivnosti podrške i saradnje sa operatorima aerodroma, kako bi dalje bile razradene procedure i postupci prilikom uočavanja bespilotnih vazduhoplova u blizini aerodroma i potrebnih reakcija.

Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju predviđa da prilikom izvođenja letackih operacija bespilotnim vazduhoplovom ili vazduhoplovnim modelom operative mase 250 grama i više, ili prilikom izvođenja letackih operacija za koje nezavisno pravno lice koje vrši javna ovlaštenja u oblasti vazdušnog saobraćaja izdaje dozvolu, odobrenje ili drugi ekvivalentni dokument posjeduje ugovor o osiguranju od odgovornosti za štetu koju upotrebom bespilotnog vazduhoplova ili vazduhoplovnog modela u letu pricini trećim licima. Kako su se pojavila različita tumačenja ovog člana, u smislu kada je obavezno da operator ima navedeni ugovor o osiguranju, Agencija će inicirati izmjenu Zakona o obaveznom osiguranju, u saradnji sa institucijom u čijoj je to nadležnosti.

Tokom 2025. godine su predviđene dalje aktivnosti na poboljšanju platforme za registraciju operatora dronova i provođenje testova za pilote dronova ali težište aktivnosti će biti nadogradnja ove platforme u vezi sa posebnom kategorijom izvođenja operacija dronova.

Tokom proteklih godine doslo je do usvajanja regulatornih zahtjeva za uspostavljanje sistema za upravljanje sigurnošću za organizacije za obezbjeđivanje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova i organizacija za održavanje vazduhoplova. U tranzicionom periodu kod ovih organizacija konstatovano je više nalaza koja se odnose na uspostavljanje sistema upravljanja, koje obuhvata i SMS. Samo po sebi otklanjanje nalaza ne predstavlja okončanje procesa uspostavljanja efektivnog SMS sistema te se očekuje da se 2025. godine održe i aktivnosti u pogledu predstavljanja najboljih praksi kroz održavanje radionice i dostavljanje dokumenata, uputstava, a gdje su predstavljana pozitivna iskustva. Uporedo sa ovom radice se na stručnom usavršavanju jer realizacija nadzora u ovoj oblasti predstavlja veliki izazov i iskorak u odnosu na tradicionalni model realizacije nadzora. Proteklih godina je primjećeno da se organizacijama ucestalo vraćaju predloženi planovi i analize uzroka u odnosu na konstatovane nalaze. Ima izvjesnih poboljšanja po ovim pitanjima ali i dalje postoji prostor za poboljšanje koje se prije svega treba adresirati u odnosu na organizacije tj. osoblje u organizacijama koje vrši analizu uzroka nalaza i predlaže korektivne akcije. Gotovo identični

problemi su uoceni u internom sistemu samih organizacija sto je i logicko iz razloga sto se isto osoblje angazuje na poslovima razmatranja nalaza koji dolaze kroz nadzor Agencije iii ukoliko se radi o internom nadzoru. I u ovoj oblasti se planira organizacija radionice na kojoj bi se pokusali razmjeniti pozitivna iskustva i predstavnike organizacija upoznati sa najcescim problemima i kako ih prevazici. Ono sto je izvjesno tokom 2025. godine se planira realizacija nadzora u odnosu na obje odobrene organizacije za odrzavanje vazduhoplova po svih elementima odgovarajucih regulatornih zahtjeva.

Shodno Planu pregleda vazduhoplova za 2025. godinu, tzv. ACAM Plan (*Aircraft Continuing Airworthiness Monitoring - ACAM*), predvideno je obavljanje inspekcija vazduhoplova. Realizacija ovog plana moze biti uslovljena raspolozivoscu vazduhoplova za pregled. Uobicajen problem predstavlja dostupnost vazduhoplova i to narocito u periodu kada se na vazduhoplovima izvode radovi odrzavanja, sto se preporucuje kao termin za realizaciju ovakve vrste aktivnosti.

Tokom 2025. godine se ocekuje transpozicija znacajnih EU regulatornih zahtjeva iz oblasti Part-66 te u vezi sa ovim promjenama sasvim izvjesno potrebno ce biti izmjeniti odgovarajuce interne procedure ali i realizovati obuku za osobe koje se bave ovim pitanjima.

U 2024. godini su zapocete obimne aktivnosti na revidiranju internih prirucnika, procedura, listi provjera i obrazaca i planirano je da se ove aktivnosti okoncaju tokom 2025. godine.

Savim izvjesno bice predmeta odobrenja izmjene programa odrzavanja vazduhoplova kandidovanih od strane operatora vazduhoplova uslijed promjena izvornog dokumenta za odrzavanje ovih vazduhoplova a koje odbrava EASA kao i zbog usaglasavanja sa zahtjevima Part 26.

Na ICAO platformi se planira azuriranje korektivnih akcija u odnosu na ukupno 7 otvorenih nalaza tj. negativno ocijenjenih protokol pitanja.

Isto tako na ovoj platformi ce biti potrebno azuriranje prikaza standarda i preporucene prakse u odnosu na ICAO Annex-e 7 i 8. Popunjenost ovih podataka je i u ovom trenutku na visokom nivou, 96% i 98% respektivno, ali i pored ovog potrebno je u cjelosti realizovati ovu obavezu koja dolazi kroz Cikasku konvenciju.

Na istoj ovoj platformi bice neophodno u ovoj obavezi popuniti i azurirati dio pitanja koje se odnosi na „self assessment“.

U odnosu na ICAO sasvim izvjesno predstoje i aktivnosti u vezi reakcija na relevantna drzavna pisma (*State Letters*).

Vodenje registra licenciranog osoblja kao i vodenje registra vazduhoplova je jedna od jako bitnih aktivnosti ove organizacione jedinice. Registar vazduhoplova predstavlja javni dokument od najveceg moguceg znacaja jer se u njemu prikazuju pitanja vlasnika, pitanja finansijskih opterecenja i pitanje registrovanih korisnika iii operatora vazduhoplova.

Osoblje ovog odsjeka ce znacajno biti angafovano i na aktivnostima izdavanja i promjene odobrenja i nadzora operatora vazduhoplova, kada su u pitanju aktivnosti koje vodi Odsjek za operacije vazduhoplova, licenciranje i obuku. Prije svega to su SAFA/SANA inspekcije, specificna odobrenja kao sto su LVO, RVSM, EFB i druga, ali i odobrenja MEL-a.

Aktivnosti vezane za realizaciju obuka bice izvsene u skladu sa odobrenim Programom obuka.

U Odsjeku ce biti realizovane i aktivnosti u vezi sa transpozicijom EU regulativa i nacionalnih pravilnika, koji se dominantno ogledaju u pogledu strucne redakture ali i izrade odgovarajucih

pratećih akata, kao što je procjena uticaja tako donesenog regulatornog rješenja i sagledavanja aktivnosti u pogledu implementacije EU regulative i nacionalnog propisa.

Odsjek za operacije vazduhoplova, licenciranje i obuku:

Kako je za februar 2025. godinu najavljena EASA standardizacija posjeta u ovom domenu, prioritet u radu Odsjeka će biti priprema za nju. U tom kontekstu već su popunjeni upitnici EASA-e za konkretnu posjetu.

Tokom 2024. godine imali smo dva operatora vazduhoplova koji posjeduju AOC i OL, to su ToMontenegro i Adriatic Airways. Imajući u vidu sve okolnosti kao i procjenu rizika tokom 2025. godine planirani su nadzori kod navedenih operatora. Nadzori će biti realizovani sa tezistom na kritične oblasti kao što su: sistem upravljanja, ograničenja radnih vremena i inspekcije u letu i na platformi. Obim oblasti nadzora biće nešto siri u odnosu na operatora vazduhoplova ToMontenegro. Kao i tokom prethodnih godina pored pomenutih kritičnih oblasti posebna pažnja tokom nadzora biće usmjerena u pogledu procjene efektivnosti korektivnih i preventivnih mjera u odnosu na prethodno realizovane nadzore. Predmet pažnje kod oba operatora vazduhoplova biće način na koji su implementirane regulatorne promjene koje su se desile tokom 2024. godine. Tu se prije svega misli na usvojene regulative (EU) br. 2022/2203, 2023/217 i 2023/1020. Neophodno je u potpunosti okončati usvajanje regulatornih zahtjeva u vezi LVO i Fuel Management kod dva operatora.

Tokom 2025. godine su planirani nadzori nekomercijalnih operatora nesloženog vazduhoplova i to: Flight Academy Montenegro, Airways Aviation Academy i Aeroklub Niksic.

U oblasti operacija vazduhoplova postoje znatne poteškoće u pogledu regulatornog uređenja operacija državnih vazduhoplova, odnosno vazduhoplova koji se nalaze u registru koji vodi Agencija, a koji se koriste u operacijama gasenja požara, operacijama traganja i spasavanja i policijskim operacijama. Izvođenje ovih operacija je povezano sa visokim stepenom rizika i zahtjeva robustan regulatorni sistem ali i organizacioni sistem samog operatora vazduhoplova. Predlog stručnih osnova regulatornog akta kojim bi bilo regulatorno riješeno pitanje izvođenja ove vrste operacija je kandidovano nadležnom ministarstvu, ali do njegovog usvajanja nije doslo. Kako je navedeno u Programu rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2024. godinu, Ministarstvo saobraćaja je dobilo saglasnost MUP-a na pripremljeni akt, pa je Predlog predmetnog pravilnika upućen Sekretarijatu za zakonodavstvo. Sekretarijat za zakonodavstvo se negativno odredio u odnosu na sadržinu ovog akta, smatrajući da sadržaj pripremljenog predloga pravilnika ne korespondira sa zakonskim odredbama u odnosu na koje se donosi, jer nisu propisani opšti uslovi za obavljanje ovih operacija, odnosno, da bi se pravilnik donio, potrebno je da se izmijeni Zakon o vazдушnom saobraćaju. Shodno navedenom, a uzimajući u obzir činjenicu da je neophodno pravno urediti obavljanje operacija državnim vazduhoplovima sa ciljem smanjenja rizika obavljanja ovih operacija, odnosno smanjenja vjerovatnoće desavanja nezelenih događaja na prihvatljiv nivo, Agencija je pripremila odgovarajući Sigurnosni nalog, kao privremeno rješenje, koje je upućeno MUP-u u cilju dobijanja saglasnosti. Sigurnosni nalog još uvijek nije stupio na snagu i samim tim i dalje ne postoji pravni okvir za izvođenje letackih operacija vazduhoplova AHJ MUP-a, naročito u izvođenju letackih operacija koje se odnose na operativni vazdušni saobraćaj.

ACV Crne Gore je od 2023. godine učesnik System wide coordination (SWC) programa koji je obavezujući za države članice EASA-e pa se za proračun minimalnog broja RAMP inspekcija na stranim operatorima koriste podaci koje dostavlja EASA a koje smo dobili 26. novembra 2024. U SWC po određenoj metodologiji EASA proračunava maksimalni broj inspekcija koje pojedine nacionalne vlasti treba da izvrše na „layer 1“ operatorima i minimalni broj inspekcija na „layer 2“

operatorima. Proračun se vrši na osnovi broj operacija i stepena ponašanja.

1^: 31-';,70(,.)')/ [W/11. 1r,'ci;n 7 1"10

Ukratko, „layer 1“ operatori su oni operatori koji imaju više od 250 slijetanja na aerodromima unutar EU pri čemu moraju imati najmanje po 50 slijetanja u dvije države članice. Operatori „layer 2“ su svi ostali. Prema preliminarnim podacima koje su dostavile kolege iz EASA-e za CG su predviđene minimalno 27 inspekcije na „layer 1“ operatorima i minimalno 9 na „layer 2“ operatorima. Citav koncept SWC je nastao na potrebi da se smanji broj inspekcija na operatorima o kojima postoji dovoljan broj podataka tj. ostvarenih inspekcija da bi se izveo zaključak o njihovom sigurnosnom nivou.

Ulaskom u SWC program prilično će se smanjiti broj obavezujućih inspekcija u odnosu na proračun za ne SWC članice. Vrijeme potrebno za pripremu pojedine inspekcije je povećano zbog strožije definisanog okvira operatora koji se moraju pogledati kao i broja inspekcija na njima. Ako bi se zadržali na minimalnom broju inspekcija koje definiše EASA postojala bi opasnost da dode do problema sa održanjem kvalifikacija, naročito starijeg SAFA inspektora a pored toga bi bio zanemaren vrlo raznovrstan i brojani svijet malih komercijalnih i biznis operatora koji saobraća ka CG, naročito u ljetnjem periodu. Stoga je planom za 2025. godinu predviđeno da se pored EASA minimuma od 36 inspekcije uradi još 39 inspekcija koje bi bile radene na „layer 2“ operatorima u zavisnosti od njihove prioritizacije i broja operacija koje imaju prema CG. Dakle ukupan broj SAFA inspekcija bi bio 75, 27 na „layer 1“ operatorima i 48 na „layer 2“ operatorima.

Sredinom sljedeće godine EASA radi reviziju broja inspekcija zbog mogućih promjena, tj. gasenja ili osnivanja novih operatora kao i mogućih drugih promjena. ACV će se po potrebi u svom planu prilagoditi tim izmjenama. Podrobnije informacije o načinu planiranja inspekcija će se naći u FOA-MAN-003.

Dodatak ovom planu je precizniji plan inspekcija sa predviđenim operatorima. Plan sa prikazom inspekcija po operatorima je urađen uzimajući u obzir gore pomenuto, podatke o broju operacija iz 2024. godine i druge kriterijume koji su vezani za procjenu rizika od određenih operacija. Ovaj dodatak obuhvata samo okvirno carter i biznis jet operatore na kojima se obavi dobar broj inspekcija jer nema pouzdanih informacija da li će tokom 2025. godine oni saobraćati i u kojem obimu prema Crnoj Gori. Stoga će se ovaj plan prilagođavati povremeno, u skladu sa informacijama o predviđenom i ostvarenom saobraćaju i operatorima.

Plan će se azurirati na sezonskom i mjesečnom nivou po dobijanju reda letjenja od aerodroma i u slučaju novih informacija o operatorima prikupljenim u skladu sa procedurom 5.1 iz FOA-MAN-003 priručnika. U planu su predviđeni kvartalni brojevi inspekcija dok će pojedinačni mjesečni planovi preciznije definisati datume i moguće operatore koje treba pregledati tokom tog mjeseca. Problem u izradi i realizaciji preciznog plana inspekcija je što od ukupnog broja inspekcija manje od 50% inspekcija treba obaviti na redovnim operatorima ili redovnim carter operatorima za koje se više dana unaprijed znaju datumi i okvirno vrijeme dolaska tako da ispunjenje plana zavisi od mnogo okolnosti, prije svega od dostupnosti operatora i raspoloživosti inspektora.

Broj planiranih inspekcija u ljetnjem periodu, tj. u ljetnjoj sezoni, će biti značajno veći u odnosu na zimsku sezonu zbog, nadamo se, većeg broja operacija i operatora u periodu maj-oktobar.

Na domaćim operatorima izuzev ToMontenegro skoro da je nemoguće planirati inspekcije jer se smanjuje broj operatora, broj vazduhoplova a i u pitanju su neredovni operatori. Planirane su tri RAMP inspekcije na dva aviona koja To Montenegro trenutno ima (najavili su nabavku aviona tokom ljetnje sezone) u AOC-u kao i dvije inspekcije Adriatic Airways-a. Ukoliko dodde do promjena tj. gasenja operatora, osnivanja novih, proširenja flote, ovaj plan će se po potrebi izmijeniti.

Kvartal/ Quarter	Tip inspekcije/ Inspection type	Broj predviđenih inspekcija/ No. of planned inspection
Planirane inspekcije/Planned inspections		
1 Kvartal 1st Quarter	RAMP strani oper.	5
	RAMP domati oper.	0
2Kvartal 2 st Quarter	RAMP strani oper.	20
	RAMP domati oper.	2
3 Kvartal 3 st Quarter	RAMP strani oper.	40
	RAMP domati oper.	2
4 Kvartal 4st Quarter	RAMP strani oper.	10
	RAMP domati oper.	1
Ukupno Inspekcija/ Total Inspections	RAMP strani oper.	75
	RAMP domati oper.	5

Ukupan pregled po operatorima:

OP_CODE	RAMPname	Layer 1 Initial target
ASL	AIR SERBIA (AD BEOGRAD)	6
AUA	AUSTRIAN AIRLINES AG	1
ELY	EL AL- ISRAEL AIRLINES LTD.	1
EWG	EUROWINGS GMBH	1
EXS	JET2.COM LTD	2
EZV	EASYJET UK LTD	1
LGL	LUXAIR	1
LOT	LOT - POLSKIELINIE LOTNICZE	1
PGT	PEGASUS HAVA TASIMACILIGI	1
RYS	RYANAIR	1
THY	TURKISH AIRLINES-TURKHAVA YO.	1
TVF	TRANSAVIA FRANCE	1
WU.	WIII.AIRHUNGARY LTD.	1
EZS	EASY JET SWITZERLAND SA	1
EJU	EASYJET EUROPE AIRLINE GMBH	1
WUK	WIZZ AIRUK LIMITED	1
RYS	BUU. (former RYANAIRSUN)	1
FDB	FLY DUBAI	1
MAY	MALTA AIR LTD	0
IIKIIIPNO		27
OP_CODE	RAMPname	Layer 2 Initial target
WRC	WIND ROSE AVIATION COMPANY	4
TDR	TRADE AIR	2
PNC	PRINCEAVIATION	4
ISR	ISRAIR	2
HST	HESTON AIRLINES	2
NJE	NETJETS, TRANSPORTES AEREOS	2
NSZ	NORWEGIAN AIR SWEDEN AOC AB	2
KZR	AIR ASTANA	2
TWI	TAILWIND HAVAYOLLARI A.S.	1
FOE	FLY ONE S.R.L.	2
VJT	VISTAJETLTD	1
NVD	AVION EXPRESS	1
LWG	LUXWING	1
OAL	OLYMPIC AIR	2
AIZ	ARKIA ISRAELI AIRLINES	1
BCI	BIRLIDO CAPITAL LTD	2

AHY	AZERBAIJAN HAVA YOLLARI	2
KU	KLASJET	1
SZS	SCANDINAVIAN AIRLINES IRELAND LIMITED	1
AXY	AIR X CHARTER LTD	1
AAO	ALPHA AVIATION LK	1
JZR	JAZEERA AIRWAYS	1
VJH	VISTAJET GMBH	1
VTB	JET STREAM CHARTER KFT	1
7GH	GENELHAVACILIK	1
JDI	JET STORY SP. Z.O.O.	1
SAV	AIR ADRIATIC DOO	1
GJT	JSC GETJET AIRLINES (ORO TAKSI)	1
PER	PETROLEUM AIR SERVICES	1
VAW	Fly2Sky	1
FOE	FLY ONE AIRLINES SRL	1
LLK	LIFE LINE AVIATION	1
WRC	WIND ROSE AVIATION COMPANY	4
TDR	TRADE AIR	2
UKUPNO L2		
UKUPNO L1+L2		

Potpisivanje pomenutog radnog aranzmana sa EASA, Crna Gora je i formalno postala ucesnica EU programa testiranja pilotskog i kabinskog osoblja na prisustvo alkohola u krvi. Jos tokom 2022. godine zapocela je implementacija programa testiranja pilotskog i kabinskog osoblja na prisustvo alkohola u krvi, kod stranih i nacionalnih avio prevoznika. RAMP inspektori su obuceni za ovu aktivnost i nabavljena su odgovarajuca tehnicka sredstva.

U oblasti paraglajdinga su takode planirani inspekcijски nadzori pri cemu ce teziste biti nadzori na lokacijama koje su vec prepoznata kao poletista i sletista za tandem paraglajdere, tj. paraglajdere koji pruzaju uslugu tandem letjenja. U ovoj oblasti i dalje postoji potreba za snaznim promotivnim aktivnostima tako da se uoci pocetka sezone intenzivnog letjenja planira odrzavanje radionice za pilote paraglajdera. Kao i proteklih godina pokusace se sa tim da se aktivnosti ovog inspekcijskog nadzora sinhronizuju sa aktivnosti komunalnih inspekcija na teritoriji opstina u kojima je primjecena najveca aktivnost ovog tipa. Neophodno je da se tokom 2025. godine zaokruzi proces imenovanja osobe koja bi vrsila procjenu pilota paraglajdera sa ovlascenjem za tandem letove. Takode, potrebno je dati podrsku za osnivanje organizacije za obuku pilota paraglajdera. U odnosu na podrsku koju Agencija pruza letackim aktivnostima pilota paraglajdera u Crnoj Gori, ista ce se nastaviti tokom 2025. godine u pogledu organizovanja takmicenja paraglajding i kupovinom mobilnih meteoroloskih stanica.

U okviru ove organizacione jedinice planiran je nadzor i tri organizacije za obuku pilotskog osoblja, i to: Flight Academy Montenegro, Airways Aviation Academy i Aeroklub Niksic. Organizacija za obuku pilota jedrilica Aeroklub Niksic je novoosnovana organizacija koja je tek zapocela aktivnosti pa su u vezi sa tim planirana i izvsena dva nadzora ove organizacije. Planiran je i nadzor Centra za obuku padobranaca „Spiro Mugosa“, kojom prilikom ce biti sagledavano stanje u ovoj organizaciji u pogledu reakcija na prethodno realizovane nadzore i zapise o obukama realizovanih u toku 2024. godine. Predmet nadzora u 2025. godini ce biti dvije organizacije za procjenu znanja engleskog jezika iz inostranstva i jedne u Crnoj Gori.

Planirani su i nadzori rada ovlascenih ispitivaca tokom 2025. godine ali ce izvođenje ovih aktivnosti biti tesko precizno planirati jer ovu aktivnost treba izvsiti istovremeno kada odredeni ispitivac vrsi odgovarajuce provjere. Kompjuterski sistem za polaganje ispita od strane pilota je u punoj funkciji i postojanje ovog sistema je ustedjelo znatne ljudske resurse. Jos nijesu okoncane aktivnosti na prosirenju funkcionalnosti ovog sistema na nacin da obuhvati i generisanje ispita za pilote jedrilica,

balona i bespilotnih vazduhoplova. Jednim dijelom ove aktivnosti su limitirane zbog ograničenih prevodilackih resursa, ali i zbog cinjenice da jos uvijek nije uspostavljen digitalni sistem za provjeru pilota bespilotnih vazduhoplova. Za ocekivati je da ove aktivnosti budu okoncane tokom 2025. godine. U ovoj organizacionoj jedinici ce se nastaviti aktivnosti na izdavanju odobrenja za vanaerodromsko polijetanje i slijetanje. Ovaj odsjek pruza podrsku u cilju izdavanja odobrenja za let komercijalnim vazдушnim prevoznicima i to narocito tokom ljetnje sezone. Najveci broj operatora je onih koji posjeduju EASA autorizaciju.

Naravno, narocita paznja, pa i posebna sigurnosna procjena, obratice se na operatore koji ne posjeduju EASA autorizaciju. Ovaj odsjek ucestvuje i u procjeni dokumentacije prilikom izdavanja odobrenja za prevoz opasnih materija.

Komercijalne aktivnosti pružanja usluga iz vazduha jos je jedna oblast kojom se ova organizaciona jedinica bavi. Operatori vazduhoplova koji dolaze iz drzava van EU predmet su posebne paznje u kontekstu izdavanja odobrenja za takvu aktivnost.

Referat za vazduhoplovnu medicinu:

Referat za vazduhoplovnu medicinu je za 2025. godinu planirao sljedece aktivnosti:

- u februaru 2025. godine se ocekuje EASA standardizaciona inspekcija u skladu sa Regulativom (EU) br. 628/2013 u okviru instrumenta pretprijetnih projekata (EU/EASA IPA6). Djelokrug inspekcije standardizacije obuhvatace sledece propise, sa izmjenama i dopunama: Regulativu (EU) 2018/1139, Regulativu (EU) br. 1178/2011 i Regulativu (EU) br. 2015/340. Referat za vazduhoplovnu medicinu je popunio prilozene upitnike za standardizacionu inspekciju.
- kontinuirano se sprovodi pracenje odgovarajuce ICAO i EU regulative i implementacija preuzetih EU regulativa koje se odnose na proces donosenja ocjene zdravstvene sposobnosti vazduhoplovnog osoblja. EASA je 13. oktobra 2023. godine objavila predlog novih regulatornih rjesenja u ovoj oblasti, a azuriranje zahtjeva koji proizilaze iz RMT.0287 je usvojeno i objavljeno u Sluzbenom listu EU 24.07.2024. Radi se o Sprovedbenoj regulativi Komisije (EU) 2024/2076 o izmjeni regulativa (EU) br. 1178/2011 i (EU) br. 965/2012 u pogledu pojasnjenja zahtjeva za kopilote u krstarenju, azuriranja zahtjeva za izdavanje dozvola za letacku posadu, medicinsku sertifikaciju i poboljsanja za opste vazduhoplovstvo. Ocekujemo da ce ova Regulativa biti transponovana u nas pravni sistem u 2025. godini. Promjene koje donosi ova Regulativa obuhvataju „redovno azuriranje dijela-MED, dijela-ARA, poddjelova ARA.MED, ARA.AeMC i dijela-ORA, poddjelova ORA.AeMC“, sto ce zahtjevati azuriranje i promjenu Procedura za rad Referata za vazduhoplovnu medicinu,
- nastavlja se rad na azuriranju postojećih procedura za rad Referata za vazduhoplovnu medicinu, a nakon objavljivanja navedenih regulative planiran je razvoj novih procedura koje prati izrada propisanih obrazaca zahtjeva, izvjestaja i upitnika za provjeru ispunjenosti propisanih zahtjeva (Checklists) od strane vazduhoplovno-medicinskog centra i ovlasćenih ljekara specijalista, vazduhoplovno-medicinskih ispitivaca,
- planira se azuriranje Uputstava za vazduhoplovno-medicinske ispitivace (AME) kako bi se implementirale promjene u regulativi, sto je obaveza Referata za vazduhoplovnu medicinu,
- planirano je aktivno ucestvovanje u razvoju i implementaciji nacionalnog zakonodavstva iz oblasti koje se ticu vazduhoplovne medicine,
- sprovođenje postupka sertifikacije vazduhoplovno-medicinskog centara ukoliko se dobije zahtjev zdravstvene ustanove koja ima kapacitet da ispuni uslove propisane vazecom regulativom.

- sprovođenje postupka sertifikacije ljekara specijalista za dobijanje ovlasćenja za obavljanje poslova vazduhoplovno-medicinskog ispitivaca koji vrši medicinske preglede, pretrage i ocjenjivanje zdravstvene sposobnosti vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja. Postupak sertifikacije se vrši po zahtjevima ljekara specijalista za početno dobijanje ovlasćenja, promjenu ovlasćenja ili produženje postojećeg ovlasćenja na tri godine.
- priprema i održavanje osnovne i napredne obuke iz vazduhoplovne medicine za zainteresovane ljekare specijaliste po odobrenom Programu obuke iz vazduhoplovne medicine,
- planirano je održavanje Kurasa za obnovu znanja iz vazduhoplovne medicine po odobrenom Programu obuke iz vazduhoplovne medicine za AME-e, ljekare specijaliste koji su ovlašćeni za ocjenjivanje zdravstvene sposobnosti vazduhoplovnog osoblja (AME) i izdavanje Uvjerjenje o završenom Kursu za obnovu znanja iz vazduhoplovne medicine, što je jedan od uslova za produženje ovlasćenja.
- u 2025. godini vremenski prestaju da vaze ovlasćenja data ljekarima specijalistima vazduhoplovne medicine, pa je planiran postupak produženja ovlasćenja, gdje AME, ako ispuni sve uslove, dobija od Agencije Rješenje o izdavanju Uvjerjenja za poslove vazduhoplovno-medicinskog ispitivaca (AME),
- priprema za nadzor i vršenje nadzora organizacije, ovlašćenog vazduhoplovno-medicinskog centra, AeMC-a, po Planu inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za 2025. godinu. Nadzorom AeMC-a se kontrolise kontinuirano ispunjavanje uslova koje mora da ispuni centar kako sertifikat centra, koji Agencija izdaje na neograničeno vrijeme trajanja, ne bi bio suspendovan ili ukinut,
- priprema i vršenje nadzora ljekara specijalista, ovlašćenih vazduhoplovno medicinskih ispitivaca, AME-a, u skladu sa Planom inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za 2025. godinu,
- analiza rezultata sprovedenih nadzora i vrednovanje nalaza prikupljenih tokom nadzora u cilju upravljanja rizicima,
- vođenje poslova upisa u Registar vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja, koji podrazumijeva upisivanje podataka i određivanje broja za sertifikaciju,
- saradnja i pomoć AME-ima i AeMC-u u donošenju odluke o zdravstvenoj sposobnosti kandidata u spornim slučajevima,
- razmatranje izvještaja medicinskih ispitivanja i ocjenjivanja zdravstvene sposobnosti, kao i kontinuirano ponovno vrednovanje procesa medicinske procjene, kao i identifikacija oblasti povećanog medicinskog rizika,
- analiza broja Ljekarskih uvjerenja i Potvrda o zdravstvenoj sposobnosti koja su bila u postupku izdavanja, produženja, obnove, suspenzije ili ukidanja,
- azuriranje statističkih podataka (SIS) koji se upućuju EASA-i na svakih pola godine, a odnose se na broj vazduhoplovno-medicinskih centara, ovlašćenih vazduhoplovno-medicinskih ispitivaca i broj sertifikata po kategoriji vazduhoplovnog osoblja,
- priprema odgovora na ICAO Službena pisma koja se odnose na medicinska pitanja,
- sprovođenje postupaka u slučaju gubitka zdravstvene sposobnosti kod vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja u toku vazenja ljekarskog uvjerenja (suspenzija/ukidanje) i analiziranje takvih događaja i medicinskih nalaza tokom medicinskih procjena da bi se identifikovali medicinski rizici,

- organizovanje drugostepenih ljekarskih pregleda, po zahtjevima vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od znacaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja na ocjenu zdravstvene sposobnosti,
- saradnja sa ljekarima specijalistima koji učestvuju u sprovođenju drugostepenog medicinskog pregleda vazduhoplovnog osoblja,
- saradnja koja se obavlja na propisani način sa kancelarijama evropskih nacionalnih vlasti za vazduhoplovnu medicinu u cilju dostavljanja medicinske dokumentacije kao i priznavanja evropskih ljekarskih uvjerenja na osnovu pristigle medicinske dokumentacije (SOLi Transfer),
- sprovođenje postupka kod slučajeva konzumiranja psihoaktivnih supstanci i alkohola kod vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od znacaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja, kao i po prijavama o sumnji u zdravstvenu sposobnost nosilaca ljekarskog uvjerenja,
- čuvanje zapisa po vazecim propisima uz obavezno postovanje Medicinske povjerljivosti po Direktivi (EU) 95/46, Zakonu o zaštiti podataka o ličnosti („Službeni list CG”, br. 79/08, 70/09, 44/12 i 22/17) i Pravilniku o načinu označavanja i zaštite posebne kategorije ličnih podataka („Službeni list CG”, broj 11/11),
- saradnja sa Nacionalnom komisijom za istraživanje nesreća i ozbiljnih nezgoda vazduhoplova,
- saradnja sa Ministarstvom zdravlja, kancelarijom Svjetske zdravstvene organizacije u Crnoj Gori (SZO) i Institutom za javno zdravlje Crne Gore (IJZCG) u oblasti medicinskih tema koje utiču na vazduhoplovstvo.
- u okviru Globalnog programa zdravstvene zaštite GHPP (*Global Health Protection Programme*), u saradnji Instituta za javno zdravlje Crne Gore i Instituta Robert Koch iz Berlina, u Podgorici su u 2023. i 2024. godini održane radionice pod nazivom Osnovni kapaciteti Međunarodnog zdravstvenog pravilnika i ulazne tačke, tj. granicni prelazi (*HR core capacities and points of entry*). Referat za vazduhoplovnu medicinu je redovan učesnik navedenih radionica. Planiran je nastavak konkretne saradnje u 2025. godini, kao i ažuriranje Plana reagovanja u slučaju sumnje na zaraznu bolest u avionu (IJZ, 2019),
- praćenje objava i preporuka Svjetske zdravstvene organizacije, ICAO-a i EASA-e u vezi sa заразним bolestima koje se šire vazdušnim transportom, a koje uzrokuju negativne posljedice na čitavu avio industriju,
- kao Focal Point za Crnu Goru, planirana je saradnja sa ICAO CAPSCA organizacijom - Saradnicki aranžman za prevenciju i upravljanje u javno-zdravstvenim događajima u civilnom vazduhoplovstvu - Evropa (*Collaborative Arrangement for the Prevention and Management of Public Health Events in Civil Aviation - Europe, CAPSCA EUR*), učesca na radionicama i sastancima sa ciljem uspostavljanja i sprovođenja mjera i postupaka radi prevazilaženja kriza izazvanih događajima kakav je bila pandemija COVID-19 sa ciljem brzog oporavka civilnog vazduhoplovstva,
- planirano je prisustvovanje međunarodnim obukama za obnavljanje znanja iz vazduhoplovne medicine, EASA radionicama, sastancima medicinskih eksperata (MEG Meeting), forumima namjenjenim medicinskim vazduhoplovnim vlastima, evropskim i svjetskim kongresima vazduhoplovne medicine,
- saradnja sa drugim sektorima i kancelarijama u Agenciji,
- prisustvovanje obukama koje se sprovode za zaposlene u Agenciji po Trening planu Agencije za civilno vazduhoplovstvo.

3) Menadžer Sistema upravljanja sigurnoscu

Kada su u pitanju aktivnosti Menadžera Sistema upravljanja sigurnoscu (*Safety Manager*) planirane za 2025. godinu treba imati u vidu sljedeće informacije:

Implementacija Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja

Primjena načela dobrog upravljanja sigurnoscu ključna je za kontinuirano poboljšanje sigurnosti civilnog vazduhoplovstva, proaktivno upravljanje sigurnosnim rizicima i najbolju moguću upotrebu ograničenih tehničkih resursa. Na nivou Evropske unije definisan je zajednički okvir za planiranje i sprovođenje mjera za unaprjeđenje sigurnosti i formalno je regulisan status Evropskog programa i Plana sigurnosti vazdušnog saobraćaja (EASP & EPAS), odredbama Osnovne Uredbe (EU) br. 2018/1139. Zahtjevi EU su usaglaseni sa zahtjevima koji proistiku iz odredbi ICAO Aneksa 19 Čikaskе konvencije. Aneks 19 Čikaskе konvencije postavio je standarde za nacionalne programe sa jasno naznačenom odgovornošću svih država članica ICAO da sprovedu takav program. Osnov programa predstavlja osam kritičnih elemenata za sigurnost koje ICAO zahtijeva od država da upravljaju njima na efikasan način: Primarno vazduhoplovno zakonodavstvo (*Primary aviation legislation*), CE-1; Specifični operativni propisi (*Specific operating regulations*), CE-2; Nacionalni sistemi i funkcije (*State system and functions*), CE-3; Kvalifikovano tehničko osoblje (*Qualified technical personnel*), CE-4; Tehničke smjernice, instrumenti i pružanje informacija od kritičnog značaja za sigurnost (*Technical guidance, tools and provision of safety-critical information*), CE-5; Obaveze koje se odnose na izdavanje dozvola, uvjerenja, ovlaštenja i odobrenja (*Licensing, certification, authorization and approval obligations*), CE-6; Obaveze koje se odnose na nadzor (*Surveillance obligations*), CE-7; i Rješavanje sigurnosnih pitanja (*Resolution of safety issues*), CE-8.

Svih osam kritičnih elemenata je inkorporirano u 4 komponente od kojih se sastoji Nacionalni program sigurnosti vazdušnog saobraćaja:

1. Nacionalna politika sigurnosti i sigurnosni ciljevi (*State Safety Policy, objectives and resources*)
2. Upravljanje rizikom po sigurnost (*State Safety Risk Management*)
3. Obezbeđivanje sigurnosti (*State Safety Assurance*)
4. Podsticanje sigurnosti (*State Safety Promotion*)

Nacionalni program sigurnosti vazdušnog saobraćaja je dokument kojim su utvrđeni regulatorni zahtjevi i aktivnosti koje vazduhoplovni subjekti preduzimaju u cilju održavanja i unapređenja sigurnosti u vazdušnom saobraćaju, a razvijen je u skladu sa standardima ICAO-a i programom EASA-e. Vlada CG je na sjednici od 6. avgusta 2020. godine donijela treće izdanje Nacionalnog programa sigurnosti. Uzimajući u obzir ovu činjenicu, tokom 2025. godine, potrebno je izvršiti provjeru Nacionalnog programa sigurnosti, i, ukoliko se utvrdi da postoji potreba za tim, isti ažurirati.

Uz Nacionalni program sigurnosti izrađuje se i odgovarajući Nacionalni plan sigurnosti, koji sadrži mjere koje država planira preduzeti u cilju umanjenja prepoznatih sigurnosnih rizika. Nacionalni odbor za upravljanje sigurnoscu je usvojio ažuriranu verziju Nacionalnog plana sigurnosti i Indikatora sigurnosti početkom 2021. godine. Proces izmjene Nacionalnog plana sigurnosti je započet tokom 2024. godine, što je potrebno završiti početkom 2025. godine. S obzirom da Nacionalni plan sigurnosti usvaja Nacionalni odbor za sigurnost vazdušnog saobraćaja, odnosno, ne donosi ga Agencija, nacrt Nacionalnog plana sigurnosti treba uputiti u prvom kvartalu 2025. godine Odboru na usvajanje, a nakon konsultacija sa relevantnim subjektima.

Tokom 2022. godine, ICAO je za EUR region pokrenuo upitnik u vezi sa implementacijom Programa sigurnosti i Plana sigurnosti. Ovaj upitnik je popunjen za 2022. i 2023. godinu, a tokom 2025. godine, potrebno je novu verziju popuniti do kraja februara 2025. godine.

Agencija ce tokom 2025. godine aktivno ucestvovati u unapredenju sigurnosne kulture kod vazduhoplovnih subjekata u Crnoj Gori i promociji Kulture povjerenja i pravicnosti (*Just Culture*) u skladu sa obavezama koje proizlaze iz Pravilnika o obavjestavanju, analiziranju i pracenju (*follow-up*) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Sluzbeni list CG”, br. 45/16, 22/20 i 129/20, 150/22 i 64/24) i Nacionalnog plana sigurnosti u vazdusnom saobraćaju. S obzirom na nizak nivo prijave događaja u domenu Generalne avijacije, tokom 2025. godine je potrebno da se bilo samostalno, ili kao dio drugih promotivnih aktivnosti, prezentuje generalnoj avijaciji znacaj prijavljivanja događaja.

Promocija sigurnosti je bitan element sistema upravljanja sigurnoscu jer se kroz promociju pozitivnih primjera iz prakse i razmjenu sigurnosnih informacija kod svih subjekata podize sveukupan nivo svijesti i sigurnosti, cime se dodatno utice na stvaranje pozitivne sigurnosne kulture. Agencija ce u svrhu unapredenja vazduhoplovne sigurnosti i tokom 2025. godine nastaviti sa aktivnostima efikasne saradnje i komunikacije sa svim zainteresovanim stranama po pitanjima sigurnosti civilnog vazduhoplovstva, podizanju kvaliteta izvjestavanja, boljeg razumijevanja propisa i veceg stepena implementacije istih. S obzirom na ogranicene resurse, potrebno je maksimalno koristiti postojece materijale koje razvijaju relevantne institucije i organizacije, kao sto su EASA, ICAO, EUROCONTROL, proizvođači vazduhoplova, druge vazduhoplovne vlasti i slicno.

Agencija ce i u 2025. godini nastaviti sa obavljanjem strucnih poslova koji se odnose na sistem prijavljivanja događaja od znacaja za sigurnost u vazdusnom saobraćaju, statisticki pratiti trendove sigurnosti, pripremati izvjestaj o sigurnosti.

S obzirom na sve vecu upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova u svakodnevnom zivotu, kao i uticaj udara ptica na sigurnost na crnogorskim aerodromima, Agencija ce pratiti nacionalne indikatore sigurnosti vezane za operacije sistema bespilotnih vazduhoplova i udare ptica.

Upravljanje sigurnosnim rizicima

ICAO definise Sistem upravljanja sigurnoscu (SMS) kao „sistemski pristup upravljanja sigurnoscu, koji ukljucuje potrebnu organizacijsku strukturu, odgovornosti, politike i postupke”. Proces upravljanja sigurnosnim rizicima je bitan element tog sistema. U skladu sa internim sistemom upravljanja sigurnoscu, u Agenciji se prikupljaju i obraduju sve prijave o događajima koji su od znacaja za sigurnost vazdusnog saobraćaja. Trend događaja se analizira na radu internog tijela u Agenciji - Grupi za sigurnosne procjene (*Safety Risk Group-SRG*), a rezultati i predlozi daljih mjera se dostavljaju drugom internom tijelu u Agenciji - Odboru za analizu sigurnosti (*Safety Review Board - SRB*). Izvjestaj o događajima se takode dostavlja SRB-u.

Prijave se analiziraju u cilju identifikacije opasnosti, procjene rizika i definisanja mjera za umanj enje rizika, ukoliko je primjenljivo, a prikupljeni podaci se prate radi definisanja indikatora sigurnosti i ciljeva sigurnosti, kao vaznih elemenata Nacionalnog programa sigurnosti vazdusnog saobraćaja.

Izvjestaj podrazumijeva statisticki obradene podatke prikupljene putem reaktivnog i proaktivnog procesa upravljanja sigurnoscu, tj. podaci o događajima prijavljeni putem sistema obaveznog i dobrovoljnog prijavljivanja (MOR i VOR). Dodatno, Agencija prima podatke i kroz FDM proces nosilaca AOC-a, kao i kroz rezultate nadzora inspektora Agencije. Svi prijavljeni događaji prate se po kategorijama i indikatorima definisanim u dokumentu Indikatori sigurnosti. Tokom 2025. godine, potrebno je postaviti nave granicne vrijednosti Indikatora sigurnosti, s obzirom da su događaji na adekvatan nacin statisticki obradeni, tako da je sada moguće kvalitetnije pratiti trendove. Znacajnija

odstupanja se detaljnije analiziraju i u slučaju prepoznavanja opasnosti omogućavaju definisanje aktivnosti usmjerenih na smanjivanje rizika i po potrebi predlaganje izmjene Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja.

U skladu sa pristupom navedenim u EPAS-u (*European Plan for Aviation Safety*), a uvazavajući specifičnosti vazdušnog prostora Crne Gore i vazdušnih subjekata što rezultira relativno malim brojem relevantnih podataka, indikatori sigurnosti u Crnoj Gori grupisu se i definišu u dvije kategorije (koje uzimaju u obzir definisane tri kategorije indikatora kako to vide ICAO i EASA). Ciljevi sigurnosti predstavljaju najniži nivo sigurnosti koji vazduhoplovni subjekti moraju da postignu u svom radu. Postizanje prihvatljivog nivoa učinka SMS-a (*Safety Performance*) kontrolise se preko indikatora sigurnosti za svaki od ciljeva. Lista sigurnosnih indikatora podrazumijeva *sistemske indikatore* (sigurnosni indikatori procesa i procesni indikatori) i *indikatore rizika operacija* (indikatori učinka sistema sigurnosti) koji će se pratiti u Crnoj Gori, ciljeve, način i stepen ostvarivanja utvrđenih ciljeva.

Utvrđivanje indikatora sigurnosti u Crnoj Gori vrši se u skladu sa ICAO preporukama i principima i principima i metodologijom koje se koriste na nivou Evrope (EPAS). Pored toga, razvijeni su i posebni nacionalni indikatori kako bi se uvazile i specifične okolnosti za Crnu Goru. Vazduhoplovni subjekti su u obavezi da prate indikatore sigurnosti, svih kategorija, kao i ciljeve u vezi sa njima, a u slučaju procijene da određeni indikator nije relevantan za vrstu njihove aktivnosti to treba da deklarise u odgovarajućim odobrenim dokumentima. Vazduhoplovni subjekti su u obavezi da mjere relevantne indikatore sigurnosti i dostizu postavljene ciljeve sigurnosti, preduzimanjem definisanih aktivnosti u odnosu na svaki od postavljenih ciljeva.

Kada je riječ o ciljevima koji se žele postići u domenu sigurnosti, Agencija ih je još ranije prepoznala kroz listu „sistemskih indikatora“. „Indikatori rizika operacija“ predstavljaju set indikatora koji se odnose na operacije vazdušnog saobraćaja (ticu se, uglavnom, procjena događaja).

Indikatori sigurnosti su pokazatelji učinka sigurnosti, koji se utvrđuju u cilju uspostavljanja sistematskih i stalnih metoda kontrole i predstavljaju način za strukturiranje velikog broja podataka iz različitih izvora.

Lista indikatora sigurnosti obezbjeđuje bolje procjene i utvrđivanje prioriteta identifikovanih oblasti u pogledu sigurnosti i pruža smjernice i pomoć zaposlenima u Agenciji u procesu odlučivanja.

„Sistemski indikatori“ - *indikatori sigurnosti pojedinih procesa:*

- Procenat efektivne implementacije ICAO standarda (ICAO EI)
- EASA standardizacija provjere (nalazi)
- Ograničenja nastala identifikacijom značajnih umanjenja sigurnosti (*Significant Safety Concern - SSC*)
- Sigurnosne preporuke izdate kao rezultat analiza nesreća (**KINNS**)
- Agencija je prepoznala i indikator koji se odnosi na implementaciju regulative, uz definisani cilj - implementacija relevantne ICAO/EASA/EU regulative na vrijeme.
- Takođe, Agencija je definisala niz indikatora u vezi sa aktivnostima nadzora: „zrelost“ sistema kod vazduhoplovnih subjekata sa aspekta regulatornih zahtjeva
- Agencija je definisala i indikatore koje prate eksterne posjete (npr. IOSA u MGX) kao i set ECAC ALoSP indikatora (ovo se odnosi na pružaoce usluga u vazdušnoj plovdbi - SMATSA).
- U dijelu promotivnih aktivnosti u oblasti sigurnosti Agencija je definisala indikatore za oba međunarodna aerodroma - objavljivanje sigurnosnih biltena sa svim potrebnim

informacijama za operatore koji namjeravaju ili već vrše operacije na/sa aerodroma u Podgorici i Tivtu.

- Imajući u vidu značaj kompetencija svojih zaposlenih Agencija je definisala niz indikatora koji to prate u odnosu na obuke i plan obuka.
- Na kraju, Agencija je definisala set indikatora koji se odnose na nadzor na bazi učinka (*Performance based oversight*), sigurnosne procjene, hazard log-ove, akcije preduzete u odnosu na identifikovane rizike, kao i na vezu nadzora sa SSP akcijama.

Indikatori rizika operacija (indikatori učinka sistema sigurnosti):

Pracenjem indikatora po kategorije, definisanjem sigurnosnih ciljeva, preduzimanjem odgovarajućih mjera, umanjuje se vjerovatnoća pojave događaja u vezi sa identifikovanim rizicima. Identifikovanih rizika ima ukupno 42 a podijeljeni su u 11 cjelina: *Total performance*; Izlijetanje sa rutne staze ili PSS (*Runway Excursion - RE*); Kontrolisani let u teren (*Controlled Flight into Terrain - CFIT*); Sudar vazduhoplova u vazduhu i opasno približavanje (*Mid-Air Collisions And Near Misses - MAC*); Gubitak kontrole nad vazduhoplovom u letu (*Loss of control in Flight - LOC-1*); Neodobren izlazak vazduhoplova, vozila ili lica na rutu ili PSS (*Runway Incursion - RI*); *Aircraft unsafe environment*; *Birdstrikes*; *ATM technical*; *External Interface*; *GA nonfatal accidents* i *Paraglider non fatal accidents*.

I tokom 2025. godine Agencija će nastaviti da održava redovne sastanke SRG i SRB u cilju analize izvještaja o sigurnosti, pracenja učinka sigurnosti, definisanja prioriteta i osiguravanja sprovođenja aktivnosti za kontrolu i umanjeње rizika.

Predstavnici Agencije će tokom 2025. godine aktivno učestvovati u radu ICAO EASPG tijela, EASA SM TeB tijela, SPN tijela te kontinuirano razmjenjivati informacije o sigurnosti sa EASA-om i ostalim državama članicama kroz NoA (Network of Analysts) grupu kako bi se omogućila adekvatna analiza podataka o sigurnosti na evropskom nivou. Za iste potrebe nastaviće se i sa komunikacijom sa predstavnicima ICAO EUR NAT kancelarije.

Promocija sigurnosti kod vazduhoplovnih subjekata

Promocija sigurnosti je jedna od četiri osnovne komponente Sistema upravljanja sigurnosću (SMS). Kroz promociju pozitivnih primjera iz prakse i razmjenu sigurnosnih informacija kod svih učesnika, podiže se i sveukupan nivo svijesti i sigurnosti. Na ovaj način se stvara pozitivna sigurnosna kultura.

Agencija je u cilju unapređenja vazduhoplovne kulture i promocije sigurnosti u vazduhoplovnoj zajednici aktivnostima za 2025. godinu predviđela pružanje pomoći vazduhoplovnoj zajednici u razumijevanju i implementaciji propisa, unapređenje sadržaja i funkcionalnosti svoje internet stranice, promocije najbolje prakse i dr. Tokom 2020. godine Agencija je ustalila praksu proslijeđivanja informacija od značaja za sigurnost osobama za kontakt iz vazduhoplovnih subjekata putem mejla (*Safety info*). Ovu praksu će nastaviti i tokom 2025. godine. Svjesni toga da su društvene mreže postale svojevrsni mediji i kanali informisanja, Agencija je tokom 2019. godine otvorila zvaničan nalog na Fejsbuku. Cilj ove aktivnosti jeste da komunikacijom preko Fejsbuka i povezane mreže Instagram dopremo i do onih korisnika koje možda nijesmo obuhvatili prethodnih godina. U 2024. godini je otvoren i LinkedIn nalog Agencije. Koriscenjem mogućnosti internet stranice i nastupom na društvenim mrežama Agencija želi osigurati nadogradnju postojećih funkcionalnosti u odnosu na potrebe korisnika na način da se omogući bolja distribucija informacija, olaksano i brže snalaženje u traženju određenih podataka i sl.

Dodatno, značajne aktivnosti će usmjeriti na unapređenje regionalne saradnje u dijelu sigurnosti, analize događaja, FDM, implementacije SSP/NPAS mjera i daljeg razvoja sigurnosti uopšte.

Tn 1382 2⁻⁰¹* 02))O/
f,v 3l-l;>?O¹l,..)j/
[1v%7. ,C:.,-1:km mo

Agencija prepoznaje da postoje ogranicene mogucnosti vazduhoplovne industrije da prati i primjenjuje opsezne i brze promjene u propisima, tako da ce i aktivnostima u 2025. godini nastojati da pruži potrebne informacije, podršku, obuku i savjete kako bi se propisi implementirali sto brže i efikasnije.

Imajući u vidu navedeno, planirane aktivnosti Menadzera Sistema upravljanja sigurnoscu za 2025. godinu ogledaju se u sljedećem:

- dostavljanje predloga Nacionalnog plana sigurnosti i dokumenta Indikatori sigurnosti Nacionalnom odboru na dalje postupanje i usvajanje,
- u okviru postupka azuriranja Zakona o vazдушnom saobraćaju, dostavljanje predloga koji se odnose na SSP/SMS,
- dostavljanje azuriranih dokumenata vazduhoplovnim subjektima,
- organizovanje radionice za vazduhoplovne subjekte,
- sprovođenje i implementacija regulatornih zahtjeva koji se odnose na Agenciju (*Authority Requirements*),
- ucesce u radu oba sektora po pitanju planiranja nadzora na RBO principu i izrada MSAT analize na nivou ACV po pitanju stepena implementacije SMS kod vazduhoplovnih subjekata,
- provjera stepena implementacije identifikovanih akcija kod relevantnih vazduhoplovnih subjekata kroz azuriranu verziju Nacionalnog plana sigurnosti,
- obezbjeđivanje odgovarajuće obuke i osvježavanja znanja za vazduhoplovne inspektore/nadzornike u cilju jačanja kompetencija neophodnih za razvoj i implementaciju sistema nadzora zasnovanog na riziku i ucinku sigurnosti (*safety performance*),
- unapređenje sistema u vezi sa prikupljanjem, analizom, razmjenom i zaštitom sigurnosnih podataka u skladu sa Pravilnikom o obavještavanju, analiziranju i procjeni (follow-up) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Sluzbeni list CG”, br. 45/16, 22/20, 129/20, 150/22 i **64/24**),
- redovna provjera adekvatnosti donijetih rjesenja i politika,
- definisanje mjera za umanjenje rizika na osnovu sprovedenih analiza,
- ucesce na međunarodnim radionicama koje se bave temom umanjenja određenih rizika i distribucija informacija prema vazduhoplovnim subjektima,
- procenje studija, strategija, programa i planova razvijenih od strane ICAO, EASA-e i ostalih strucnih tijela,
- azuriranje svih sigurnosnih direktiva, naloga i informacija, ukoliko nisu azurni,
- unapređenje strukture propisa i procesa izrade nacrtā nacionalnih propisa, i dr.

4) Menadžer Sistema za procenje uskladenosti

Aktivnosti Menadzera Sistema za procenje uskladenosti tokom 2025. godine ce se sastojati od unapređenja sistema za procenje uskladenosti u skladu sa regulatornim zahtjevima za menadžment sisteme, propisanim u evropskim regulativama, koje su prenijete u pravni okvir Crne Gore. Tokom procjene efikasnosti i efektivnosti sistema za procenje uskladenosti, program rada su smjernice za unapređenje kroz sljedeće planirane aktivnosti:

- azuriranje, izrada i usaglasavanje internih priručnika i procedura Agencije koji su dio Sistema upravljanja Agencije, usaglasavanje svih internih priručnika u odnosu na regulatorne zahtjeve, prihvacene standarde i preporucenu praksu
- procjena kvaliteta rada i procesa rada u Agenciji, usaglasenost poslova iz nadležnosti Agencije u odnosu na regulatorne zahtjeve, međunarodne standarde, interne akte i procedure
- upravljanje i unapređenje internog sistema pracenja uskladenosti sa propisanim zahtjevima kroz sistem internih nadzora, u skladu sa Planom internih nadzora, u cilju identifikacije eventualnih neuskladenosti, analizu njihovih uzroka, analizu, prihvatanje i odbijanje korektivnih mjera za otklanjanje neuskladenosti predloženih od subjekta nadzora, usaglasavanje sadržaja korektivnih mjera Sistema za pracenje uskladenosti i rokova za njihovu realizaciju sa nosiocima aktivnosti, kao i verifikaciju efikasnosti i blagovremenost realizacije prihvacenih korektivnih mjera, obezbjeđivanje potrebnih kvalifikacija i obuka obaveznih za provjerivace koji sprovode interne provjere, izbor provjerivaca za sprovođenje internih provjera za pracenje uskladenosti, način motivacije provjerivaca za efikasno sprovođenje internih nadzora,
- izrada jedinstvene metrike za sprovođenje nadzora u cilju precizne izrade Plana inpekcijskih i kontinuiranih eksternih nadzora Agencije, u skladu sa regulatornim zahtjevima i potrebama Agencije, izrada godišnjeg Plan inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije i priprema periodičnih izvještaja o realizaciji Plana nadzora, koje dostavlja direktoru Agencije;
- ucesce u pripremi i izvođenju eksternih nadzora od strane međunarodnih organizacija iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, pracenje i procjena efikasnosti i blagovremenost realizacije korektivnih mjera, koje se preduzimaju nakon eksternih nadzora, izrada i distribucija izvještaja, upoznavanje zaposlenih sa svim relevantnim zadacima koji proizlaze iz eksternih nadzora; usaglasavanje izvještaja o utvrđenim neuskladenostima i mjerama za njihovo otklanjanje, pracenje i procjena blagovremenosti realizacije i efikasnosti korektivnih mjera koje se preduzimaju nakon eksternih nadzora, uz napomenu da je sljedeće godine planiran nadzor u Sektoru za sigurnost vazduhoplova i operacija vazduhoplova,
- izrada i usaglasavanje Plana internih provjera i Plana inpekcijskih i kontinuiranih nadzora
- redovna provjera usaglasenosti dokumenata i akata koja se dostavljaju direktoru na odobravanje, kao dokaz da je dokument urađen u skladu sa utvrđenim procedurama.
- planiranje implementacije i sprovođenja programa kvaliteta Agencije u pravcu dobijanja ISO sertifikata;
- analiza procesa upravljanja sigurnosnim rizicima Agencije;
- analiza procesa upravljanja strateskim ciljevima Agencije;

5) Menadžer za komunikaciju

Agencija unapređuje odnose sa javnošću i jaca transparentnost u radu. Nakon angažovanja i placanja usluga PR agencije i privremenog rješavanja nedostajućeg kadra u oblasti komunikacija, a posebno uzimajući u obzir periode bez podrške i stručnog saradnika za tu važnu oblast, ovo pitanje je riješeno u 2024. godini i Agencija ima zaposlenog menadžera za komunikaciju. Njegovi zadaci su da rukovodi, planira i sprovodi brojne aktivnosti u ovoj oblasti, koje su precizirane Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta.

Ukazujemo da u vazduhoplovnim vlastima i organizacijama u vazduhoplovnoj industriji često imaju i posebnu službu za odnose sa javnošću sa nekoliko zaposlenih.

Od druge polovine 2024. godine, Agencija ima proaktivnu komunikaciju. Evidentno je da je poboljšana javna slika o instituciji, koja je 2023. godine i u prvom dijelu 2024. bila prilično negativna, jer reakcije Agencije - iiii nije bilo, iiii nije bila adekvatna.

Navedeno je ukazalo na potrebu da unutar Agencije treba da postoji zaposleni za posao u kojem je posebno znacajan strateski, profesionalni i strucni pristup u odnosima sa javnoscu.

Kao sto je poznato, bez ovih poslova u 21. vijeku ne moze adekvatno funkcionisati nijedna institucija koja vodi racuna o interesu od javnog znacaja, transparentnosti u radu, uspostavljanju razumijevanja sa javnostima u vezi sa pitanjima od opsteg interesa, upravljanju komunikacionim aktivnostima u mogucim kriznim situacijama u cilju ocuvanja reputacije i nesmetanog rada, uz brojne druge aktivnosti i odgovornosti upravljanja.

U vremenu frekventnih vijesti, kljucno je obezbijediti da pravovremene i tacne informacije dodu do javnosti. Zbog osjetljivosti i znacaja pravovremenog informisanja u oblasti kao sto je vazduhoplovstvo, posljednjih godina su formirana i zasebna radna tijela na evropskom nivou, sto dodatno govori o potrebi angafovanja iskusnih profesionalnih kadrova u ovom domenu.

Transparentnost i otvorenost su kljucne odrednice komunikacijskog pristupa Agencije za civilno vazduhoplovstvo. Agencija od 2018. godine ima Strateski okvir za komunikaciju sa javnoscu, koji ce se u predstojećem periodu azurirati u skladu sa razvojem i potrebama u ovoj oblasti. Pored nacela transparentnosti, dokumentom je precizirano i da komunikacija mora biti jasna, konzistentna i prilagodena potrebama razlicitih ciljnih grupa.

Agencija planira da 2025. godine intenzivira aktivnosti za unapredenje transparentnosti i efikasnosti u komunikaciji, pravovremenog informisanja javnosti o aktivnostima institucije i podizanju svijesti o znacaju civilnog vazduhoplovstva, s ciljem jacanja povjerenja javnosti u rad institucije.

Prepoznata su tri osnovna modela komunikacije i to: preko medija, internet stranice i drustvenih mreza.

Agencija po istom principu profesionalizma i otvorenosti saraduje sa svim medijima u drzavi - elektronskim (televizije i portali) i stampanim.

Plan za 2025. godinu jeste veca proaktivnost ka medijima, uz organizaciju određenih događaja kao sto su: Dan otvorenih vrata, radni sastanci sa medijima iiii konferencije za medije (po potrebi).

Takode, sve medijski orijentisane aktivnosti proisticu iz Plana rada svih sektora Agencije i potrebe za promocijom određenih politika i tema.

Agencija ce nastaviti intenzivnu komunikaciju sa medijima, s fokusom daljeg unapredenja odnosa.

Medijska prisutnost bila je posebno vidljiva u slucaju drustvene odgovornosti Agencije -donacije za tri javne ustanove, tokom Zajednickog odbora ECAA sporazuma u Podgorici i posjete direktora Regionalne kancelarije !CAO za Evropu i Sjeverni Atlantik, ocjene iz Izvjestaja Evropske komisije za Crnu Goru u dijelu vazduhoplovstva, predstavljanja novih pravila za bespilotne vazduhoplove i slicno.

Nastavicemo i drustveno odgovoran pristup zajednici. Agencija je u 2024. godini, umjesto obilježavanja 15 godina rada 2. jula, dodijelila pomoc po zahtjevu za nabavku medicinske opreme specijalnoj bolnici za ortopediju, neurohirurgiju i neurologiju „Vaso Cukovic" u Risnu, te za unapredenje usluga Djecjem domu „Mladost" u Bijeloj i javnoj ustanovi „Komanski most" u Podgorici.

Organizovana je i posjeta podgorickom vrticu „Pcelica“, obilježavajući Međunarodni dan civilnog vazduhoplovstva - 7. decembar. Cilj je da se ovakve i slične aktivnosti nastave radi podizanja svijesti o značaju vazduhoplovstva i promocije profesija vezanih za vazduhoplovstvo. Događaj je naišao na pozitivne reakcije u javnosti. Evropska strategija razvoja civilnog vazduhoplovstva je prepoznala nedostatak kadrova u ovoj oblasti, te pravac i u Crnoj Gori treba da bude promocija tih profesija od najranijeg doba.

Planirano je jačanje saradnje za opštinama za približavanje uloge vazduhoplovne vlasti javnosti, kao i aktivnosti koje će doprinijeti edukativno-informativnoj kampanji o važnosti sigurnosti i bezbjednosti u civilnom vazduhoplovstvu, kao i postovanja propisa.

Uz posvećeniji odnos internoj komunikaciji, potrebno je u 2025. godini poboljšati dostupnost informacija na internet stranici. S obzirom da su prepoznate slabosti, neophodna je izrada nove internet stranice Agencije, koja je jedan od kanala komunikacije sa domaćom i stranom zainteresovanom javnošću. Nastavice objavljivanje svih akata iz oblasti vazduhoplovstva na internet stranici, na način da su prilagođeni korisniku.

Facebook stranica Agencije i u 2024. ostala je važan kanal za eksternu komunikaciju o novostima iz rada Agencije, kao i o drugim relevantnim temama za naše pratiocice. Napravljen je iskorak i Agencija je dostupna na još jednoj platformi - LinkedInu. Svi postovi koji su promovisani vidljivi su i na Instagramu, a time se dolazi do ciljne grupe i na ovoj društvenoj mreži.

Povećan je broj korisnika i aktivnosti na društvenim mrežama. Stranica Agencije je i dalje najposjećenija za oblast civilnog vazduhoplovstva u regionu, a broji najveću publiku i u odnosu na istaknute vazduhoplovne subjekte u državi. Na 10.12.2024. godine Facebook stranicu Agencije prati 8.814 korisnika, što je 821 korisnik više u odnosu na decembar 2023. godine. Teme komunikacije su raznovrsne: od onih iz djelokruga rada Agencije, dijeljenja medijskih nastupa zaposlenih, intervjua i izjava direktora, informacija plasiranih posredstvom medija, preko kontinuirane kampanje sigurnosti za dronove, do savjeta, avio zanimljivosti, istorijskih događaja. Sve to stranicu čini informativnom, sa kvalitetnim i zanimljivim sadržajem, što je fokus i 2025. godine. Nasi postovi često su inspiracija za medijske objave ili pozive za TV intervju na temu koju aktuelizujemo na stranici.

Sadržaj po najvećem broju pregleda u 2024. odnosi se na TV priloge o dronovima i posjetu regionalnog direktora ICAO. Kada posmatramo objave koje su izazvale najveći broj interakcija, prednjače - Red Bull akrobacije ispod mosta na Maloj Rijeci, donacija za Upravu pomorske sigurnosti i upravljanja lukama, post o dronovima namijenjen stranim državljanima. Procijenjeni tzv. Reach stranice u 2024. godini je oko 94 hiljade, što je 3% više u poređenju sa 2023. Plasirano je 80 objava na Facebook stranici od početka 2024. godine, intenzivnije su korišćene i opcije Facebook Story, a pažljivim targetiranjem publike i na Instagramu su bile vidljive aktivnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo. U 2024. godini komunicirali smo sa 37 korisnika putem Inbox opcije, uz pozitivne komentare po pitanju ažurnosti.

Značajno je otvaranje profila na još jednoj komunikacionoj platformi - LinkedIn. Stranica, koja je aktivna od 21. oktobra, za sada ima 216 pratilaca, plasirano je 17 objava, dok je broj impresija oko 14.000. Ovo je platforma na kojoj tek treba da se izgradi mreža pratilaca, što je jedan od zadataka za 2025. godinu.

6) Sektor za bezbjednost, olaksice i traganje i spasavanje

Sektor za bezbjednost, olaksice i traganje i spasavanje obavlja nadzorne poslove koji se odnose na bezbjednost u civilnom vazduhoplovstvu, koji čini skup mjera, ljudskih i materijalnih resursa sa ciljem obezbjedivanja civilnog vazdušnog saobraćaja od radnji nezakonitog ometanja vrsenjem kontrole

kvaliteta bezbjednosti; poslove neposrednog nadzora i preduzimanja mjera s tim u vezi, sto podrazumijeva sprovođenje audita, inspekcija, nadzora i testova, na nacin utvrđen Programom kontrole kvaliteta bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, obavljanje poslova koji se odnose na predlaganje donosenja regulative, programa i procedura za sprjecavanje radnji nezakonitog ometanja, a sto obuhvata mjere koje se odnose na bezbjednost aerodroma, ukljucujuci i propisivanje vrsta bezbjednosno-zasticenih zona i mjera koje se primjenjuju prema svakoj od ovih zona, nacin zastite, obezbjedenja i pregleda vazduhoplova, nacin pregleda putnika, osoblja i drugih lica, kao i njihovih stvari, kontrolu i zastitu rucnog prtljaga, predatog prtljaga, tereta i poste, poste i materijala vazdusnih prevoznika, nacin zastite i pregleda zaliha za snabdijevanje aerodroma, zaliha koje se isporucuju vazduhoplovu i drugih zaliha, standarde koje treba da zadovoljava bezbjednosna oprema koja se koristi na aerodromima i drugim subjektima koji primjenjuju mjere bezbjednosti u civilnom vazduhoplovstvu, mjere bezbjednosti koje primjenjuje pružalac usluga u vazdusnoj plovodbi, mjere koje su odgovor na akte nezakonitog mijenjanja, uslove za dobijanje statusa regulisanog agenta, poznatog posiljaoca, regulisanog snabdjevacica i poznatog snabdjevacica zaliha, kao i koordiniranje rada sa organima bezbjednosti, Nacionalnim odborom za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, lokalnim odborima za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, operatorom aerodroma i vazdusnim prevoznicima i drugim subjektima u civilnom vazduhoplovstvu i kooperaciju i koordinaciju sa medunarodnim organizacijama iz ove oblasti; predlaganje regulative iz oblasti sajber bezbjednosti za subjekte u civilnom vazduhoplovstvu, vršenja nadzora u vezi primjene propisa kojima se uređuje sajber bezbjednost u civilnom vazduhoplovstvu, ucestvovanje u predlaganju obezbjedenja opreme i materijalno-tehnickih sredstava za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, odobravanju bezbjednosne opreme koja se koristi na aerodromima za KD kontrolu putnika, rucnog prtljaga, predatog prtljaga, tereta, poste i zaliha, vrsi pregled ispunjenosti uslova i odobrava regulisane agente, poznate posiljaoce i regulisane snabdjevacice zaliha vazduhoplova na letu, analiziranju nivoa postojece i potencijalne prijetnje za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, analiziranju nacina vršenja interne kontrole iz bezbjednosti subjekata u civilnom vazduhoplovstvu, preduzimanje mjera radi otklanjanja ovih prijetnji, obezbjeđuje dosljednu primjenu Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, analizira i odobrava programe bezbjednosti operatora aerodroma, vazdusnih prevoznika, pružaoce usluga u vazdusnoj plovodbi i drugih subjekata shodno Nacionalnom programu bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, odobrava planove i programe obuke iz bezbjednosti, kao i instruktore bezbjednosti, prati i nadgleda proces obuke i vrsi certifikaciju KD kontrolora i lica koja vrse kontrolu pristupa, nadzor i patroliranje na aerodromima i drugim bezbjednosno-zasticenim zonama, vrsi certifikaciju i drugog osoblja, u skladu sa odredbama Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, odobrava rukovodioce za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, odobrava interne kontrole, na nacin utvrđen Programom kontrole kvaliteta bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, daje saglasnosti na izvođenje radova na aerodromu koji uticu na bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, odobrava koriscenje prolaza iz javne u bezbjednosno-zasticenu zonu aerodroma, obavlja i druge poslove utvrđene Zakonom o vazdusnom saobraćaju i podzakonskim aktima.

Sektor za bezbjednost, olaksice i traganje i spasavanje obavlja poslove koji se odnose na uspostavljanje i upravljanje sistemom informacione bezbjednosti - ISMS, koji podrazumijeva sistematski pristup za implementaciju, rad, pracenje, pregled, odrzavanje i kontinuirano poboljšanje stanja informacione bezbjednosti u Agenciji, sto za cilj ima da se operativni i bezbjednosni ciljevi Agencije mogu postici na efikasan nacin, u skladu sa procijenjenim rizikom, predlaganje i ucestvovanje u donosenju strategije za informacionu bezbjednost u civilnom vazduhoplovstvu, uspostavljanje procesa upravljanja rizikom vezanim za informacionu bezbjednost, koji moze izazvati i doprinijeti osljedicama o bezbjednost u vazduhoplovstvu i ogranicavanje uticaja na zahtijevane

nivoa bezbjednosti u vazduhoplovstvu, vršenje procjene rizika za bezbjednost u vazduhoplovstvu i procjene rizika informacione bezbjednost i efikasno tretiranje i upravljanje rizikom informacione bezbjednosti sa potencijalnim uticajem na bezbjednost u vazduhoplovstvu, izazvanim pretnjama koje iskoriscavaju ranjivosti informacionih sredstava u vazduhoplovnim sistemima, analiza događaja ugrožavanja informacione bezbjednosti i shodno tome predlaganje mjera za njeno unapređenje.

U okviru Sektora obavljaju se poslovi nadzora koji se odnose na ucestvovanje u predlaganju obezbjeđenja opreme i materijalno-tehnickih i finansijskih sredstava za obavljanje traganja i spasavanja, poslovi predlaganja i donosenja regulative iz oblasti olaksica u civilnom vazduhoplovstvu, koordiniranje rada sa organima bezbjednosti, operatorom aerodroma i vazdusnim prevoznicima po pitanju olaksica, obraduje programe i druge akte operatora aerodroma, vazdusnih prevoznica i drugih subjekata i vrši provjeru njihove uskladenosti sa nacionalnom regulativom iz oblasti olaksica u civilnom vazduhoplovstvu; predlaže preporuke za unaprjeđenje mjera, aktivnosti i tehnoloskih postupaka kojima se olaksava obavljanje medunarodnog vazdusnog saobracaja i protoka putnika, prtljaga, tereta i/ili poste, vrši provjeru ispunjenosti uslova utvrđenih Nacionalnim programom za olaksice kod subjekata u vazdusnom saobracaju.

Pored navedenih, Sektor obavlja i poslove pracenja standarda i preporucene prakse propisane na medunarodnom nivou za oblast traganja i spasavanja, pregled procedura i postupaka traganja i spasavanja kod organa nadležnih za poslove traganja i spasavanja vazduhoplova; pregled dokumentacije, programa, planova organizacija nadležnih za traganje i spasavanje koje su u obavezi da primjenjuju propisane mjere i procedure u operacijama i aktivnostima traganja i spasavanja, obavljanje poslova nadzora koji se odnose na provjeru usaglasenosti sa nacionalnim i medunarodnim propisima iz oblasti traganja i spasavanja, ukljucujuci i provjeru osposobljenosti lica iz operativno komunikacionog centra i koordinacionog centra traganja i spasavanja na moru, koja ucestvuju u traganju i spasavanju vazduhoplova na kopnu i moru u skladu sa medunarodnim propisima, standardima i preporucenom praksom u ovoj oblasti, ukljucujuci i poslove koji se odnose na ucestvovanje u predlaganju obezbjeđenja opreme i materijalno-tehnickih i finansijskih sredstava za obavljanje traganja i spasavanja u civilnom vazduhoplovstvu, vrši saradnju sa organima koji vrše poslove traganja i spasavanja u pogledu unapređenja, primjene i promocije nacionalnih zahtijeva i medjunarodnih standarda i preporucenih praksi iz ove oblasti, te vrši koordinacija na nacionalnom i medunarodnom nivou u cilju usvajanja i azuriranja medunarodnih ugovora o prekograničnoj saradnji u postupcima traganja i spasavanja u civilnom vazduhoplovstvu i Nacionalnih planova traganja i spasavanja.

Sektor za bezbjednost, olaksice i traganje i spasavanje sadrzi dva odsjeka - Odsjek za bezbjednost i olaksice i Odsjek za informacione tehnologije i informacionu bezbjednost, kao i Referat za traganje i spasavanje.

U okviru Odsjeka za bezbjednost i olaksice planirani su sljedeci poslovi u 2025. godini:

- permanentno pracenje dosljedne implementacije projekta „Jedna bezbjednosna kontrola" (*One Stop Security*), koji je poceo 01.03.2016. godine, koordinacija aktivnosti sa Evropskom komisijom po pitanjima nadzora i razmjene podataka u slucaju eventualnih nedostataka, kao i druge aktivnosti usmjerene ka punoj implementaciji ovog projekta na evropskim aerodromima;
- ucestvovanje u nadzorima Evropske komisije na aerodromima u EU sa kojih imamo redovne letove iz Podgorice i Tivta;

- razmatranje i sprovođenje sugestija/preporuka dobijenih od Komisije za procjenu rizika za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva za aerodrome u Podgorici i Tivtu, u cilju povećanja bezbjednosti na njima;
- sprovođenje aktivnosti u cilju 100% usaglasenosti sa ICAO standardima iz oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, kroz izradu i implementaciju korektivnog akcionog plana urađenog na osnovu izvještaja ICAO tima, koji je, u septembru 2023. godine, sproveo audit sistema bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori;
- sprovođenje aktivnosti na jačanju bezbjednosne kulture (Security culture) organizovanjem zajedničkih aktivnosti sa operatorom aerodroma i operatorom vazduhoplova;
- praćenje odgovarajuće ICAO, EU i ECAC regulative i usklađivanje nacionalne regulative sa promjenama u ICAO i EU regulativi, utvrđivanje izmjena i dopuna Nacionalnog programa bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva;
- utvrđivanje regulatornog okvira i obaveza iz oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva za strane avio prevoznike koji obavljaju saobraćaj sa Crnom Gorom;
- odobravanje opreme koja će se koristiti za KD kontrolu putnika, rucnog i/ili odvojenog prtljaga, tereta i poste, vršenje nadzora prilikom pustanja u rad nove opreme na aerodromima u Podgorici i Tivtu;
- praćenje i analiza prijetnji po male aerodrome, uključujući i procjenu rizika za ove aerodrome, u skladu sa metodologijom ECAC-a;
- kontinuirano sprovođenje inspekcija prema svim subjektima civilnog vazduhoplovstva (operator aerodroma, pružalac usluge u vazdušnoj plovidbi, operatori vazduhoplova, regulisani agenti, regulisani/poznati snabdjevaci), u skladu sa Planom inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za 2025. godinu;
- nastavak procesa certifikacije KD kontrolora putnika i rucnog prtljaga, odvojenog prtljaga, tereta i zaliha, korišćenjem softvera, nabavljenog 2018. godine, a čime se značajno podigao kvalitet završnog ispita za KD kontrolore svih kategorija;
- nastavak certifikacije osoblja koje vrši kontrolu pristupa, vršenje nadzora i patroliranja i certifikacija osoblja koje vrši pregled vozila, kao i supervizora rucnog i predatog prtljaga u bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva;
- organizovanje/nadzor nad sprovođenjem obuke za lica koja vrše detekciju sumnjivog ponasanja;
- sprovođenje certifikacije lica koja vrše detekciju sumnjivog ponasanja na aerodromima u Podgorici i Tivtu, u skladu sa preporukama iz ECAC Doc. 30;
- sprovođenje procesa odobravanja poznatih posiljalaca, u skladu sa nacionalnom regulativom;
- nastavak edukacije osoblja kroz stručna usavršavanja, uključujući i usavršavanje u pojedinim specijalizovanim oblastima bezbjednosti, organizovanje ponovne obuke za nacionalne auditore;
- certifikacija instruktora iz oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva;

- kontinuirano vršenje nadzora nad procesom obuke iz bezbjednosti koja će se sprovoditi u 2025. godini u Skolskom centru AD „Aerodromi CG” i Skolskom centru „To Montenegro”-a;
- nadzor nad sprovođenjem dodatnih mjera iz oblasti bezbjednosti, u skladu sa ICAO GASEP-om, kao i zaključcima Nacionalnog odbora za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva;
- nadzor nad sprovođenjem bezbjednosnih provjera, uključujući i dodatne bezbjednosne provjere lica zaposlenih kod subjekata u civilnom vazduhoplovstvu;
- sprovođenje tajnih testova nad subjektima u civilnom vazduhoplovstvu, u skladu sa godisnjim planom testiranja;
- učestvovanje/nadzor nad sprovođenjem bezbjednosnih vježbi na aerodromima u Podgorici i Tivtu;
- razmatranje i odobravanje programa bezbjednosti pojedinih subjekata (operator aerodroma, operatori vazduhoplova, poznati posiljaoci, regulisani agenti, regulisani snabdjevaci);
- odobravanje liste regulisanih agenata i/ili poznatih posiljalaca, u skladu sa eventualnim zahtjevima, kao i vršenje nadzora nad njihovim radom;
- kontinuirano praćenje i vršenje procjene rizika, odnosno prijetnji po bezbjednost u civilnom vazduhoplovstvu, a posebno na međunarodnim aerodromima u Crnoj Gori;
- analiziranje rezultata internih inspekcija i testova svih subjekata u vazдушnom saobraćaju koji ih sprovode;
- analiziranje rezultata dobijenih inspekcijama, kontrolnim posjetama i testovima, i preduzimanje odgovarajućih aktivnosti u skladu sa dobijenim rezultatima;
- popunjavanje upitnika i drugih aktivnosti nakon završenog ICAO audita iz bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva;
- kontinuirana komunikacija sa međunarodnim organizacijama koja se bave pitanjima bezbjednosti, posebno sa ECAC-om i ICAO-om;
- saradnja sa drugim nadzornim tijelima iz oblasti bezbjednosti iz regiona, u cilju razmjene iskustava;
- preduzimanje aktivnosti s ciljem uspostavljanja sistema jedinstvene bezbjednosne kontrole sa Srbijom, konkretno Aerodromom Nikola Tesla u Beogradu s ciljem obezbjeđivanja da putnici (uključujući i prtljag i teret) iz Crne Gore, koji dalje nastavljaju svoje putovanje preko beogradskog aerodroma ne moraju prolaziti dodatne bezbjednosne kontrole;
- pripremanje materijala za sjednice Nacionalnog odbora za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva;
- pripremanje materijala za sjednice Nacionalnog odbora za olaksice u civilnom vazduhoplovstvu, po pitanju implementacije Nacionalnog programa iz ove oblasti na aerodromima u Podgorici i Tivtu;
- preduzimanje neophodnih aktivnosti s ciljem formiranja lokalnih odbora za olaksice na aerodromima u Podgorici i Tivtu;

Tu +387 2•o?::, j::i/

3p) 20 11,)) /
[.vt-1. 1,, '<::;cn1 mo

- saradnja sa drugim organima državne uprave (Ministarstvo unutrasnjih poslova, Uprava policije i dr.) u cilju pune implementacije projekta uvođenja API podataka, kao i uključivanja u ICAO PKD program;
- saradnja sa drugim organima državne uprave (Ministarstvo unutrasnjih poslova, Uprava policije i dr.) po pitanju koriscenja PNR podataka;
- komunikacija sa medunarodnim organizacijama koja se bave pitanjima bezbjednosti olaksica, posebno sa ECAC-om i ICAO-om;
- pripremanje izmjena Programa za olaksice u civilnom vazduhoplovstvu s ciljem pune harmonizacije sa promjenama u relevantnoj ICAO regulativi;
- saradnja sa drugim nadzornim tijelima iz oblasti olaksica iz regiona, u cilju razmjene iskustava.

U okviru Odsjeka za informacione tehnologije i informacionu bezbjednost planirani su sljedeci poslovi u 2025. godini:

- Aktivnosti na poboljsanju informacione bezbjednosti unutar Agencije kroz implementaciju softverskih rjesenja. U 2024. godini realizovana je nabavka DLP (Data Loss Prevention) softverskog rjesenja, koje ima kljucnu ulogu u zastiti povjerljivih podataka od neovlascenog pristupa, curenja i krade. U sklopu pomenute nabavke realizovana je i nabavka kompatibilnog softverskog rjesenja za klasifikaciju dokumenata i e-mailova. Ova rjesenja se koristi za klasifikaciju i zastitu podataka, narocito unutar organizacija koje zahtijevaju visoke standarde sigurnosti informacija, kao sto su vladine institucije i korporacije. Njegova glavna funkcija je klasifikacija dokumenata i e-poste kako bi se osigurala kontrola nad osjetljivim informacijama i smanjio rizik od nezelenog dijeljenja i curenja podataka.

U skladu sa mogucnostima navedenog rjesenja za klasifikaciju podataka nakon njegove implementacije u nasem domenu potrebno je u 2025. godini pazljivo isplanirati redosljed koraka uz asistenciju svih organizacionih jedinica Agencije. Ti koraci bi se ogledali u sljedecim segmentima:

- Identifikovanje tipova podataka
 - Procjena postojećih sigurnosnih politika i procedura i implementacija novih
 - Razvijanje klasifikacionih oznaka (interno, povjerljivo, javno) na nivou Agencije
 - Revizija i priprema politika i procedura pristupa podacima
 - Obuka zaposlenih
 - Testiranje rjesenja, za pocetak sa manjim brojem zaposlenih
 - Pracenje iskustva korisnika i ispravka eventualnih problema u primjeni
 - Prikupljanje povratnih informacija od korisnika sistema
 - Implementacija i puna primjena rjesenja
- Nabavka i koriscenje web proxy softverskog rjesenja, koje donosi niz prednosti za organizacije koje zele da optimizuju i kontrolisu pristup internetu za svoje zaposlene, kao sto su kontrola pristupa i filtriranje sadrzaja, optimizacija mreze i ušteda propusnog opsega i jednostavna integracija sa drugim sigurnosnim rjesenjima.

Uvođenjem web proxy resenja, organizacije obezbjeđuju bolju sigurnost, veću produktivnost i kontrolu nad internet aktivnostima zaposlenih, uz istovremeno optimizovanje koriscenja mreinih resursa.

- Tokom 2025. godine potrebno je raditi na pripremi i stvaranju svih potrebnih preduslova za potpuno usvajanje Regulative (EU) br. 2023/203 i odgovarajucih preporuka Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva u oblasti sajber bezbjednosti. Ova regulativa ima poseban znacaj za vazduhoplovne vlasti, jer im postavlja nove odgovornosti i omogucava jacanje njihove uloge u ocuvanju bezbjednosti u vazdusnom saobracaju. Njen znacaj ogleda se u sljedećem:
 - jacanju regulatorne uloge, sto ukljucuje definisanje specifičnih kriterijume za procenu rizika, odobravanje i nadgledanje planova za sajber bezbednost organizacija i obezbjeđivanje efikasne implementacije tih programa u praksi;
 - poboljsanju otpornosti sistema civilnog vazduhoplovstva, sto ukljucuje smanjenje ranjivosti u sistemima civilnog vazduhoplovstva, sprjecavanje potencijalnih sajber napada koji bi mogli ugroziti operativnu bezbjednosti i usaglasavanje nacionalnih standarda sa evropskim, kako bi se osigurala interoperabilnost i efikasna zastita;
 - saradnja i razmjena informacija, sto ukljucuje odgovarajucu razmjenu podataka sa ENISA-om (Agencija EU za sajber bezbednost), nacionalnim vlastima drugih drzava clanica i subjektima unutar sektora vazdusnog saobracaja, a sto omogucava pravovremenu razmjenu informacija o prijetnjama i incidentima, zajednicki razvoj protokola za reagovanje i efikasniju borbu protiv sajber rizika;
 - podrška operatorima i standardizacija, a sto ukljucuje razvijanje i sprovođenje obuke za operatore i zaposlene u vazduhoplovstvu o prepoznavanju i reagovanju na sajber prijetnje i utvrđivanje jasnih i standardizovanih procedura za upravljanje incidentima;
- Obaveza nadzora i prijavljivanja, odnosno prijema, analize i dalje razmjene informacija o sajber incidentima i sprovođenje inspekcija i provjera uskladenosti subjekata sa novim propisima.

Pored navedenih aktivnosti, planirano je u 2025. godini i:

- Planiranje i sprovođenje specijalistickih, naprednih obuka za nadzornike iz odsjeka informacionih tehnologija iz sajber bezbjednosti u relevantnim evropskim organizacijama za obuku;
- Organizacija obuka i radionica sa opstim temama iz sajber bezbjednosti za sve zaposlene u Agenciji (awareness), radi podizanja svijesti i sticanja neophodnih znanja za postupanje u prevenciji i odbrani od sajber napada i incidenata. Cilj ovakvih obuka je obucavanje zaposlenih za zastitu informacione imovine (ICT infrastruktura i podaci u razlicitim formama) i ugleda Agencije;
- Uvođenje u poslovanje Agencije mjera i postupaka prema standardu ISO/IEC 27001 Sistem menadžmenta bezbjednosti informacija, kao i pocetak ativnosti na sertifikaciji Agencije po ovom standardu, sa ciljem uspostavljanja kvalitetnog okvira za sajber bezbjednost i prakticnu primjenu dobre prakse i mjera sajber bezbjednosti;
- Planiranje i sprovođenje Penetration testiranja (iii pen testiranja) informacionog sistema, a koji predstavlja ključnu bezbjednosnu praksu, koja ima za cilj da identifikuje ranjivosti u sistemima i aplikacijama tako sto simulira stvarne sajber napade. Penetration testiranje je

ključni alat u proaktivnoj sajber bezbjednosti i njegov značaj leži u omogućavanju organizacijama da otkriju i otklone ranjivosti prije nego što ih iskoriste napadaci, čime se smanjuju potencijalni gubici i povećava otpornost sistema na prijetnje.

Planirane aktivnosti Referata za tražanje i spasavanje u 2025. godini su sljedeće:

- vršenje nadzora nad pružaoцем usluga traganja i spasavanja u cilju utvrđivanja usaglasenosti sa zahtjevima po pitanju izrade i sprovođenja procedura i osposobljenosti lica iz Operativnog komunikacionog centra 112 (OKC 112) i Koordinacionog centra traganja i spasavanja na moru (MRCC), koja učestvuju u traganju i spasavanju vazduhoplova na kopnu i moru u skladu sa međunarodnim propisima, standardima i preporučenom praksom u ovoj oblasti;
- nastavak saradnje sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Ministarstvom saobraćaja i Upravom pomorske sigurnosti i upravljanja lukama, u cilju azuriranja Nacionalnih planova za traganje i spasavanje, kao i ostalih relevantnih dokumenata iz te oblasti;
- nastavak koordinacije sa Ministarstvom saobraćaja, u cilju realizacije procesa ratifikacije međunarodnog Sporazuma o traganju i spasavanju u civilnom vazduhoplovstvu;
- nastavak saradnje sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Upravom pomorske sigurnosti i upravljanja lukama, Gorskom službom spasavanja i ostalim institucijama i organizacijama uključenim u sistem traganja i spasavanja u civilnom vazduhoplovstvu, u cilju daljeg unapređenja sistema;
- nastavak saradnje sa vazduhoplovnim vlastima i drugim institucijama država u regionu (Srbija, Bosna i Hercegovina, Sjeverna Makedonija, Hrvatska, Slovenija, Bugarska, Albanija, Grčka, Slovačka, Češka, Mađarska, Rumunija i dr.) u cilju unapređenja sistema traganja i spasavanja u vazduhoplovstvu (Search and Rescue - SAR), kroz aktivno djelovanje u okviru formiranog SAR Regionalnog Komiteta (Regional SAR Advisory Committee - RASARAC);
- Sprovođenje obuke/osposobljavanja zaposlenih u sektoru u skladu sa godišnjim Trening planom.

b) Vrsenje inspekcijskog nadzora i kontinuiranog nadzora nad vazduhoplovnim subjektima i njihovim osobljem u cilju pracenja ispunjenosti propisanih us/ova na osnovu kojih im je Agencija izdala dozvolu, sertifikat ili odobrenje

U cilju organizacije i sprovođenja efikasnih inspeksijskih i kontinuiranih nadzora nad radom vazduhoplovnih subjekata u Crnoj Gori, Agencija na kraju svake godine priprema i usvaja Plan inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo, dokument kojim se za narednu kalendarsku godinu utvrđuju raspored i dinamika obavljanja inspeksijskih i kontinuiranih nadzora vazduhoplovnih subjekata koje, u skladu sa zakonom, podzakonskim aktima i aktima Agencije, vrše vazduhoplovni inspektori i nadzornici.

Plan inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu omogućava sadržajnije i preciznije sagledavanje ucesca aktivnosti inspekcijskih i kontinuiranih nadzora u ukupnom radu Agencije, sto doprinosi ukupnom kvalitetu obavljanja poslova Agencije.

Pored Plana inspekcijskih i kontinuiranih nadzora, do kraja decembra tekuće godine usvajaju se i Plan inspekcija-procjena sigurnosti vazduhoplova na platformi za 2025. godinu (*SAFA i SANA Plan*), Plan pregleda vazduhoplova za 2025. godinu (*ACAM Plan*) i Plan za praćenje usklađenosti za 2025. godinu.

Takode, pocetkom 2025. godine ce se, u saradnji EUROCONTROL-om i sa pruzaocem usluga u vazdusnoj plovidbi, pripremiti i usvojiti godisnji plan/izvjestaj „Programa lokalne implementacije Jedinstvenog neba" (LSSIP).

IV Donosenje akata iz nad/einosti Agencije i pripremanje strucnih osnova za izradu podzakonskih akata iz nad/einosti Vlade i Ministarstva

Clanom 6 stav 1 tacka 9 Zakona o vazdusnom saobracaju propisano je da Agencija donosi akte u skladu sa zakonom i akte radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a narocito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a. U skladu sa navedenim propisanim ovlasćenjem, Agencija priprema podzakonske akte koje dostavlja na saglasnost Ministarstvu. Nakon dobijene saglasnosti na predložene akte, Agencija ih dostavlja „Sluzbenom listu Crne Gore" na objavljivanje.

Takode je clanom 6 stav 1 tacka 10 Zakona o vazdusnom saobracaju propisano da Agencija donosi akte kojima se nalaze preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zastite sigurnosti vazdusnog saobracaja (tzv. „Sigurnosne direktive" (*Safety Directives*), „Sigurnosni nalozi" (*Safety Orders*) i „Sigurnosne informacije" (*Safety Information*), kojima se regulisu pojedina pitanja iz oblasti vazdusnog saobracaja i prevazilaze nedostaci uoceni u primjeni propisa u praksi, a u cilju brzog reagovanja radi umanjenja konstatovanih rizika.

U skladu sa navedenim nadležnostima Agencije, Program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu obuhvata i normativne aktivnosti i poslove koje ce Agencija obavljati u skladu sa navedenim odredbama ovog zakona.

Odredbama Zakona o vazdusnom saobracaju omogucena je mnogo efikasnija i azurnija harmonizacija propisa, odnosno uskladjivanje podzakonskih propisa iz oblasti civilnog vazduhoplovstva sa evropskim propisima iz te oblasti, odnosno pravnom tekovinom Evropske unije (*Acquis Communautaire*) u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, sto je ranije bilo znacajno usporeno, imajući u vidu da nas pravni sistem ne predviđa neposrednu primjenu iii preuzimanje propisa Evropske unije. Saglasno odredbama tac. 2 i 3 Aneksa II ECAA Sporazuma, koji je Crna Gora ratifikovala Zakonom o ratifikaciji („Sluzbeni list RCG", broj 62/07 i „Sluzbeni list CG - Medunarodni ugovori", broj 1/11), Crna Gora se u oblasti vazdusnog saobracaja moze smatrati drfavom clanicom EU.

Propisivanjem ovlasćenja Agenciji u pogledu donosenja akata u skladu sa zakonom i akata radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a narocito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, omogucena je blagovremena realizacija obaveza uskladjivanja propisa na koje se Crna Gora obavezala zaključenim i potvrđenim međunarodnim ugovorima, odnosno znatno azurnije i efikasnije uskladjivanje nacionalnih propisa sa propisima Evropske unije, koji su, inace, podložni cestim izmjenama i dopunama. Stvoreni su uslovi za dinamicnu harmonizaciju nacionalnog zakonodavstva sa propisima EU, sto predstavlja prioritet u okviru procesa pristupanja Evropskoj uniji.

Od dana stupanja na snagu Zakona o vazdusnom saobracaju doneseno je i u „Sluzbenom listu Crne Gore" objavljeno oko 208 podzakonskih akata iz oblasti vazdusnog saobracaja, kojima se u najvećem dijelu preuzimaju propisi EU iz oblasti civilnog vazduhoplovstva. Navedeni podaci o broju donesenih akata, za period od 12 godina od dana stupanja na snagu novog zakona, dovoljan su dokaz o znacaju

propisivanja ovlasćenja Agenciji za donosenje akata, jer je, poredenja radi, za period vazenja prethodnog zakona, od skoro cetiri godine, donijeto ukupno 15 podzakonskih akata. U 2024. godini doneseno je 8 pravilnika od strane Agencije.

Kao rezultat azurnog uskladjivanja nacionalnih propisa sa propisima EU, koji je u proteklom periodu ostvarila Agencija donosenjem podzakonskih akata, stvoreni su svi preduslovi da Crna Gora dobije odluku o zavrsetku I tranzicionog perioda utvrdenog ECAA Sporazumom (preuzimanje EU regulative iz Aneksa I ovog sporazuma), na osnovu koje se kvalifikuje za prelaz na sljedeci, drugi tranzicioni period iii za potpuno ukljucivanje u Zajednicko evropsko vazduhoplovno podrucje.

Crna Gora je ispunila sve obaveze iz I tranzicionog perioda i ceka reakciju Evropske komisije koja bi trebalo da verifikuje zavrsetak ove faze i prelazak na sljedeci tranzicioni period iii, eventualno, i potpuno ukljucivanje u Zajednicko evropsko vazduhoplovno podrucje. Posljednja obaveza iz oblasti vazduhoplovstva, saglasno zakljucku iz Izvjestaja eksperata Evropske komisije, koji su zaduzeni za utvrdivanje stepena implementacije legislative EU navedene u Aneksu I ECAA Sporazuma, realizovana je donosenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vazdusnom saobracaju („Sluzbeni list CG", broj 82/20 od 06.08.2020. godine), kada je nacionalno zakonodavstvo iz oblasti vazdusnog saobracaja uskladeno sa regulativom kojom su propisana zajednicka pravila za obavljanje vazdusnog prevoza u Zajednici - *Regulativom Evropskog parlamenta i Savjeta (EU) br. 1008/2008 od 24. septembra 2008. godine o zajednickim pravilima za obavljanje vazdusnog prevoza u Uniji*. U meduvremenu su i preostala otvorena pitanja, koja ne spadaju u domen vazduhoplovstva vec ekonomskih propisa, rijesena na adekvatan nacin.

Zbog ceste izmjene EU regulative u oblasti vazdusnog saobracaja, Agencija ce i u 2025. godini preduzimati sve potrebne aktivnosti u cilju azurnog uskladjivanja nacionalnih propisa sa evropskom regulativom, tako da ce azurno donositi akte iz svoje nadleznosti, pripremati strucne osnove za izradu podzakonskih propisa cije je donosenje u nadleznosti Vlade i Ministarstva, i pripremati izmjene i dopune opstih akata radi uskladjivanja rada i poslovanja Agencije.

Polazeci od znacaja poslova u okviru prenesenih ovlasćenja, Agencija na pocetku godine utvrduje obaveze iz svoje nadleznosti u pogledu donosenja akata, utvrdivanjem *Plana donosenja strucnih osnova i podzakonskih akata* koje treba da donese Agencija u toku te godine, sa precizno utvrdenom dinamikom donosenja pojedinih akata i određenim nosiocima realizacije utvrdenih aktivnosti. Plan pripreme podzakonskih akata sadrzi naziv akta, razloge zbog kojih se predlaže njegovo donosenje, pravni osnov za donosenje akta, eventualnu zasnovanost na određenom međunarodnom aktu (novi ICAO standardi i preporucene prakse i/ili izmjene i dopune postojećeg ICAO standarda i preporucenih praksi, novi propis Evropske unije iii izmjene i dopune postojećeg), rok u kojem akt treba da bude donijet, kao i naziv organizacionih jedinica koje treba da ucestvuju u pripremi akta, eventualno i potrebu za formiranjem radne grupe koju bi, osim predstavnika Agencije, cinili i predstavnici određenih drzavnih organa i/ili vazduhoplovnih subjekata.

Poseban prioritet u radu Agencije u 2025. godini i dalje ce predstavljati izrada akata koji ce omoguciti uvođenje u pravni sistem i primjenu propisa EU, narocito evropske regulative iz oblasti vazdusnog saobracaja sadrzane u Aneksu I ECAA Sporazuma, koje je Crna Gora u obavezi da, kroz li II tranzicioni period, usaglasi sa svojim propisima. Obaveze u pogledu donosenja propisa utvrdene za I tranzicioni period, kada je u pitanju Agencija, u potpunosti su realizovane.

Agencija je, nakon sagledavanja svojih zakonom propisanih obaveza, u cilju azurnog uskladjivanja nacionalnih propisa sa EU regulativama, koje se velikom dinamikom mijenjaju i namecu drzavi obavezu za njihovo prenosenje i implementaciju, identifikovala potrebu da u 2025. godinu pripremi i usvoji 27 odzakonskih akata kojima se u ot unosti trans onu u odredbe 33 re ulative i 2

direktive EU. Pored ovih podzakonskih akata koji ce biti objavljeni u „Sluzbenom listu Crne Gore”, sastavni dio Plana donosenja strucnih osnova i podzakonskih akata Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu predstavljaju i podzakonski akti ACV koji se objavljuju na internet stranici ACV. Njih je, prvenstveno u vidu Sigurnosnih naloga i Sigurnosnih informacija, za 2025. godinu planirano 7.

Ocekuje se da u toku 2025. godine, kao i uvijek ranije u takvim situacijama, strucne sluzbe Agencije daju kljucni doprinos u pripremi strucnih osnova za izmjene i dopune najvaznijeg akta u civilnom vazduhoplovstvu, odnosno za donosenje novog Zakona o vazдушnom saobraćaju.

Zakonska rjesenja u pogledu nadležnosti za donosenje podzakonskih akata su u dosadasnjoj primjeni dala odlicne rezultate jer su omogucila mnogo efikasnije uskladjivanje nacionalnog zakonodavstva sa propisima EU, sto predstavlja osnovu za uspjesno ukljucivanje u evropske i svjetske integracione procese u oblasti vazduhoplovstva, kao i za uvođenje i primjenu medunarodnih vazduhoplovnih propisa, standarda i tehnickih pravila, i prihvatanje medunarodne vazduhoplovne prakse kao garancije dostizanja najvisih standarda sigurnosti i bezbjednosti u oblasti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori.

Ostvarena dinamika u postupcima pripreme i donosenja akata iz nadležnosti Agencije ukazuje na cinjenicu da Agencija i u narednom programskom periodu moze ostvariti planirane programske obaveze u dijelu donosenja podzakonskih akata.

Interni akti na osnovu kojih su uredeni interni procesi u Agenciji ce biti predmet azuriranja tj. uskladjivanja sa novom organizacijom Agencije, ali i novim zakonskim i podzakonskim propisima, te preporukama Drzavne revizorske institucije. Takode planirana je intenzivna aktivnost i za procese koji do sada nisu bili regulisani u vidu donosenja novih internih akata - pravilnika, procedura isl.

V Meclunarodna saradnja Agencije

Aktivnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo na planu medunarodne saradnje u 2025. godini bice usmjerene posebno na:

- saradnju sa Evropskom unijom u oblasti vazдушnog saobraćaja,
- saradnju sa medunarodnim vazduhoplovnim organizacijama (ICAO, EASA, ECAC, EUROCONTROL),
- bilateralnu i multilateralnu saradnju.

a) Saradnja sa Evropskom unijom u oblasti vazдушnog saobraćaja

Pravni osnov za integraciju Crne Gore u Evropsku uniju u oblasti vazдушnog saobraćaja predstavlja ECAA Sporazum.

Sporazum predvida potpuno usaglasavanje domacih propisa sa propisima Evropske unije u oblastima vazduhoplovne sigurnosti, bezbjednosti, upravljanja vazдушnim saobraćajem, rukovođenja aerodromima, zastite prava putnika i drugih korisnika usluga u vazдушnom saobraćaju, liberalizacije vazduhoplovnog trzista, zabrane drzavne pomoci i zastite zivotne sredine.

Tek nakon 11 godina od njegovog potpisivanja, ECAA Sporazum je ratifikovan od strane svih drzava clanica EU i od strane depozitara, tako da je formalno stupio na snagu 01.12.2017. godine.

Da bi Crna Gora uzivala u benefitima ovog Sporazuma u obavezi je da ispuni sve zahtjeve iz Protokola VII ovog Sporazuma, kroz dvije tranzicione faze.

U avgustu 2019. godine, novi azurirani Aneks 1 je i zvanično objavljen u Sluzbenom listu Evropske unije donosenjem Odluke br. 1/2019 ECAA Zajednickog komiteta od 31. jula 2019. godine kojom se zamjenjuje Aneks I ECAA Sporazuma o pravilima koja se primjenjuju na civilno vazduhoplovstvo [2019/1343] (*DECISION No 1/2019 of 31 July 2019 replacing Annex I to the ECAA Agreement on the rules applicable to civil aviation - OJL211/4 of 12.08.2019*). Obaveza Crne Gore je da transponuje ovaj akt u nacionalno zakonodavstvo.

Predlog zakona o potvrđivanju izmjena Multilateralnog sporazuma između Evropske zajednice i njenih država članica o uspostavljanju zajednickog evropskog vazduhoplovnog područja (ECAA Sporazum) je konačno prosao Vladinu proceduru u novembru 2024. godine i za očekivati je da će uskoro ovaj zakon konačno biti usvojen i objavljen u Sluzbenom listu.

Jos jedan pokazatelj kvalitetne saradnje Agencije za civilno vazduhoplovstvo i Evropske komisije je cinjenica da je nasa Agencija u junu 2024. godine bila domacin i suorganizator ECAA Joint Committee-a (Zajednicki komitet). Zajednicki komitet je organ koji je nadlefan za sprovođenje ECAA sporazuma i obezbjeđivanje njegove pravilne primjene. Sastoji se od predstavnika strana ugovornica i odluke donosi jednoglasno. On daje preporuke i donosi odluke u slucajevima predvidenim sporazumom. Odluke Zajednickog komiteta su obavezujuce za strane ugovornice, koje ih sprovode u skladu sa sopstvenim pravilima.

Na sastanku u Podgorici ocijenjeno je da je Crna Gora ostvarila znacajan napredak u primjeni zahtjeva ECAA sporazuma, ne samo u odnosu na prvi tranzicioni period, vec i na drugi, te je u samom vrhu po ispunjenosti obaveza.

Sve ovo je potvrđeno i posljednjim izvjestajem Evropske komisije (EK). Naglaseno je da je postignuta potpuna usaglasenost sa zahtjevima koji se odnose na prvi tranzicioni period u svim oblastima vazduhoplovstva.

Medutim i dalje ostaju teme sa kojima Evropska komisija nije zadovoljna i koje predstavljaju prepreku za zatvaranje prve faze ECAA, a koje se odnose na drfavnu pomoc i konkurenciju. Ove oblasti nisu u nadleznosti Agencije, ali Agencija koordinira komunikaciju nadleznih organa sa predstavnicima Evropske komisije u nadi da cemo u periodu koji je pred nama kao drfava uspjeti i ovo da zatvorimo. U narednom periodu apsolutni prioritet treba dati ispunjavanju zahtjeva EK iz ave dvije oblasti.

Nakon formalnog otvaranja pregovora o pristupanju Evropskoj Uniji, Crna Gora je u 2013. godini bila u fazi analitickog pregleda i ocjene uskladenosti nacionalnog zakonodavstva drfave kandidata s pravnom tekovinom Evropske unije, poznatija kao „skrining“. Skrining se sprovodio putem sastanaka, za svako od pregovarackih poglavlja posebno (osim za Poglavlja 34 - Institucije i 35 - Ostala pitanja).

Poglavlje 14 - Transportna politika je zvanično otvoreno 21. decembra 2015. godine na Meduvladinoj konferenciji u Briselu, nakon sto je Crna Gora predala Evropskoj komisiji svoju pregovaracku poziciju iz tog poglavlja.

Jedan od cetiri vida saobracaja u okviru Poglavlja 14 - Transportna politika, vazdusni saobracaj, najvećim dijelom se odnosi na aktivnosti i postignuca Agencije za civilno vazduhoplovstvo.

Predstavnici Agencije su za sve dosadasnje sastanke sa EK dostavljali sveobuhvatan i precizan pregled trenutnog stanja u vazдушnom saobraćaju, u pogledu transpozicije i implementacije EU regulativa i direktiva (tzv. celex-a) koje su u domenu vazдушnog saobraćaja od strane EK identifikovani kao potencijalno relevantni za Crnu Goru.

Jos u ranijim godisnjim izveštajima Evropske komisije o analitickom pregledu uskladenosti zakonodavstva Crne Gore, kao i ovom za 2024. godinu, u dijelu koji se odnosi na Poglavlje 14, konstatovano je da sto se tice vazduhoplovstva, Crna Gora je postigla dobar nivo uskladenosti s pravnom tekovinom EU i znacajan napredak kad je rijec o sprovođenju prve prelazne faze ECAA sporazuma. Realno, rezultati za vazdušni saobraćaj u znacajnoj mjeri premasuju rezultate za ostale vidove saobraćaja, pa i za najveći broj drugih pregovaračkih poglavlja.

Izveštaj pokazuje da Agencija za civilno vazduhoplovstvo posveceno radi da bi se ostvarivao napredak u ovoj oblasti i prati razvoj civilnog vazduhoplovstva, u cilju konstantnog obezbjeđivanja sigurnosti i bezbjednosti u vazдушnom saobraćaju.

I u narednom periodu, kroz potpuno izvršavanje međunarodnih i zakonskih obaveza iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, Agencija ce nastaviti da daje svoj puni doprinos aktivnostima nase drzave na putu pridruživanja Evropskoj uniji.

b) Saradnja sa meclunarodnim vazduhoplovnim organizacijama

Znacajan dio međunarodnih aktivnosti Agencije zasnovan je na članstvu u međunarodnim organizacijama, iz razloga sto je najveći dio sistema civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori ureden u skladu sa međunarodnim konvencijama, rezolucijama, standardima i preporukama sljedecih međunarodnih organizacija:

- Međunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva (*International Civil Aviation Organization - ICAO*),
- Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (*European Union Aviation Safety Agency- EASA*),
- Evropska konferencija civilnog vazduhoplovstva (*European Civil Aviation Conference - ECAC*),
- Evropska organizacija za sigurnost vazdušne plovibde (*European Organization for the Safety of Air Navigation - EUROCONTROL*).

Zaposleni u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo ucestvuju na redovnim sastancima: ECAC (*Directors General Meeting-DG Meeting, Security Forum, ECAC Meeting*), EUROCONTROL (*Provisional Council - PC, Enlarged Committee - EC*); EASA (*EASA Management Board - EASA MB, EASA Advisory bodies meetings*), ECAA (*ECAA Joint Committee*).

U 2025. godini predstavnici Agencije nastavice participaciju u radu strucnih i upravljackih tijela međunarodnih navedenih vazduhoplovnih organizacija, u cilju permanentne informisanosti i zadržavanja stecenih pozicija i postojećeg renomea Agencije.

Dobra saradnja Agencije i EUROCONTROL-a rezultirala je potpisivanjem Sporazuma o pružanju podrške od strane EUROCONTROL-a za unapređenje sposobnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo, u aprilu 2016. godine, cije je elemente Agencija nadalje aktivno koristila do aprila 2019. godine.

c) Bilateralna i multilateralna saradnja

Agencija posebnu paznju posvecuje saradnji sa drugim nadzornim organima u zemlji i inostranstvu, odnosno medunarodnoj i regionalnoj saradnji sa vazduhoplovnim vlastima drzava u regionu.

Agencija je sa svim nacionalnim nadzornim organima drzava regiona ostvarivala respektabilnu saradnju po pitanju obavljanja redovnih aktivnosti iz svoje nadleznosti. U cilju doprinosa jacanju regionalne saradnje, razmjene dokumentacije, iskustava i kadrovskih potencijala Agencija je prethodnih godina potpisala Memorandume o razumjevanju (MoU) sa vazduhoplovnim vlastima Bosne i Hercegovine, Makedonije, Srbije, Turske, Hrvatske, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Albanije, Madarske, Kosova, Slovenije, Bugarske, Austrije i Irske, kao i Program tehnicke saradnje sa vazduhoplovnim vlastima Francuske.

Memorandumima o razumijevanju i saradnji potpisanim izmedu vazduhoplovnih vlasti drzava potpisnica dogovoreni su zajednicki ciljevi i oblasti bilateralne saradnje u svim aspektima civilnog vazduhoplovstva. Potpisani memorandumu potvrduju kontinuitet intenzivnih aktivnosti Agencije u uspostavljanju bliskih i partnerskih odnosa izmedu vazduhoplovnih vlasti, prvenstveno u regionu ali i sire.

Kako je u avgustu 2024. godine potpisan inovirani Memorandum sa Hrvatskom Agencijom za civilno zrakoplovstvo dodatno je ojacana nasa saradnja, pa bi u narednom periodu bilo korisno staviti akcenat na ovu drzavu clanicu EU, koja u mnogome maze pomoci u ostvarivanju ciljeva nase Agencije koji se odnose na evropsku agendu.

Poseban akcenat se mora staviti na Program tehnicke saradnje sa vazduhoplovnim vlastima Francuske, jer smo kroz ovaj program korisnici velikog broja obuka u ENAC-u (Ecole Nationale de l'Aviation Civile), a koje nasi zaposleni pohađaju i to besplatno. I u 2025. godini cemo koristiti benefite ovog Programa, jer obukama u ovoj prestiznoj skoli aktivno povecavamo nivo kompetencija nasih zaposlenih.

Dodatno, u skladu sa potpisanim Multilateralnim Memorandumom o razumijevanju o medusobnoj saradnji u vazduhoplovstvu, izmedu Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije, Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore, Agencije za civilno vazduhoplovstvo Republike Severne Makedonije i Generalnog Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Turske iz januara 2023. godine, ocekuje se u narednom periodu i odredeni broj zajednickih aktivnosti direktora potpisnica na medunarodnom planu.

Regionalni savjetodavni odbor za traganje i spasavanje (*Regional Aeronautical Search and Rescue Advisory Committee - RASARAC*) u civilnom vazduhoplovstvu uspostavljen je u novembru 2016. godine, potpisivanjem Memoranduma o razumijevanju izmedu Bosne i Hercegovine, Makedonije, Srbije, Slovacke, Slovenije, Hrvatske i Madarske. Formiranje RASARAC-a podrzano je od strane ICAO-a i EUROCONTROL-a. Vlada Crne Gore je na sjednici odrzanoj 23. marta 2017. godine donijela Zakljucak da Agencija dostavi Direktoratu civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije (DCV) Pismo zainteresovanosti u cilju pristupanja RASARAC-u, o cemu je Agencija dopisom od 06. aprila 2017. godine, obavijestila DCV. Na istoj sjednici, Vlada Crne Gore je, donijela zakljucak da Ministarstvo unutrasnjih poslova i Agencija odrede predstavnike koji ce ucestvovati u radu RASARAC-a. Dopisom, od 10. maja 2017. godine, Agencija je DCV-u dostavila imena predstavnika Crne Gore koji ce ucestvovati u radu RASARAC-a, a koji su delegirani iz Ministarstva unutrasnjih poslova, Uprave pomorske sigurnosti i Agencije. U meduvremenu, nave clanice EU su prepoznale znacaj ave

inicijative, pa su tako Republika Bugarska, Republika Hrvatska i Republika Albanija postali punopravni članovi RASARAC-a, Republika Ceska i Republika Rumunija su pristupile u svojstvu posmatraca, dok je Grcka zvanično objavila intenciju da pristupi kao punopravni član.

Ciljevi ovog tijela, između ostalog, su međusobna podrška zemalja članica, izgradnja i razvoj kapaciteta u oblasti traganja i spasavanja vazduhoplova (SAR), unapređivanje prekogranične saradnje između zemalja članica, kao i podrška pri realizaciji ICAO standarda u ovoj oblasti.

Od osnivanja RASARAC-a do danas održano je ukupno dvadeset i jedan sastanak na međunarodnom nivou. Predstavnici Crne Gore su aktivno učestvovali u predlaganju dokumenata i donošenju zaključaka u okviru radnih grupa (RG) koje su formirane unutar RASARAC-a, a odnosile su se na: RG1 - prekogranična saradnja i međudržavni sporazumi, RG2 - operativne procedure, RG3 - obuka i RG4 - nadzor. Takođe, predstavnici Agencije su aktivno učestvovali i u radu Upravnog odbora (*Steering Board*) i Ekspertskog tima (*Expert Team*) RASARAC komiteta, koji predstavljaju stratesko tijelo zaduženo za donošenje odluka i izvršno tijelo zaduženo za implementaciju zaključaka i realizaciju aktivnosti Komiteta.

U 2022. godini Crna Gora je bila zemlja predsjedavajuća radom RASARAC odbora, tako da je Agencija za civilno vazduhoplovstvo bila organizator sastanaka Ekspertskog tima i Upravnog odbora RASARAC-a. U skladu sa prethodno zacrtanim ciljevima, tokom 2022. godine je dodatno intenziviran rad ovog tijela, a prvenstveno u cilju daljeg razvoja i unapređenja SAR sistema u Crnoj Gori u skladu sa međunarodnim standardima.

Pored navedenog, Agencija je u saradnji sa Evropskom komisijom u okviru Instrumenta za tehničku pomoć i razmjenu informacija (TAIEX) uspješno organizovala Regionalnu radionicu na temu traganja i spasavanja u civilnom vazduhoplovstvu (*Regional Workshop on Aeronautical Search and Rescue*). U ovom događaju je učestvovalo više od 100 predstavnika raznih institucija uključenih u SAR sistem iz više od 10 država, kao i pojedinih institucija evropskog sistema, poput Evropske komisije, ICAO, EUROCONTROL, COSPAS-SARSAT MCC Italija, JRCC Cyprus, FRONTEX, idr. Na radionici su pored crnogorskih predstavnika iz Operativno-komunikacionog centra 112 i Avio helikopterske jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave pomorske sigurnosti i upravljanja lukama, Vojske Crne Gore, Garske službe spasavanja, Sektora granicne policije, Kontrole letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo, Aerodroma Crne Gore, Nacionalne komisije za istraživanje nesreća, tadašnjeg Ministarstva kapitalnih investicija i Agencije za civilno vazduhoplovstvo, bili prisutni i predstavnici iz zemalja Zapadnog Balkana i RASARAC-a.

Imajući u vidu da Crna Gora, kao ni većina država koje učestvuju u radu RASARAC, nema međusobno donijete sporazume o koordinaciji, kojima bi se omogućilo sprovođenje akcija traganja i spasavanja na znatno efikasniji, racionalniji i sadržajniji način, četiri članice RASARAC-a (Crna Gora, Republika Srbija, Republika Sjeverna Makedonija i Republika Slovenija) su iskazale spremnost za potpisivanje multilateralnog SAR Sporazuma i isti je potpisan 22.02.2023. godine u Ohridu. Potpisivanje ovog sporazuma predstavlja odličan preduslov za svestraniji i racionalniji pristup regionalnoj saradnji na operativnom nivou, čime bi se ispunili standardi ICAO utvrđeni Aneksom 12 Čikaskе konvencije, a koje je Crna Gora u obavezi da implementira. Tada je ujedno i zvanično obavljena primopredaja predsjedavanja RASARAC komitetom između predstavnika Agencije i CAA Sjeverne Makedonije.

Agencija će i dalje nastaviti sa naporima u pogledu učešća u RASARAC, posebno imajući u vidu brojne benefite za sistem našeg civilnog vazduhoplovstva, koji se već ostvaruju i biće ostvareni u narednom periodu. U tom kontekstu, do sada je organizovano devet specijalizovanih obuka za osoblje koje učestvuje u poslovima traganja i spasavanja, u saradnji sa JRCC Larnaka na Kipru. Sa ovim spasilackim centrom je postignut s orazum o nastavku saradnje o odizanja

kompetencija i osposobljavanja predstavnika iz RASARAC drfava do 2027. godine. Takode, u cilju unapredenja saradnje i efikasnosti u SAR-u, posebno kroz razvoj i pružanje specijalizovane obuke za SAR potpisan je Memorandum o razumijevanju između RASARAC-a i JAA TO (*Joint Aviation Authorities Training Organisation*).

Pored navedenog, a na osnovu inicijalne koordinacije uspostavljene od strane predstavnika Agencije, pokrenuta je i komunikacija između nadležnih službi za SAR u Crnoj Gori iz Ministarstva unutrašnjih poslova i Uprave pomorske sigurnosti i upravljanja lukama sa predstavnicima nadležnim za SAR iz Albanije, u cilju razmatranja i usaglasavanja bilateralnog sporazuma o saradnji u ovoj oblasti, kao i komunikacija sa COSPAS-SARSAT MCC Italia u cilju potpisivanja „MCC/SPOC Model Agreement" sporazuma o saradnji u prijemu, distribuciji i obradi podataka za uzbunjivanje.

VI Kontrolne posjete međunarodnih organizacija

Agencija je gotovo svake godine bila predmet kontrole neke od relevantnih međunarodnih organizacija iz oblasti civilnog vazduhoplovstva - ICAO, ECAC, EASA, EUROCONTROL i Evropske komisije iiii vise njih.

U nastavku je pregled obavljenih kontrolnih posjeta: maj 2010. godine - ICAO Universal Safety Oversight Audit Programme (ICAO USOAP); jul i avgust 2010. godine - ECAC; oktobar 2010. godine - EC (ECAA); novembar 2010. godine - EASA; oktobar 2011. godine - EUROCONTROL ESARR Implementation Monitoring and Support (ESIMS) Programme; septembar 2012. godine- EC (ECAA); septembar 2012. godine- EASA standardizaciona posjeta FCL, OPS i AIR; januar 2013. godine- ICAO USAP (Security); septembar 2013. godine - EASA SAFA standardizaciona posjeta; septembar 2014. godine - EASA standardizaciona posjeta AIR; kao i april, jun i jul 2014. godine - ECAC kontrolne posjete Agencije, Aerodroma Podgorica i Aerodroma Tivat, respektivno; jul 2015. godine - EASA ANS/ATM, septembar 2015. godine - EC (Security); oktobar 2015. godine - EC (ECAA), mart 2017. godine - EASA standardizaciona posjeta OPS, januar 2019. godine - ICAO ICVM kontrolna posjeta, jul 2019. godine - EASA ATM/ANS kontrolna posjeta, septembar 2023. godine - ICAO USAP (Security), oktobar 2023. godine - EASA RAMP kontrolna posjeta i februar 2024. godine - EASA standardizaciona posjeta u oblasti ATM/ANS.

Međunarodna organizacija za civilno vazduhoplovstvo {ICAO}, u okviru globalnog Jedininstvenog programa provjere sigurnosnog nadzora (*Universal Safety Oversight Audit Programme - USOAP*), koji je vremenom evoluirao u Pristup stalnog pracenja (*Continuous Monitoring Approach - CMA*), posjetila je Crnu Goru u cilju Koordinisane misije validacije (ICVM) u periodu 22-29. januar 2019. godine. Cilj ove sveobuhvatne kontrole bila je validacija stepena usaglasenosti Crne Gore sa ICAO standardima i preporucenom praksom (*Standards and Recommended Practices - SARP*), pa je tako utvrđen napredak koji je Crna Gora napravila u vezi sa sigurnosnim nedostacima koji su identifikovani za vrijeme prethodne USOAP provjere, izvršene 2010. godine. Pored primarnog vazduhoplovnog zakonodavstva i konkretnih regulatornih akata (LEG), kao i organizacije u civilnom vazduhoplovstvu (ORG), ICVM je takode obuhvatao licenciranje osoblja i obuku (PEL), operacije vazduhoplova (OPS), plovidbenost vazduhoplova (AIR), istragu nesreća i nezgoda vazduhoplova (AIG), usluge u vazdusnoj plovidbi (ANS) i aerodromi (AGA).

Zvanican procenat efikasnosti Crne Gore u oblasti civilnog vazduhoplovstva potvrđen od strane ICAO nakon ove provjere je bio 87,99 %, sto je predstavljalo ogroman napredak u poredenju sa rezultatom iz 2010. godine (64,71 %), i istovremeno, u tom trenutku, najbolji rezultat među zemljama regiona i jedan od najboljih u Evropi.

Obim nedavne EASA standardizacione inspekcije u oblasti ATM/ANS, sprovedene u periodu od 19.02. do 23.02.2024. godine, obuhvatao je brojne regulative pravnog sistema EU iz ove oblasti, sa njihovim izmjenama i dopunama: Regulativa (EU) br. 217/373, Regulativa (EU) br. 2015/340, Regulativa (EU) br. 923/2012, Regulativa (EU) br. 2018/1048, Regulativa (EU) br. 2023/1768, (EZ) br. 549/2004, Regulativa (EZ) br. 550/2004, Regulativa (EZ) br. 551/2004, Regulativa (EZ) br. 2150/2005 i Regulativa (EZ) br. 255/2010. Ukupno je bilo 6 nalaza, klase „C“, 5 nalaza je zatvorena a jedan je ostao „otvoren“, sa rokovima predviđenim za otklanjanje tokom 2025. godine.

U 2025. godinu predviđena je EASA standardizaciona inspekcija u oblast FCL i MED, za 24-28. februar 2025. godine. S obzirom da je posebno u oblasti FCL utvrđena potreba za unapređenjem sistema u Agenciji, ali i ozbiljan nedostatak resursa, osnovni prioritet rada će biti priprema za sprovođenje ove kontrolne posjete EASA i dalje unapređenje u cilju ostvarivanja pune implementacije primjenjivih zahtjeva.

Konstatacije o značajnom napretku i visokom stepenu usaglasenosti stanja u vazduhoplovstvu i rada Agencije, predstavljaju konstantu u svim zvaničnim izvještajima sa navedenih posjeta. Treba pomenuti i da Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja, shodno Regulativi (EU) br. 628/2013, pravi kvartalne izvještaje o stepenu usaglasenosti naše države u pogledu EU sigurnosnih standarda i već uobičajeno performanse Crne Gore su iznad srednjih vrijednosti država članica EU. Ovaj izvještaj se upućuje i Evropskoj komisiji.

Medutim, i pored izvanrednih rezultata, u skladu sa svrhom i praktičnim efektima ovakvih kontrolnih posjeta, gotovo neizbježno je dobijanje određenih preporuka i mjera u cilju otklanjanja uocenih i utvrđenih nalaza iz segmenata rada Agencije i vazduhoplovnih subjekata nad kojima Agencija vrši nadzor. Utvrđeni nedostaci i preporuke međunarodnih kontrolnih misija predstavljaju dobar pokazatelj za preduzimanje daljih aktivnosti na unapređenju rada Agencije i civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori. Na osnovu njih, pripremljeni su Akcioni planovi za otklanjanje konstatovanih nedostataka, sa precizno utvrđenim aktivnostima koje je neophodno preduzeti u cilju njihovog eliminisanja, određenim nosiocima odgovornosti za izvršavanje tih aktivnosti i definisanim rokovima za njihovu realizaciju.

Dosljedna implementacija pojedinačnih Akcionih planova za otklanjanje nedostataka utvrđenih tokom ranijih međunarodnih kontrolnih misija ostaje jedan od prioriteta u radu Agencije u 2025. godini.

VII Kadrovsko i materijalno-tehnicko osposobljavanje

a) Kadrovsko osposobljavanje Agencije

Nacin rada i rukovođenja u Agenciji uredeni su Statutom Agencije za civilno vazduhoplovstvo, koji je uz prethodnu saglasnost Vlade Crne Gore donijet u novembru 2018. godine. Unutrasnja organizacija i sistematizacija radnih mjesta u Agenciji uredena je Pravilnikom o unutrasnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, u cilju obezbjeđivanja zakonitog, stručnog, efikasnog i racionalnog vršenja poslova i zadataka u oblasti vazdušnog saobraćaja iz nadležnosti Agencije, utvrđenih Zakonom o vazdušnom saobraćaju („Sluzbeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20), zaključenim međunarodnim ugovorima, propisima EU i pravilima i standardima koji se odnose na sigurnost vazdušnog saobraćaja i bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

U cilju blagovremenog, planskog i efikasnog obavljanja poslova iz nadležnosti Agencije, Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo utvrđena su radna mjesta za 72 izvršilaca, koja su sistematizovana u sljedećim organizacionim jedinicama:

Organizacione jedinice Agencije su:

1. Kabinet direktora; 5 izvršilaca
2. Sektor za sigurnost vazdusne plovidbe i aerodroma; 18 izvršilaca
 - 2.1. Odsjek za sigurnost vazdusne plovidbe
 - 2.2. Odsjek za aerodrome
3. Sektor za sigurnost vazduhoplova i operacija vazduhoplova; 18 izvršilaca
 - 3.1. Odsjek operacija vazduhoplova, licenciranja i obuke
 - 3.2. Odsjek vazduhoplova, vazduhoplovnih komponenti i bespilotnih vazduhoplova
 - 3.3. Referat za vazduhoplovnu medicinu
4. Sektor za bezbjednost, olaksice i traganje i spasavanje; 12 izvršilaca
 - 4.1. Odsjek za za bezbjednost i olaksice u civilnom vazduhoplovstvu
 - 4.2. Odsjek za informacione tehnologije i informacionu bezbjednost
 - 4.3. Referat za traganje i spasavanje
5. Odsjek za pravne i opste poslove i medunarodnu saradnju; 12 izvršilaca
6. Odsjek za finansije, racunovodstvo i javne nabavke; 6 izvršilaca

Strucno i kadrovsko osposobljavanje Agencije predstavlja jedan od vaznih prioriteta i u narednom periodu. Imajuci u vidu zahtjevnost kriterijuma u pogledu strucne spreme, radnog iskustva u oblasti vazduhoplovstva i ostalih znanja i vjestina u procesu popunjavanju radnih mjesta sistematizovanih u Agenciji, politika zarada mora biti prilagodena cinjenici da, u principu, specijalizovani kadrovi iz ove oblasti vec imaju zaposlenje kod visoko-budzetnih kompanija. Ovo potpuno korespondira sa politikom evropskih vazduhoplovnih institucija koje su spremne da za kadrove od posebnog interesa obezbijede visoke zarade, u svim drzavama bez izuzetaka, imajucu u vidu da su sigurnost i bezbjednost vazdusnog saobracaja prioriteta evropske politike. Ovakav pristup je od kljucnog znacaja za postojanje i funkcionisanje Agencije.

b) Obuka i strulno usavrsavanje zaposlenih

Permanentno strucno usavrsavanje i obuka zaposlenih jedan je od preduslova za kompetentno i profesionalno obavljanje poslova Agencije i tome se, u kontinuitetu, posvecuje posebna paznja. Tako je i za programski period planirana intenzivna obuka, prije svega u oblastima specijalizovane obuke i obnove znanja.

Agencija je, u skladu sa medunarodnim standardima i zahtjevima, definisala potrebne nivoe vjestina i kvalifikacija za svako radno mjesto. Obuka je kljucna pretpostavka za strucno i profesionalno usavrsavanje zaposlenih u Agenciji, kojom se postize osposobljenost zaposlenih za obavljanje razlicitih poslova i stvaranje neophodnih pretpostavki za dalji razvoj Agencije, kao vazduhoplovne vlasti Crne Gore.

I

U svrhu konstantnog usavršavanja zaposlenih, Agencija na kraju kalendarske godine, priprema godišnji Trening plan za svaku narednu kalendarsku godinu, kojim su definisane potrebe za neophodnom obukom u tom periodu, a uskladen je sa petogodišnjim Trening programom. Trening program i Trening plan donosi direktor Agencije.

Potrebe za obukom utvrđuju se na osnovu sljedećih zahtjeva:

- nalazi i preporuke međunarodnih organizacija (ICAO, ECAC, EASA, EUROCONTROL),
- rezultati internog nadzora i kontrole,
- povratnih informacija dobijenih od strane zaposlenih.

Zaposleni u Agenciji se procjenjuju u pogledu obucenosti u skladu sa standardom uspostavljenim za to radno mjesto iii dodijeljenim zadatkom. Ukoliko se utvrdi da određeni zaposleni ne posjeduje potrebne vještine i znanja za vršenje dodijeljenih zadataka, pristupa se realizaciji potrebne obuke.

Područja obuke su razvijena na način da obuhvate:

1. osnovnu obuku, koja podrazumijeva obuku novozaposlenih u Agenciji, radi upoznavanja sa metodom rada Agencije,
2. inicijalnu obuku, koja podrazumijeva obuku prilagodbu za različite oblasti nadležnosti inspektora,
3. On The Job (OJT) treninge, koji podrazumijevaju obuku na radnom mjestu uz pomoć instruktora,
4. specijalizovane obuke, koje podrazumijevaju obuku zaposlenih sa ciljem sticanja specijalističkih znanja i vještina potrebnih za određenu radnu poziciju,
5. obnavljanje obuke, što podrazumijeva obuku koju je neophodno obnoviti nakon određenog vremena.

Ukoliko obuku izvodi institucija iii organizacija izvan Agencije, vrši se odgovarajuća procjena, na osnovu sadržaja obuke, analize kvalifikacija i iskustava institucije koja je organizuje, kao i kontakata sa prethodnim klijentima institucije. Instruktori/predavaci se kvalifikuju u zavisnosti od znanja i sposobnosti prenošenja znanja. Njihova stručnost se procjenjuje na osnovu odgovarajućih potvrda (certifikata), iskustva i/ili demonstriranog znanja.

Obuku koju vrše primarne i renomirane institucije iz oblasti civilnog vazduhoplovstva - JAA Training Organization, EASA, ICAO, ECAC i EUROCONTROL, Agencija prihvata kao obuku odgovarajućeg kvaliteta, bez dodatnog procjenjivanja.

Kako je u 2024. godine doslo do usvajanja novog Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, tokom 2025. će se pristupiti azuriranju Trening programa, kojim se trenutno prepoznaju samo obuke u vezi nadzornika, a cilj će biti da pored azuriranja ovog seta obuka pristupi i razradi odgovarajućih obuka i za ostala lica angafovana u Agenciji.

Predviđeno je i azuriranje ostalih dokumenata u vezi upravljanja ljudskim resursima i stručnim osposobljavanju. Takođe tokom 2025 radice se na implementaciji i sprovođenju programa kvaliteta Agencije u pravcu dobijanja ISO sertifikata.

c) Materijalno-tehnicko osposobljavanje

U granicama u kojima bude moguće u odnosu na raspoloživa sredstva, Agencija će i u 2025. godini, voditi računa o poboljšanju materijalno-tehnickih uslova poslovanja.

Plan materijalno-tehnickog osposobljavanja Agencije za 2025. godinu može se sagledati kroz Plan Investicija za 2025. godinu, koji je sastavni dio Finansijskog plana Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2025. godinu, a koji se razmatra istovremeno sa ovim Programom rada, kao i kroz Plan javnih nabavki za 2025. godinu.

V/11 /zrada programa, planova i izvjestaja

- Agencija će do kraja drugog kvartala 2025. godine, pripremiti Izvjestaj o radu i Finansijski izvjestaj za 2024. godinu, koje predlaže Savjet Agencije i dostavlja Vladi na usvajanje. Uz finansijski izvjestaj prilaze se Izvjestaj nezavisnog revizora, kojeg imenuje Vlada.
- U četvrtom kvartalu 2025. godine Agencija će pripremiti Godisnji program rada Agencije za 2026. godinu i Finansijski plan za 2026. godinu.
- Plan javnih nabavki za 2026. godinu će biti donesen u decembru 2025. godine i objavice se na sajtu Uprave za javne nabavke.
- Agencija će, u skladu sa zakonom, pripremiti i druge planove, informacije i izvjestaje za koje postoji obaveza da se dostavljaju nadležnim organima.
- Agencija će do tokom 2025. godine nastaviti sa novouspostavljenom praksom analize rada i finansijskog bilansa u tekućoj godini, na kvartalnom nivou.
- Agencija će tokom 2025. godine donijeti nove ili azurirati postojeće interne akte ako i kada se za tim ukaze potreba.